

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Joža Sinur

Mentorica: prof. dr. Zinka Kolarič

**PROCES PROFESIONALIZACIJE ZASEBNIH NEPROFITNIH
ORGANIZACIJ V SLOVENIJI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2004

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici dr. Zinki Kolarič za vodenje in strokovno pomoč.

Posebna zahvala vsem organizacijam, ki so sodelovale v analizi.

Nadvse pa hvala družini za podporo, ki je ni moč izmeriti.

KAZALO

UVOD	1
1. ZASEBNE NEPROFITNE ORGANIZACIJE	3
1.1. POJMOVNA OPREDELITEV ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ	3
1.2. TIPI DEFINICIJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ	6
1.3. UMESTITEV ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V DRUŽBENI PROSTOR	8
1.4. TIPOLOGIJA IN KLASIFIKACIJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ ..	11
1.5. FINANCIRANJE ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ	13
1.6. ODNOS MED DRŽAVO IN NEPROFITNIMI ORGANIZACIJAMI	15
2. RAZVOJ ZASEBNEGA NEPROFITNEGA SEKTORJA V SLOVENIJI.....	17
2.1. RAZVOJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI	17
2.1.1. <i>OBDOBJE PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO</i>	17
2.1.2. <i>OBDOBJE SOCIALIZMA</i>	19
2.1.3. <i>ZASEBNI NEPROFITNI SEKTOR V SLOVENIJI DANES</i>	25
2.2. SKLEPNE UGOTOVITVE	31
2.2.1. <i>SINDIKAT ZAPOSLENIH V NEVLADNIH ORGANIZACIJAH</i>	34
3. PROCESI RAZVOJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ.....	37
3.1. RAZVOJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ KOT PREPLET TREH PROCESOV	37
3.1.1. <i>PROCES PROFESIONALIZACIJE IN FORMALNI VOLONTERIZEM</i>	39
3.1.2. <i>PROCES ETATIZACIJE</i>	41
3.1.3. <i>PROCES KOMERCIALIZACIJE</i>	44
3.2. PROCES RAZVOJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI ..	46
4. ANALIZA PROCESA PROFESIONALIZACIJE ZASEBNEGA NEPROFITNEGA SEKTORJA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA IN KULTURE V SLOVENIJI	49
4.1. NAMEN ANALIZE IN HIPOTEZE	49
4.2. METODOLOGIJA	50

4.2.1. VZOREC	50
4.2.2. OPIS SPREMENLJIVK.....	51
4.2.3. METODA OBDELAVE PODATKOV	52
4.3. ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV	52
4.3.1. ZAPOSLENI.....	52
4.3.2. VOLONTERJI.....	59
4.3.3. STRUKTURA PRIHODKOV	65
SKLEP	78
PRILOGA	

KAZALO TABEL IN GRAFOV

Tabela 4.1.: Vzorec	50
Tabela 4.2.: Struktura prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij na področju kulture v letu 1998 in 2001 v odstotkih	65
Tabela 4.3.: Spreminjanje trendov financiranja v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture v odstotkih.....	66
Tabela 4.4.: Združene skupine prihodkov v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture v letu 1998 in 2001 v odstotkih	67
Tabela 4.5.: Struktura prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij na področju socialnega varstva v letu 1998 in 2001 v odstotkih	67
Tabela 4.6.: Spreminjanje trendov financiranja v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju socialnega varstva v odstotkih.....	69
Tabela 4.7.: Združene skupine prihodkov v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju socialnega varstva v letu 1998 in 2001 v odstotkih	69
Tabela 4.8.: Vpliv dominantnega vira na število zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih.....	75
Tabela 4.9.: Povečanje števila zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v primeru povišanja enega od virov prihodkov v odstotkih.....	75
Tabela 4.10.: Omejevanje sodelovanja z volonterji v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v primeru večjega števila zaposlenih v odstotkih	76
Graf 4.1.: Število polno, delno in pogodbeno zaposlenih v socialnovarstveni in kulturni zasebni neprofitni organizaciji.....	53
Graf 4.2.: Stopnja profesionalizacije socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za društva	54
Graf 4.3.: Ustreznost izobrazbe zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	55
Graf 4.4.: Zadostnost števila zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	55
Graf 4.5.: Načrtovanje nadaljnjega zaposlovanja v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	56
Graf 4.6.: Razlogi za nadaljnje zaposlovanje v socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih.....	56

Graf 4.7.: Kriteriji za nadaljnje zaposlovanje v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	57
Graf 4.8: Razlogi proti nadaljnjemu zaposlovanju v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	58
Graf 4.9.: Število ljudi, ki bi jih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah še potrebovali	58
Graf 4.10.: Sodelovanje z volonterji v socialnovarstvenih kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih.....	60
Graf 4.11.: Razlogi proti volonterskemu delu v kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih.....	60
Graf 4.12.: Prispevek volonterskega dela v urah na leto v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah	61
Graf 4.13.: Ocena sodelovanja z volonterji v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	61
Graf 4.14.: Ocena učinkovitosti volonterjev in zaposlenih profesionalcev v socialnovarstveni in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	62
Graf 4.15.: Vloga volonterjev glede na vizijo socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij v odstotkih	63
Graf 4.16.: Vloga volonterjev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v prihodnosti v odstotkih.....	64
Graf 4.17.: Primerjava strukture prihodkov socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za leto 2001 v odstotkih	70
Graf 4.18.: Primerjava višine prihodkov iz javnih virov znotraj socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za leto 2001 v odstotkih	72
Graf 4.19.: Zadovoljstvo z virom sredstev socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij v odstotkih	73
Graf 4.20.: Nezadovoljstvo z virom sredstev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih	73
Graf 4.21.: Največja pozornost viru sredstev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v prihodnosti v odstotkih.....	74
Shema 1.1.: Umestitev zasebnih neprofitnih organizacij v družbeni prostor	10
Shema 1.2.: Tipologija zasebnih neprofitnih organizacij	12

UVOD

Zasebni neprofitni sektor predstavlja po mnenju mnogih avtorjev pomemben instrument demokratizacije in pluralizacije odnosov, razširitve individualnih možnosti in svobodne izbire posameznikov ter povečanja aktivne participacije v moderni družbi (Črnak-Meglič, Vojnovič, 1997: 153). Vendar sektor ostaja »izgubljeni kontinent« na zemljevidu sodobnih družb, neviden večini političnih in ekonomskih akterjev, medijem in celo mnogim posameznikom, ki v njem delujejo (Salamon, Anheier in drugi, 1998: 2).

Osnovni namen diplomskega dela je vsaj delno osvetliti delovanje zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji. Zanima nas predvsem stopnja profesionalizacije tega sektorja, saj je prav število zaposlenih najpomembnejši kazalec razvitosti sektorja.

Za doseg tega cilja nalogo sestavlja teoretični del, ki temelji na preučevanju domače in tuje literature s področja zasebnih neprofitnih organizacij, zgodovinskega pregleda njihovega razvoja v Sloveniji in opisa procesov razvoja. Temu sledi empirični del naloge, v katerem so predstavljeni rezultati analize stopnje profesionalizacije zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji na področju kulture in socialnega varstva.

Prvo poglavje obsega teoretična izhodišča o zasebnih neprofitnih organizacijah. Tako je na začetku predstavljena pojmovna opredelitev teh organizacij in njihove definicije, temu sledi njihova umestitev v družbeni prostor s pomočjo koncepta trikotnika blaginje. Sledita še tipologija in klasifikacija, na koncu pa so predstavljeni načini financiranja ter odnos med državo in zasebnimi neprofitnimi organizacijami.

V drugem poglavju nas zanima struktura zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji. Da bi bolje razumeli trenutne razmere v tem sektorju, je predstavljena zgodovina razvoja zasebnih neprofitnih organizacij pri nas. Na koncu poglavja je analiziran zasebni neprofitni sektor danes, in sicer njegova struktura, stopnja profesionaliziranosti, financiranje ter odnos med sektorjem in državo. Predstavljen je še sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah, saj ta predstavlja prvi korak k oblikovanju močnega in povezanega zasebnega neprofitnega sektorja.

V tretjem poglavju so opredeljeni procesi razvoja zasebnih neprofitnih organizacij. Natančneje: razvoj teh organizacij pomeni preplet treh procesov, in sicer procesa profesionalizacije, procesa etatizacije in procesa komercializacije. Na slednjih, torej etatizaciji in komercializaciji, lahko temelji profesionalizacija zasebnega neprofitnega sektorja. Pri predstavitvi posameznega procesa razvoja je poseben poudarek na tipih sistema blaginje, saj logika delovanja posameznega tipa sistema blaginje determinira vlogo teh organizacij v družbi, od njega pa so odvisni še stopnja profesionalizacije zasebnih neprofitnih organizacij ter dominantni viri financiranja in dominantno področje njihovega delovanja. V zadnjem delu so še nakazane smernice za morebitni nadaljnji razvoj teh organizacij v Sloveniji.

V četrtem poglavju oziroma empiričnem delu naloge so predstavljeni rezultati analize stopnje profesionalizacije zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji, in sicer na področju kulture in socialnega varstva, saj bi bila analiza celotnega sektorja preobsežna za diplomsko delo. Osnovne spremenljivke, ki so bile zajete v raziskavo, so zaposleni, volonterji, prihodki in stopnja profesionalizacije, podatki pa so bili zbrani s pomočjo vprašalnika na naključnem vzorcu dvajsetih organizacij. Vodilo pri kvantitativni in primerjalni analizi podatkov so bile tri hipoteze. Prva je bila podlaga za analizo zaposlenih in stopnje profesionalizacije, druga za analizo sodelovanja z volonterji, tretja pa za analizo strukture prihodkov. Predpostavili smo, da so socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije bolj profesionalizirane od kulturnih, da pri odnosu med profesionalizmom in volonterizmom ne gre za odnos igre ničelne vsote in da višji kot so prihodki iz javnih virov, višja je stopnja profesionaliziranosti teh organizacij.

Diplomsko delo se zaključuje s sklepom, v katerem so povzete osnovne ugotovitve.

1. ZASEBNE NEPROFITNE ORGANIZACIJE

1.1. POJMOVNA OPREDELITEV ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

Pojem neprofitne organizacije se v večini držav enači z določenim sektorjem, ki ima v posamezni državi različno ime in naziv. Tako najdemo te organizacije pod različnimi nazivi oziroma poimenovanji. Terminologija je namreč odvisna od okoliščin gospodarskega in političnega razvoja posamezne države. Različno poimenovanje pa ni samo lingvistične narave, ampak pomeni tudi različne dejavnosti organizacij v sektorju in različno delovanje na tem področju. Tudi pri nas nimamo enotnega poimenovanja teh organizacij.

V teoretičnih razpravah lahko najdemo naslednje termine:

- neprofitni sektor (nonprofit sector): najpogosteje se to poimenovanje uporablja v ZDA, zanj pa je značilno poudarjanje, da organizacije niso ustanovljene zaradi dobička, če pa ga že ustvarjajo, ga morajo porabiti v zvezi z dejavnostjo organizacije oziroma ga ne smejo deliti;
- neodvisni sektor (independent sector): pomeni upravljavsko neodvisnost od državnega in profitno usmerjenega sektorja, kljub temu pa se te organizacije lahko v določeni meri financirajo iz javnih financ ali s podjetniškimi dotacijami;
- dobrodelni sektor (charitable sector): poudarek je na finančnih prispevkih v dobrodelne namene, saj te organizacije ponavadi nimajo lastnih finančnih virov;
- prostovoljni sektor (voluntary sector): to poimenovanje poudarja prostovoljno oziroma brezplačno delo v teh organizacijah, kar pa ne pomeni, da večine dela ne opravljajo stalno zaposleni, plačani profesionalci;
- neobdavčeni sektor (tax-exempt sector): poudarja davčno ugodnejši status v nasprotju s profitnim sektorjem, natančneje zagotavljanje davčnih olajšav;

- nevladni sektor¹ (non-governmental sector): pomeni prosto delovanje oziroma delovanje brez vladnega vpliva;
- socialna ekonomija (associational sector): poimenovanje poudarja vlogo nekaterih institucij, kot so hranilnice in razne zavarovalne institucije;
- tretji sektor (third sector): na eni strani pomeni, da poleg države in zasebnega profitnega sektorja obstaja še en sektor, ki je prvima enakovreden, na drugi strani pa opozarja, da je za skladen razvoj nujno tesno sodelovanje in povezovanje med vsemi sektorji (Kamnar, 1999: 30).

Najustreznejše je poimenovanje neprofitne organizacije. Ta označuje vse tiste organizacije, katerih osnovni cilj ni dobiček, ampak delovanje v splošnem družbenem interesu² in v splošne družbeno koristne namene. Termin neprofitne organizacije tako pomeni:

- Tiste organizacije, ki služijo splošnemu družbenemu interesu in ki ga operacionalizirajo javne avtoritete na eni strani. Na drugi strani pa označuje organizacije, ki služijo splošnemu interesu članov skupine, kooperative ali kluba.

¹ Za termin nevladne organizacije so se odločili tudi ustanovitelji Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah v Sloveniji. Statut sindikata med nevladne organizacije šteje tiste, ki:

- so prostovoljno ustanovljene in formalizirane,
- niso ustanovljene zaradi osebnih koristi ali pridobivanja dobička,
- so neodvisne od vlade ali drugih organov oblasti, političnih strank, verskih skupnosti ali gospodarskih organizacij,
- se ne ukvarjajo z uresničevanjem gospodarskih ali stanovskih interesov svojih članov,
- katerih cilji in vrednote niso v službi lastnih koristi organizacije, ampak delovanje v javnem življenju nasploh v zvezi z vprašanji, povezanimi s koristmi ljudi, posameznih skupin ali družbe kot celote (Statut sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah).

² V splošnem družbenem interesu so vsa tista ravnanja, katerih rezultati (dobrine in storitve) koristijo vsem, ne glede na to, ali so sposobni in voljni v njih sodelovati ali ne (Monnier in Thiry v Kolarič, 2002: 29). Splošni družbeni interes pa se lahko operacionalizira kot javni interes na eni strani, katerega bistvo je v tem, da je dostopno vsem pod enakimi pogoji (Ude v Kolarič 2002: 30). Na drugi strani pa se operacionalizira kot skupni interes članov določenih skupin, ki predstavlja vzajemno koristno. Tako pojem neprofitna organizacija dejansko pokriva dve osnovni vrsti teh organizacij:

- javne neprofitne organizacije, ki so s strani javnih avtoritet ustanovljene organizacije in služijo javnemu interesu,
- zasebne neprofitne organizacije, ki so ustanovljene s strani zasebnih fizičnih ali pravnih oseb in služijo tako javnemu kot tudi skupnemu interesu.

V obeh primerih gre za legitimno operacionalizacijo splošnega družbenega interesa (Kolarič, 2002: 31).

- Organizacije, ki implementirajo javni ali skupni interes skozi solidarno ravnanje, torej razne dobrodelne, človekoljubne in prostovoljne organizacije. Izraz pa označuje tudi tiste organizacije, ki javni ali skupni interes implementirajo skozi komercialno ravnanje, torej članske kooperative, socialna podjetja in vzajemne sklade.
- Označuje lahko tako javne organizacije, ki jih ustanavljajo javne avtoritete, in prvenstveno služijo javnemu interesu. Lahko pa gre za zasebne organizacije, ki jih ustanavljajo zasebne fizične in pravne osebe, in služijo tako javnemu kot tudi skupnemu interesu (Kolarič in drugi v Malenšek, 2000: 11).

Trunk Širca in Tavčar (1998: 3) ugotavljata, da lahko neprofitne organizacije prepoznamo po namenu oziroma cilju, zaradi katerega so bile ustanovljene. Te organizacije namreč delujejo v javnem interesu, njihov namen je trajno zagotavljati storitve in dobrine, ki so pogoj za uspešno delovanje družbe, njenih podsistemov in posameznikov, in niso ustanovljene zaradi pridobivanja dobička.

O različnih poimenovanjih organizacij tretjega sektorja govori tudi James (1990: 21). Ugotavlja, da je njihova skupna značilnost ta, da tovrstne organizacije nimajo lastnikov, ki bi bili upravičeni do dobička od poslovanja. Pravi še, da organizacije lahko poslujejo z dobičkom, ne smejo pa si ga razdeliti. Nasprotno, ves zaslužek mora ostati v organizaciji, uporabili pa naj bi ga za prihodnje namene poslovanja.

Podobno neprofitnost opredeli Trstenjakova (1998: 30). Z neprofitnostjo namreč ne razumemo tistega delovanja, med katerim se ne ustvarja dobička, ampak tisto, kjer se razlika med prihodki in odhodki ustvarja, vendar se ne deli med lastnike niti med člane (če obstajajo) niti si ga ne sme deliti uprava ali drugi organ pravne osebe. Dobiček oziroma presežek prihodkov nad odhodki se lahko uporabi le za financiranje dejavnosti oziroma namena, za katerega je bila ustanovljena pravna oseba.

Predmet obravnave tega diplomskega dela so tako zasebne in ne javne ter neprofitne in ne profitne organizacije, ki delujejo v javnem in skupnem interesu, torej operacionalizirajo splošni družbeni interes. Zato bo v tem delu za analizirane entitete uporabljen termin zasebne neprofitne organizacije.

1.2. TIPI DEFINICIJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

Salamon in Anheier (1997) navajata štiri definicije zasebnih neprofitnih organizacij³:

1. legalna definicija: ta je zapisana v zakonih različnih držav, posamezne države pa imajo specifične pravne sisteme in pravno ureditev, zato takšna definicija otežuje primerjavo na mednarodni ravni;
2. ekonomska definicija: ta opredeljuje neprofitni sektor glede na vir prihodkov, in sicer je organizacija neprofitna, če več kot polovico njenih glavnih virov prihodkov predstavljajo prispevki donatorjev, članarine itd.;
3. funkcionalna definicija: poudarja funkcijo organizacije, ki je produkcija dobrin in storitev v skupno dobro, torej javna korist;
4. strukturalno-operacionalna definicija: ta tip definicij poudarja osnovno strukturo in delovanje organizacij, kamor spadajo organizacije, ki:
 - so ustanovljene formalno in imajo določeno stopnjo organizacijske kontinuitete, pri čemer so izključene oblike povsem neformalnega in občasnega združevanja ljudi,
 - so zasebne/nevladne v svoji osnovni strukturi, kar pomeni, da jih ustanavljajo zasebni/nevladni akterji, vendar so istočasno lahko financirane s strani države in imajo lahko v svojih upravnih odborih predstavnike vlade in državne administracije,
 - so neprofitno distributivne, torej se ustvarjanje dobička ne izključuje, vendar se izključuje njegova porazdelitev med ustanovitelje in člane, dobiček pa se v celoti uporablja za realizacijo namena in misije organizacije, kar jih ločuje od komercialnih organizacij,
 - so samostojno vodene in upravljane, kar pomeni, da nimajo zunanje kvote, ampak same vodijo in nadzorujejo svojo dejavnost,
 - vključujejo pomemben del prostovoljnega dela, saj mora biti v delovanju organizacije vsaj delno navzoče volonterstvo, četudi le v delovanju izvršilnega odbora (Salamon in Anheier, 1997: 35-39).

Vsaka od naštetih definicij ima svoje prednosti in pomanjkljivosti, vendar naj bi bila po mnenju mnogih avtorjev strukturalno-operacionalna najbolj ekonomična in uporabna. V tej definiciji poleg osnovnih lastnosti zasebnih neprofitnih organizacij (neprofitnost, zasebnost

³ Avtorja sicer uporabljata termin neprofitne organizacije.

in formalnost) najdemo še dve, in sicer samostojnost vodenja in upravljanja ter vključevanje prostovoljnega dela (Vojnovič v Črnak-Meglič, 1998: 20).

Kolaričeva in drugi (2002) pa koncept razširijo in uvedejo t.i. komparativno prednost. Ugotavljajo, da prav pri lastnostih, kot sta avtonomnost vodenja in vključevanje prostovoljcev, rigoroznost definicije odpove. Prostovoljno delo lahko namreč najdemo tako v sferi države kot tudi v sferi skupnosti. Še več, ugotavljajo, da zasebne neprofitne organizacije nimajo lastnosti, ki bi bila samo njihova in po kateri bi se razlikovale od drugih entitet v družbi. Po svojih lastnostih so te hkrati podobne in različne entitetam v ostalih treh sferah (države, trga in skupnosti) in prav to je njihova komparativna prednost.

Ta se kaže v:

- Podobnosti zasebnih neprofitnih organizacij z ostalimi tremi sferami, ki jim omogoča kombiniranje logike, načinov delovanja, virov in potencialov iz vseh treh sfer. Tako lahko uporabljajo državna sredstva in funkcionirajo v skladu z zahtevami države, glede na ustanovitelje pa so še vedno zasebne. Lahko se tržno oziroma komercialno obnašajo, še vedno pa ostajajo neprofitne organizacije, saj je cilj njihovega delovanja javno ali skupno dobro in ne dobiček od delovanja njihovim lastnikom. Sposobne so tudi vključevati potenciale iz neformalnih socialnih mrež na eni strani, na drugi pa ostajajo formalne organizacije z eksplicitnimi pravili, normami in obvezami za vse, ki so vanje vključeni.
- Različnosti zasebnih neprofitnih organizacij od ostalih treh sfer, kar jim omogoča relativno avtonomijo pri vodenju in upravljanju njihovega razvoja. Njihov razvoj pa lahko poteka v različnih smereh. Bolj v smeri proti državi, kar pomeni, da bodo državna sredstva pomenila osnovo za njihov razvoj. Lahko so bolj usmerjene proti trgu, torej bo trženje produktov organizacij predstavljalo osnovo za njihov razvoj. Lahko pa svojo vizijo bolj usmerijo proti sferi civilne družbe oziroma skupnosti, tako da bo razvoj temeljil na prostovoljnem prispevku iz omenjene sfere (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

1.3. UMESTITEV ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V DRUŽBENI PROSTOR

Zasebne neprofitne organizacije lahko umestimo v družbeni prostor s pomočjo koncepta trikotnika blaginje.

Tako koncept trikotnika blaginje (glej shemo 1.1. na strani 10) opredeljuje odnos med tremi sferami v sodobni družbi, iz katerih posamezniki pridobivajo sredstva za zadovoljitev potreb. To so sfera trga, sfera države in sfera civilne družbe. Kolaričeva in drugi (2002: 15) poudarjajo, da nekateri avtorji namesto sfere civilne družbe navajajo sfero skupnosti. Blaginja posameznika je odvisna od obsega povezav, ki jih uspe vzpostaviti s temi sferami. Vsaka od treh sfer ima svoje instrumente, preko katerih zagotavlja sredstva. Tako je instrument trga denar, instrument države moč in instrument civilne družbe solidarnost.

Vendar Kolaričeva in drugi (2002: 16) pokažejo na pomanjkljivost koncepta trikotnika blaginje, ki temelji na odnosu med tremi sferami. S pomočjo omenjenega koncepta lahko civilno družbo opredelimo kot tisti del družbenega prostora, ki je zunaj sfere trga in zunaj sfere države. Diferenca specifika trga je profitno, diferenca specifika države pa javno⁴. Tudi sfera skupnosti, ki jo nekateri avtorji navajajo v okviru koncepta trikotnika blaginje, ima svojo diferenco specifiko, in sicer neformalnost. Nikjer v družbi, razen v sferi skupnosti, namreč ne obstajajo entitete z lastnostjo neformalnosti. Avtorice tako ugotavljajo, da se družbeni prostor deli na štiri in ne le na tri sfere. To so sfera trga, sfera države, sfera skupnosti in sfera civilne družbe. Sfera civilne družbe je tisti del družbenega prostora, ki se nahaja vmes med ostalimi tremi sferami, torej trgov, državo in skupnostjo. Od vsake od teh sfer pa jo ločuje posamezna dimenzija. Tako sfero civilne družbe od sfere trga (v kateri prevladujejo entitete z lastnostjo profitnosti) razmejuje dimenzija neprofitnosti v smislu služenja javnemu ali skupnemu interesu kot splošnemu družbenemu interesu. Od sfere države (v kateri prevladujejo entitete z lastnostjo javnosti) jo ločuje dimenzija zasebnosti v smislu ustanavljanja organizacij s strani zasebnih fizičnih ali

⁴ »Termin diferenca specifika označuje dejstvo, da nikjer v družbi, razen v sferi trga, ne obstajajo entitete z lastnostjo profitnosti (to je entitete, katerih smisel obstoja in funkcioniranja je maksimiziranje profita za njihove lastnike) in nikjer, razen v sferi države, ne obstajajo entitete z lastnostjo javnosti, to je entitete, katerih ustanovitelj oziroma lastnik je država (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 16).«

pravnih oseb. Od sfere skupnosti (v kateri prevladujejo entitete z lastnostjo neformalnosti) pa jo razmejuje dimenzija formalnosti v smislu eksplicitnih pravil in norm.

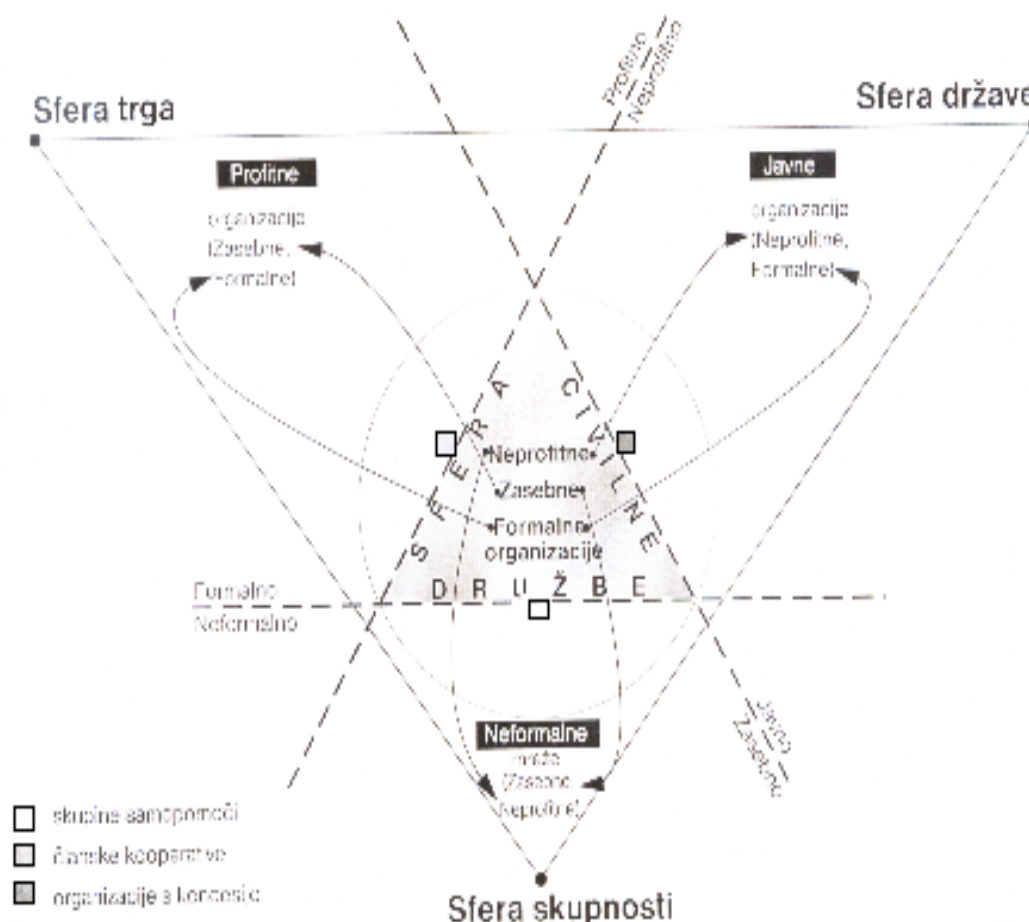
Temeljna značilnost sfere civilne družbe je njena sočasna zaprtost oziroma ločevanje in odprtost oziroma povezovanje v odnosu do drugih treh sfer. Dimenzija neprofitnosti jo ločuje od sfere trga in hkrati povezuje v odnosu do sfere države in sfere skupnosti (v obeh se nahajajo entitete z lastnostjo neprofitnosti v smislu služenja splošnemu družbenemu interesu). Dimenzija zasebnosti jo ločuje od sfere države in hkrati povezuje s sfero trga in sfero skupnosti (v obeh sferah se nahajajo entitete z lastnostjo zasebnosti v smislu lastništva oz. ustanoviteljstva). Dimenzija formalnosti pa jo ločuje od sfere skupnosti in hkrati povezuje s sfero trga in sfero države (v obeh sferah se nahajajo entitete z lastnostjo formalnosti v smislu eksplicitno veljavnih pravil in norm). Tako hkratna zaprtost in odprtost sfere civilne družbe določa tudi temeljne lastnosti entitet v njej. Te so neprofitne, zasebne in formalne. Sfera civilne družbe (ki nima svoje difference specifik) je torej tisti del družbenega prostora, v katerem se nahajajo zasebne neprofitne organizacije (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Ker sfera civilne družbe, in s tem tudi zasebne neprofitne organizacije, nima difference specifik, so te organizacije izredno raznolike. Odvisno od tega, kje v prostoru civilne družbe se organizacija nahaja, se oblikujejo njene druge značilnosti. Te pa so odvisne od tega, kako organizacija izvaja svojo dejavnost, način, kako zagotavlja sredstva za svojo dejavnost, in vsebina dejavnosti oziroma vloge, ki jo ima organizacija v družbi (prav tam).

Značilnost zasebnih neprofitnih organizacij je tudi njihova tesna povezanost z drugimi sektorji. Povezanost z državo se kaže v pretoku virov oziroma dohodkov. Ti so lahko neposredni, kot so na primer dotacije in nakupi storitev. Lahko pa so posredni, kot so davčne olajšave ali refundacije plačil za storitve. Povezanost s komercialnim sektorjem se kaže v prostovoljnih prispevkih in sponzoriranju kot pomembnem viru prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij. Povezanost z neformalnim sektorjem pa se kaže v prispevkih prostovoljcev (volonterski input) in v virih prihodkov (donacije). Povezave med obema sektorjema potekajo tudi prek nakupa storitev zasebnih neprofitnih organizacij (Črnak-Meglič, 2000).

Primer zasebnih neprofitnih organizacij, ki se približujejo sferi države, so organizacije, ki imajo z državo sklenjeno koncesijsko pogodbo. Primer zasebnih neprofitnih organizacij, ki se približujejo sferi trga, so socialna podjetja in kooperative. Primer zasebnih neprofitnih organizacij, ki se približujejo sferi skupnosti, pa so skupine samopomoči in društva, ki pomagajo revnim družinam in posameznikom, družinam s prizadetimi otroki in drugo (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Shema 1.1.: Umestitev zasebnih neprofitnih organizacij v družbeni prostor

Vir: Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 17.

Bistven dejavnik neprofitnih organizacij je tako opravljanje dejavnosti, katerih osnovni cilj ni pridobivanje dobička, ampak zadovoljevanje javnih potreb ter dobrodelne in splošno koristne dejavnosti. Če te organizacije ustvarjajo dobiček, z njim ne smejo svobodno razpolagati, ampak se ta vloga nazaj v dejavnost organizacije in služi kot sredstvo za razširitev te dejavnosti ali kot dvig kvalitete storitev (Rus v Malenšek, 2001: 5).

Zasebne neprofitne organizacije lahko prisluhnejo zadevam državljanov, poudarjajo odgovornost vladne strani, promovirajo lokalno skupnost, se posvečajo potrebam, ki so ostale nezadovoljene, in v splošnem izboljšujejo kakovost življenja (Salamon in Anheier, 1998).

1.4. TIPOLOGIJA IN KLASIFIKACIJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

Kolaričeva in drugi (2002: 25-28) so na podlagi štirih kriterijev oblikovali tipologijo organizacij v družbi (glej shemo 1.2. na strani 12). Ti kriteriji so:

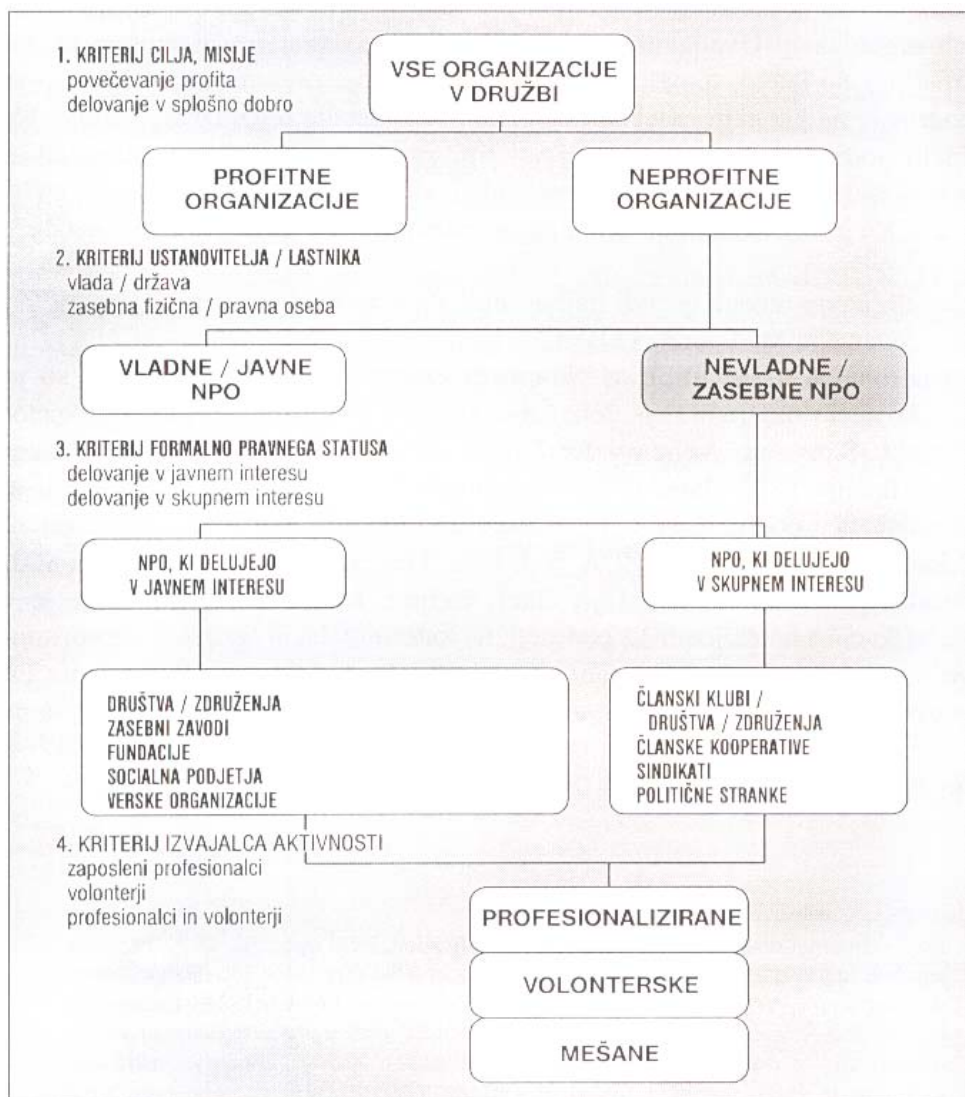
1. kriterij ciljev, namenov in poslanstva: Gre za najsplošnejši kriterij, na njegovi osnovi pa lahko vse organizacije v družbi razdelimo na profitne in neprofitne. Profitne so tiste, ki so v prvi vrsti namenjene povečevanju dobička njihovih lastnikov, neprofitne pa tiste, katerih smisel obstoja je delovanje v splošno družbeno koristne namene.
2. kriterij ustanovitelja oziroma lastnika: Na osnovi tega kriterija lahko vse neprofitne organizacije razdelimo na tiste, katerih ustanovitelj oziroma lastnik je država, torej gre za javne neprofitne organizacije. Na drugi strani pa so zasebne neprofitne organizacije, katerih ustanovitelji oziroma lastniki so zasebne fizične ali pravne osebe.
3. kriterij formalno pravnega statusa: Ta razvršča zasebne neprofitne organizacije v dve skupini, in sicer na tiste, ki delujejo v javnem interesu, in tiste, ki delujejo v skupnem interesu svojih članov. Med zasebnimi neprofitnimi organizacijami, ki delujejo v javnem interesu, so najpogostejša društva/združenja (ki delujejo v dobro posameznikov in skupin izven samih organizacij), zasebni zavodi, fundacije, socialna podjetja, verske organizacije in drugo. Med organizacije, ki delujejo v skupnem interesu članov, pa uvrščamo članske klube in društva/združenja, članske zadruga/kooperative, zbornice in druga poslovna združenja, sindikate, politične stranke in drugo.
4. kriterij izvajalca aktivnosti: Ta kriterij deli zasebne neprofitne organizacije (tako tiste, ki delujejo v javnem kot tudi v skupnem interesu) na tiste, v katerih nastopajo polno ali delno zaposleni profesionalci; te so profesionalne organizacije. Delovanje organizacije lahko v celoti izvajajo prostovoljci, torej gre za volonterske organizacije. Poznamo pa še mešane organizacije, kjer sodelujejo zaposleni profesionalci in prostovoljci.

Trunk Širca in Tavčar (1998: 7) sta organizacije v družbi razdelila na neprofitne in profitne. Nadalje sta neprofitne organizacije razdelila v tri osnovne skupine:

1. javne organizacije: ki jih predstavljajo organi in organizacije, ki izvajajo funkcije države, organi lokalnih skupnosti, javni zavodi in javni gospodarski zavodi,
2. napol javne organizacije: kamor uvrščata gospodarske in obrtne zbornice
3. zasebne organizacije: te so zavodi, zadruge, gospodarska interesna združenja, politične stranke, društva, ustanove, verske skupnosti, sindikati, politična združenja, dobrotelne organizacije in organizacije potrošnikov.

Vendar je treba poudariti, da tipologija po Kolaričevi in drugih (2002) natančneje opredeli zasebne neprofitne organizacije. Prikazuje jo spodnja shema.

Shema 1.2.: Tipologija zasebnih neprofitnih organizacij

Vir: Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 27.

Treba je omeniti še Mednarodno klasifikacijo zasebnih neprofitnih organizacij (ICNPO), ki področje delovanja kombinira s tipom organizacij. Področja, na katerih zasebne neprofitne organizacije delujejo, pa so naslednja:

- področje kulture/umetnosti in rekreacije/športa,
- področje izobraževanja in raziskovanja,
- področje zdravstva,
- področje socialnega varstva,
- področje zaščite okolja/varstva živali,
- področje razvoja lokalnih skupnosti in stanovanja,
- področje prava, zagovorništva in politike,
- področje nabiranja sredstev/financiranja neprofitnih organizacij in promocije volonterizma,
- področje mednarodnega delovanja,
- področje religij,
- področje poslovnega in poklicnega združevanja,
- ostalo, česar ni mogoče razvrstiti na nobeno od področij (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 29).

Zasebni neprofitni sektor tako zajema širok spekter organizacij, ki delujejo na zelo različnih področjih. Salamon in Anheier (1996) sta zaradi različnosti sektor označila kot hišo z veliko sobami, konfiguracija posameznih sob pa se lahko zelo razlikuje od države do države, kljub temu da se zdijo zunanje dimenzije stavbe zelo podobne. V različnih državah so dominantna različna področja, na katerih delujejo zasebne neprofitne organizacije. In prav razlike med posameznimi organizacijami so njihova največja prednost, saj te pomenijo sposobnost prilagoditi se lokalnim okoliščinam in odgovoriti na lokalne potrebe.

1.5. FINANCIRANJE ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

Glavne vire financiranja zasebnih neprofitnih organizacij predstavljajo:

- zasebne donacije in prispevki: V to skupino uvrščamo tiste vire financiranja zasebnih neprofitnih organizacij, ki se jim odpovedujejo bogatejši pripadniki

socialnih slojev, kot so podjetja, fundacije, dotacije sorodnih organizacij, posamezniki in različne vrste zapuščin. Pri velikosti deleža zasebnih donacij imata odločilno vlogo višina in obseg davčnih olajšav. Z njimi država priznava zasebnemu neprofitnemu sektorju, da deluje v javno korist in obenem zmanjšuje njeno breme. Če ta sektor ne bi opravljal dejavnosti v javno korist, bi jih namreč morala država v večji meri prevzeti in organizirati prek svojih javnih služb. Namen davčnih olajšav je tako spodbujanje posameznikov in podjetij k prispevanju dela svojega prihodka zasebnemu neprofitnemu sektorju in s tem dejavnostim v javnem interesu. Taka davčna politika tudi omogoča posamezniku, da sam izbira namen donacije in sam odloča o porazdelitvi svojih prihodkov oziroma dobička.

- dotacije in subvencije države: V to skupino spadajo subvencije in plačila na podlagi koncesijskih in drugih pogodb ter skladov (loterije). Vladna sredstva predstavljajo zasebnim neprofitnim organizacijam veliko stopnjo zanesljivosti, ki pa je običajno povezana z veliko stopnjo nadzora. Na drugi strani so sredstva sponzorjev in donatorjev v primerjavi z vladnimi bolj nezanesljiva, vendar predstavljajo neodvisen vir (Primožič, 2001:10). Do subvencij države pa niso upravičene vse zasebne neprofitne organizacije, saj država (finančno) podpira le tiste, katerih poslanstvo je povečevanje družbene blaginje in delovanje v dobrobit javnosti. Tako imajo prednost organizacije s področja socialnega varstva in zdravstva.
- plačila za storitve: V ta sklop so vključeni prihodki iz neprofitne kot tudi profitne dejavnosti, članarine in drugi prihodki (Salamon in Anheier v Črnak-Meglič, 2000: 150).

Na podlagi strukture virov prihodkov lahko oblikujemo tri glavne modele financiranja zasebnih neprofitnih organizacij:

- model dominacije prihodkov iz lastne dejavnosti,
- model državnega financiranja,
- model dominacije zasebnih donacij (Črnak-Meglič, 2000).

Salamon in Anheier (1998: 10) sicer ugotavljata, da zasebne donacije v letni strukturi prihodkov nikjer ne prevladujejo. V posameznih državah tako dominirajo ali prihodki iz javnih virov ali prihodki iz lastne dejavnosti.

1.6. ODNOS MED DRŽAVO IN ZASEBNIMI NEPROFITNIMI ORGANIZACIJAMI

Vpliv države na zasebne neprofitne organizacije se lahko kaže na dveh ravneh. Neposredno, to je s kontakti, komunikacijo in stiki, ki so lahko na formalni ravni ali na ravni sestankov. Posreden vpliv se kaže preko financiranja, ki ima lahko različne oblike (letno, projektno subvencioniranje, dotacija ali koncesijska pogodba). S tem, ko država omogoča financiranje teh organizacij, izvaja nad njimi kontrolo. Stiki ter financiranje med državo in zasebnimi neprofitnimi organizacijami so med seboj povezani, ni pa nujno, da prvo vedno vodi v drugo.

Kuhnle in Selle (1992: 30) sta s kombinacijo obeh opredelila štiri tipe odnosov med državo in zasebnimi neprofitnimi organizacijami. Avtorja se pri opredeljevanju teh odnosov nista ukvarjala z vprašanjem, ali med sektorjema obstaja sodelovanje, ampak sta skušala razumeti strukturo sodelovanja, torej specifične tipe tega sodelovanja. Tako sta raziskovala:

- Bližino in oddaljenost: Kako blizu oziroma daleč so si država in zasebne neprofitne organizacije na socialnem področju glede na obseg, pogostost ter lahkoto komuniciranja in vzpostavljanja stikov. Tako so lahko organizacije blizu in povezane z državo, ali pa so oddaljene in ločene od nje.
- Neodvisnost in odvisnost: Gre za odvisnost oziroma neodvisnost zasebnih neprofitnih organizacij od financiranja in kontrole države. Organizacije so lahko neodvisne od države, tudi če so javno financirane, saj to ne pomeni nujno močnega državnega nadzora. Lahko pa obstaja močan državni nadzor tudi takrat, ko organizacija ni javno financirana.

Tako sta Kuhnle in Selle (prav tam) izpeljala štiri idealne tipe odnosov med državo in zasebnimi neprofitnimi organizacijami:

1. odnosi integrirane odvisnosti: pomenijo, da je neprofitna produkcija integrirana v sistem blaginje, zasebne neprofitne organizacije pa so finančno odvisne od države, vendar imajo določeno stopnjo avtonomije;
2. odnosi ločene odvisnosti: označujejo organizacije, ki so od države oddaljene v smislu komuniciranja in kontaktov, večinoma pa so odvisne od javnega financiranja, država jih tudi nadzira;

3. odnosi avtonomne odvisnosti: pomenijo, da so organizacije avtonomne, vendar skušajo vplivati na javno politiko v tistih zadevah, ki so zanje pomembne, vendar pa nimajo interesa biti integrirane v procese odločanja in izvajanja;
4. odnosi ločene avtonomnosti: nakazujejo, da naj bi sodelovanje med zasebnimi neprofitnimi organizacijami in državo obstajalo in da ima država (le) nizko kontrolo nad temi organizacijami (Kuhnle, Selle, 1992: 28-31).

Slovenijo uvrščamo v odnos ločene odvisnosti, torej so pri nas organizacije oddaljene v smislu komuniciranja, vendar hkrati odvisne od financiranja države. Tako lahko sklepamo, da gre v Sloveniji za določeno stopnjo odvisnosti zasebnih neprofitnih organizacij od države v smislu nadzora in financiranja.

Zasebne neprofitne organizacije tako označuje visoka stopnja fleksibilnosti in odzivnosti na potrebe ter večje možnosti za inovacije in eksperimentalne akcije. Zaradi pluralnega sistema financiranja je zanje značilna manjša državna kontrola in s tem manjše podrejanje birokratskim pravilom. To pa odpira možnost za različne, tudi bolj osebne in neposredne oblike dela z ljudmi. Zaradi visoke stopnje zaupanja ljudi v te organizacije imajo možnost za pridobivanje volonterjev in zasebnih donacij, s čimer zmanjšujejo lastne stroške in stroške države. Označuje jih tudi visoka variabilnost organizacijskih oblik in s tem možnost za večjo izbiro pri uporabnikih (Kolarič, 1994: 109).

2. RAZVOJ ZASEBNEGA NEPROFITNEGA SEKTORJA V SLOVENIJI

2.1. RAZVOJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Slovenska družba ima obsežno tradicijo interesnega združevanja in samoorganiziranja ljudi. Ta je bila po drugi svetovni vojni, ko je prišla na oblast komunistična partija, pretrgana oziroma so zasebne neprofitne organizacije prišle pod državni nadzor, družbene spremembe političnega sistema po letu 1989 pa so zopet odprle možnosti za avtonomnejši razvoj teh organizacij (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 81).

2.1.1. OBDOBJE PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Dejavnost neprofitnega sektorja v Sloveniji je bila razširjena že v drugi polovici 19. stoletja. Najpomembnejšo prelomnico pri združevanju in samoorganiziranju ljudi predstavlja marčna revolucija leta 1848. Ta je prinesla svobodo združevanja in pravne norme, ki so urejale ustanavljanje društev in druge oblike interesnega združevanja ljudi (Črnak-Meglič, 2000: 132).

V Sloveniji so bili vodilni razredi (duhovščina, plemstvo, buržuazija) predvsem nemški, kmečko prebivalstvo in delavstvo pa slovenski. Posledica take polarizacije je bilo posebno organiziranje društvenega življenja, saj so bila narodnoprebujevalna gibanja eden najpomembnejših dejavnikov tega razvoja, zlasti v obdobju Avstro-Ogrske (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 81). Oblikovanje narodne identitete in emancipacija slovenskega naroda sta se oblikovala na podlagi čitalnic, taborskega gibanja, narodnoobrambnih društev in telovadnih društev.

Vzporedno z razvojem narodne zavesti so začeli ustanavljati še samostojna slovenska strokovna in poklicna združenja. Ta so pomembno vplivala na rast slovenskega laičnega

izobraženstva, razvoj slovenske znanosti in na ustanovitev mnogih kulturnih, strokovnih in znanstvenih ustanov (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Svetlik (1992: 205) navaja tri »stebre«, na katerih so temeljile zasebne neprofitne organizacije, in sicer Katoliško cerkev, združenstvo na podeželju in trgovske sindikate.

Tako je bila pomemben dejavnik razvoja zasebnih neprofitnih organizacij na Slovenskem v tem obdobju Katoliška cerkev. Številne oblike združevanja in posredovanja socialne pomoči, ki so nastale na pobudo Cerkev, so nastale veliko pred ustanavljanjem društev kot civilno pravnih oseb in veliko prej, preden je v reševanje teh problemov začela posegati država. (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 82). Cerkev je tako predstavljala prvo javno institucijo, ki je v skladu s svojo ideologijo razvila dobrodelne dejavnosti za reveže oziroma za skupine prebivalcev, za katere država ni poskrbela. Postopoma je razširila svojo dejavnost tudi na druga področja, zlasti na kulturo, izobraževanje in zdravstvo. Tako Avstro-Ogrska kot stara jugoslovanska država sta Katoliško cerkev sprejemali kot zanesljivega partnerja in ji prepuščali pomembno socialno vlogo (Črnak-Meglič, 2000: 132, 133). Razvila je vrsto zasebnih in društvenih dobrodelnih organizacij, ki so poleg neposredne pomoči ustanovljale še prve ubožne ustanove in k svojemu delu pritegovala velik del laičnih prostovoljcev. Dejavnost Cerkev na tem področju ni usahnila vse do socialistične revolucije po drugi svetovni vojni, ko ji je nova oblast prepovedala tako delovanje (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 82).

Katoliška cerkev je imela dominanten položaj predvsem zaradi treh dejavnikov:

1. Cerkev je bila prva javna institucija, ki je razvila dobrodelne dejavnosti za reveže in je postopoma razvila svojo dejavnost še na druga področja.
2. Politični razkol med liberalci in klerikalci je razdelil celotno družbo na dva tabora. Klerikalci so takrat dominirali politično sceno, ki je omogočala tesno sodelovanje med državo in Cerkvijo.
3. Jugoslovanska država je bila pred drugo svetovno vojno znana kot policijska država in ni namenjala veliko pozornosti javni blaginji. Cerkev pa je veljala za zanesljivega partnerja in ji tako prepuščala skrb za blaginjo (Svetlik, 1992: 204).

Zasebne neprofitne organizacije na Slovenskem so imele v tem obdobju tudi pomembno ekonomsko vlogo. Združenstvo je bilo množično socialno gibanje in pomembni obrambni

mehanizem pred razvijajočim se kapitalizmom za kmete, delavce in male obrtnike. Posojilnice in hranilnice, pozneje pa tudi kmečke proizvodne zadruge, ki so bile zgrajene na združnih temeljih, so sprožile široko dejavnost samopomoči med kmeti (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). Sicer pa so bile kmečke zadruge vpeljane in zato tudi močno nadzorovane s strani Katoliške cerkve (Svetlik, 1992: 204). Pomembno vlogo je imelo tudi delavsko združenstvo⁵, ki se je začelo razvijati nekoliko kasneje kot kmečko, pa tudi njegove oblike so bile drugačne, čeprav je bil namen podoben (Črnak-Meglič, 2000: 133). Prevladovale so konzumne zadruge, ki so pomagale članom v gmotni stiski in jih zavarovale pred grobim izkoriščanjem kapitalistov. Delavska podporna društva so bila prve oblike samopomoči delavcev v Sloveniji za primer zavarovanja pred boleznijo, nezgodami, starostjo in smrtjo (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Pomemben dejavnik razvoja so bile tudi politične stranke. Gre tako za meščanske kot tudi za delavske stranke, ki so poleg običajnega individualnega članstva razvile številne vzporedne organizacijske oblike, in sicer mladinske, ženske, športne, prosvetne in kulturno-umetniške organizacije, pa tudi organizacije samopomoči in vzajemne pomoči (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). Prek njih so želele vplivati na idejno, kulturno, izobraževalno, športno, socialno in politično delovanje ljudi in s tem tudi na njihove politične opredelitve (Črnak-Meglič, 2000: 133).

Sicer pa je treba poudariti, da Slovenija v tem obdobju ni imela lastne zakonodaje, veljala je namreč pravna ureditev države, v katere sestavi je bila, torej Avstro-Ogrske in kasneje kraljevine SHS (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 83).

2.1.2. OBDOBJE SOCIALIZMA

V bivših socialističnih državah je razvoj zasebnih neprofitnih organizacij po drugi svetovni vojni potekal v dveh obdobjih. Razvoj v Sloveniji pa se razlikuje, saj lahko določimo tri obdobja. Ta so:

1. obdobje državnega socializma,

⁵ V obdobju pred drugo svetovno vojno je delavski razred predstavljal že skoraj dvajset odstotkov celotne populacije (Svetlik, 1992: 204).

2. obdobje samoupravnega socializma,
3. obdobje novih družbenih gibanj (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 99).

Obdobje samoupravnega socializma je posebnost v razvoju slovenskega zasebnega neprofitnega sektorja, pa tudi jugoslovanskega. Ostali dve obdobji sta značilni za vse države z bivšo socialistično ureditvijo (prav tam).

Sicer je država v obdobju socializma z zagotavljanjem monopolne vloge javnega sektorja, s sistemom regulacij, prepovedi delovanja in stroge kontrole zasebnih neprofitnih organizacij te potisnila na obrobje družbenega dogajanja (Črnak-Meglič, 2000).

OBDOBJE DRŽAVNEGA SOCIALIZMA

Obdobje državnega socializma označuje zahteva po pretrganju vseh vezi s preteklostjo, kar je pomenilo prekinitev tradicije močnega in razvitega zasebnega neprofitnega sektorja na Slovenskem. Prav tako je za to obdobje značilna pospešena izgradnja javnega sektorja, ki naj bi zadovoljeval socialne potrebe pretežnega dela prebivalstva (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Socialistična revolucija je torej prekinila tradicijo delovanja mnogih zasebnih neprofitnih organizacij, javni sektor pa je prevzel vse funkcije zasebnega neprofitnega sektorja. Tradicija mogočnega in razvitega sektorja je bila tako prekinjena, le del zasebnih neprofitnih organizacij je lahko nadaljeval svoje delo, in sicer na področjih, ki so predpisovala bolj ali manj en tip organizacij, društva. Od starih društev so se ohranila oziroma obnovila zlasti tista, katerih delovanje je bilo omejeno na lokalno raven in zaradi svoje vsebine niso ogrožala novih političnih oblasti. Praviloma so bila vertikalno povezana v zveze, ki so pomenile mehanizem državnega nadzora nad njimi (Črnak-Meglič, 2000).

Že pred koncem 50. let prejšnjega stoletja je bil tako zgrajen močan javni servis na področju izobraževanja, zdravstva, varstva otrok, socialne pomoči, kulture, rekreacije in drugo. Predstavljeni so bili tudi nekateri zavarovalni programi, kot na primer pokojninsko in zdravstveno zavarovanje ali zavarovanje za primer brezposelnosti. Tako je v tem času večina ljudi uživala višji nivo socialne varnosti kot kdajkoli prej. Svetlik (1992: 205) pa

opozarja, da je to pripeljalo do izgradnje enodimenzionalnega sistema blaginje, ki je postopoma povzročil globoko ekonomsko in socialno krizo v 80. letih.

V obdobju pred drugo svetovno vojno je imela pomembno vlogo pri razvoju zasebnega neprofitnega sektorja Katoliška cerkev. V obdobju socializma pa je bilo njeno delovanje prepovedano oziroma omejeno le na verske zadeve. Tako so bile njene dobrodne in druge organizacije nacionalizirane in vključene v javni sektor. Kljub temu da Cerkev v povojnem obdobju ni smela posegati v izvencerkvene dejavnosti, pa so posamezni redovi oziroma neformalne skupine ves čas opravljale dejavnosti, kot so varovanje otrok, nudenje pomoči bolnim, invalidom in ostarelim, organizirale so različne izobraževalne tečaje, zavetišča za begunce in podobno. V okviru posameznih župnij so bile organizirane različne dejavnosti, kot so delo z mladimi in duhovna gibanja, ki so jih vodili duhovniki in laiki (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Treba je omeniti še dobrodne in humanitarne organizacije izpred druge svetovne vojne, ki so delovale izven okvira Cerkve. Te formalno niso bile prepovedane, saj so imele možnost ponovne registracije, vendar je državni partijski vrh podprl samo eno izmed teh organizacij, in sicer Rdeči križ. Tako je bilo v tem obdobju najbolj intenzivno prav ustanavljanje krajevnih organizacij Rdečega križa, prek te organizacije pa je država zagotovila nadzor nad tem delom civilne družbe. Podoben status je pridobila tudi Zveza prijateljev mladine, ki je skupaj z regijskimi društvi na občinski ravni pokrivala programe za otroke in družine. Od javnih zavodov so se te organizacije ločevale le z vključevanjem volonterjev v svoje delovanje (prav tam).

Poseben položaj so si v tem obdobju pridobile invalidske organizacije. Na njihovo ustanavljanje so vplivali neposredno zainteresirani, med člani pa so bili v veliki meri neposredni uporabniki, kar je tem organizacijam omogočilo relativno avtonomijo. V svoje delovanje so vključevale delo volonterjev, zaradi potreb in narave dela pa je prišlo tudi do relativno močnih profesionalnih jeder. Invalidske organizacije so bile v veliki meri financirane s strani države, in sicer posredno prek državne loterije. Poleg tega so še dobivale sredstva iz državnega proračuna in lastne dejavnosti, članarine pa so bile le simbolične. Ker so bile invalidske organizacije edini producent storitev na svojem področju in niso le dopolnjevale javnega sektorja, so imele pomembnejšo vlogo kot druge

neprofitne organizacije. Kolaričeva in drugi (2002: 102) so tako invalidske organizacije označili kot zametek pravih avtonomnih zasebnih neprofitnih organizacij.

Statistika registriranih društev v tem obdobju kaže, da se je število le-teh zmanjšalo. Še več, bilo je manjše kot v obdobju med obema vojnama. Številčno največ društev je bilo na krajevnih in lokalnih ravneh, njihova gostota pa je bila največja na podeželju. Tako so bila na lokalni ravni najštevilčnejša društva na področju športa in rekreacije, kulture, strokovnega usposabljanja in hobi dejavnosti (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

OBDOBJE SAMOUPRAVNEGA SOCIALIZMA

Kot že omenjeno, je to obdobje značilno za razvoj zasebnih neprofitnih organizacij izključno v Sloveniji oziroma Jugoslaviji. V 50. letih se je namreč v Jugoslaviji začel proces decentralizacije političnega sistema v smeri prenašanja odgovornosti za posamezna področja družbenega življenja z državne na republiško raven. V 70. letih se je ta proces nadaljeval v smeri nadaljnje centralizacije in uvajanja samoupravnih socialističnih odnosov. Tako naj bi se uvedla večja avtonomnost posameznih delov družbe, dejansko pa se to nikoli ni zgodilo (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 103).

Prelomnico v razvoju zasebnih neprofitnih organizacij predstavlja Zakon o društvih iz leta 1974. Ta je bil sprejet »... v duhu koncepcije samoupravnega socializma, ki je temeljila na tem, da mora biti politični sistem odprt za uveljavljanje najširših interesov ter da so interesna združenja oziroma društva sestavni del socialističnega samoupravnega sistema in pomemben okvir za neposredno uresničevanje interesov in potreb ljudi ...« (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 104).

Novi zakon o društvih je vzpodbudil pospešeno ustanavljanje društev. Še več, od takrat dalje so se društva ustanavljala na pobudo državljanov, torej od spodaj navzgor (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). S tem so društva postala bolj avtonomna. Vendar pa so komunikacije z državo ostale precej omejene, saj jih država ni enakovredno vključevala niti v produkcijo javnih dobrin in storitev niti v procese uveljavljanja interesov (Črnak-Meglič, 2000).

Društva, ki so nastala po letu 1974, so bila bistveno manjša. Natančneje povedano, organizacijsko strukturo sta sestavljala eden ali dva profesionalca, ki sta vodila in koordinirala delo, samo dejavnost pa je izvajalo večje ali manjše število volonterjev. Za razliko od obdobja državnega socializma članstvo v društvih tokrat ni bilo množično, prav tako niso imela razvite mreže vertikalne povezanosti. Največ društev je bilo ustanovljenih na področju športa, kulture in socialnega varstva (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

V obdobju samoupravnega socializma se je uveljavila še ena nova značilnost, in sicer vključevanje prostovoljcev v izvajanje programov javnih zavodov, zlasti na področju socialnega varstva. Kolaričeva in drugi (2002: 106) so ta proces označili kot počlovečenje teh organizacij, saj jim je volonterstvo prineslo novo kvaliteto dela, večjo širino delovanja in večje prilagajanje na potrebe uporabnikov. Še več, te oblike delovanja javnih zavodov so bile pomembne kot zametki novih organizacij, ki so se postopoma razvile iz njih in so začele zagotavljati alternativne storitve, ki jih ni zadovoljeval javni sektor. Njihov namen je bil poleg drugačne organizacije pomoči še razvoj same stroke (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Po sprejetju zakona o društvih (leta 1974) je v Sloveniji mogoče zabeležiti največjo rast ustanavljanja le-teh. Natančneje povedano, največja rast je bila značilna za drugo polovico 70. let, saj je bila kasnejša rast ustanavljanja društev v 80. in 90. letih nižja kot v tem obdobju. Največ društev je bilo ustanovljenih v urbanih okoljih, zlasti na področju socialnega varstva (prav tam).

OBDOBJE NOVIH DRUŽBENIH GIBANJ

Tudi v obdobju po letu 1989 so opazne razlike v razvoju zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji od drugih postsocialističnih držav. Že v obdobju samoupravnega socializma oziroma po sprejetju zakona o društvih leta 1974 je prišlo pri nas do razcveta zasebnega neprofitnega sektorja. V drugih državah z bivšo socialistično ureditvijo pa je do razcveta tretjega sektorja prišlo šele po spremembah po letu 1989. Različen je tudi razvoj civilne družbe, saj se je ta v Sloveniji začela razvijati kot alternativa in ne kot opozicija uradni politiki (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 108, 109).

V tem obdobju so se začela širiti različna družbena gibanja, kot so mirovna, ekološka, feministična, duhovna in subkulturna gibanja. Ta so poleg političnega delovanja začela oblikovati tudi alternativno mrežo produkcije dobrin in storitev. Delovala so v obliki delovnih skupin v okviru različnih organizacij. Postopoma so se začela osamosvajati in prehajati kot samostojne organizacije in društva v civilno družbo (Črnak-Meglič, 2000).

V prvem obdobju razvoja novih družbenih gibanj je prevladovala spontana alternativna produkcija, komponenta politične aktivnosti pa je bila potisnjena v ozadje. Konec 80. let je v ospredje njihovega delovanja začela prodirati prav politična aktivnost. Treba je poudariti dejstvo, da so se nova družbena gibanja soočila s premalo kadrom, ki bi zadostoval za vključitev v procese politične transformacije na eni strani in za razvoj civilne družbe na drugi. Tako so se glavni protagonisti odločili za politične aktivnosti, ostale apolitične avtonomne aktivnosti teh gibanj pa so bile ali absorbirane v politiko ali potisnjene v sfero latentnega (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Posledico političnih sprememb po letu 1989 predstavlja obnovljena aktivnost Katoliške cerkve in njenih organizacij. Kot že rečeno, v povojnem obdobju Cerkev ni smela posegati v izvencerkvene dejavnosti, vendar je ves ta čas izvajala nekatere dejavnosti na neformalni podlagi. Na podlagi zakona o društvih so bile leta 1990 tako na pobudo prej omenjenih neformalnih skupin ustanovljene Slovenska Karitas in Škofijske Karitas, kasneje pa še številni zavodi Karitas kot na primer vrtci, domovi za ostarele in materinski domovi. Kljub izredno intenzivni dejavnosti Katoliške cerkve pa odnosi med njo in državo na tem področju še vedno niso zakonsko urejeni (prav tam).

V tem obdobju so se še začele ustanavljati prve fundacije oziroma ustanove. Gre za premoženjske organizacije, ki se ukvarjajo s pridobivanjem in razdeljevanjem finančnih sredstev, hkrati pa predstavljajo podporne mehanizme tistim zasebnim neprofitnim organizacijam, ki zagotavljajo storitve (prav tam).

Podatki kažejo, da se je v obdobju med letoma 1975 in 1985 število društev povečalo za skoraj 50 odstotkov, med letoma 1985 in 1999 pa za 30 odstotkov (Črnak-Meglič, 2000: 136). Tudi za obdobje po letu 1989 je značilna večja rast društev v urbanih okoljih, in sicer kot posledica novih socialnih problemov, npr. begunci, brezposelni, uživalci drog in drugo (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

2.1.3. ZASEBNI NEPROFITNI SEKTOR V SLOVENIJI DANES

STRUKTURA ZASEBNEGA NEPROFITNEGA SEKTORJA

Ob upoštevanju mednarodne klasifikacije ICNPO je Kolaričeva (1997: 18) opredelila šestnajst področij, na katerih delujejo slovenske neprofitne organizacije. Ta so: kultura in umetnost, šport in rekreacija, sociala in zdravstvena varnost/blaginja, ekonomski, socialni in prostorski razvoj, izobraževanje in raziskovanje, okolje in živali, pravo in zagovorništvo, mednarodno področje, poslovno menedžersko področje, poklicno področje, tehnično področje, področje nabiranja finančnih sredstev, področje požarne varnosti, vojaško področje, etično področje in drugo.

Sicer pa v Sloveniji med zasebnimi neprofitnimi organizacijami najdemo društva, fundacije, zasebne zavode, stanovanjske zadruge in cerkvene organizacije. Statistični podatki kažejo, da je bilo leta 1997 11.570 društev, 30 fundacij, 110 stanovanjskih zadrug, 154 zasebnih zavodov in 336 verskih organizacij (register Statističnega urada RS v Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 116). Če število teh organizacij pretvorimo na tisoč prebivalcev, nam indikator kaže, da se Slovenija uvršča med države z največjim številom zasebnih neprofitnih organizacij na svetu. Vendar je potrebno poudariti dejstvo, da kar 95 odstotkov teh predstavljajo društva (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Zasebne neprofitne organizacije se delijo tudi na:

1. tiste, ki delujejo v javno korist (v korist vseh ali večjega števila članov družbe),
2. tiste, ki delujejo v korist članov.

Približno 40 odstotkov teh organizacij pri nas deluje le v korist svojih članov. Kolaričeva in drugi (2002: 116) tako ugotavljajo, da se zato bistveno zmanjša število zasebnih neprofitnih organizacij, ki predstavljajo potencialne komplementarne ali suplementarne producente javnih dobrin in storitev. Ugotavljajo še, da se Slovenija na podlagi tega podatka dejansko približa državam z manj razvitim zasebnim neprofitnim sektorjem, kot so Portugalska, Madžarska in Italija.

Statistični podatki v Sloveniji omogočajo le analizo strukture za društva in kažejo, da največ društev deluje na področju športa (28,6 odstotkov). Sledi področje kulture (11,6

odstotkov), na tretjem mestu pa najdemo gasilska društva (12,3 odstotka). Sledijo društva, ki delujejo na področju okolja in zaščite živali (6,2 odstotka) ter poklicna društva (5,7 odstotkov). V okviru socialnega varstva deluje 3,5 odstotkov društev. Sicer je struktura zasebnega neprofitnega sektorja v različnih državah bolj ali manj enaka, različen je le obseg in razporeditev posameznih prvin. Zasebne neprofitne organizacije prevladujejo predvsem na štirih področjih dejavnosti, in sicer na področju izobraževanja in raziskovanja, zdravstva, socialnega varstva ter kulture in športa (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Kolaričeva in drugi (2002) ugotavljajo, da je v Sloveniji strukturni vzorec zasebnega neprofitnega sektorja podoben vzorcu v nekdanjih socialističnih državah in v državah s socialnodemokratskim tipom sistema blaginje. V Sloveniji tako prevladujejo športne in kulturne organizacije, manj pa je organizacij, ki delujejo na področju zdravstva, socialnega varstva in izobraževanja. Prav tako pri nas najdemo zelo malo institucionalno zahtevnejših zasebnih neprofitnih organizacij, kot so vrtni, šole, galerije, gledališča in drugo. Vse to je posledica specifičnega razvoja tega sektorja v obdobju socializma, ko je za zadovoljevanje javnih potreb in storitev skrbela država z mrežo javnih zavodov (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 127).

ZAPOSLENI V ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJAH

Zaposlenost je eden najpomembnejših kazalcev razvitosti zasebnega neprofitnega sektorja. V Sloveniji je mogoče pridobiti statistične podatke le za društva. V njih je bilo leta 1996 zaposlenih 2930 delavcev, kar predstavlja 0,4 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji. Podatki za leto 1997 kažejo podobno sliko, saj je bilo le 92 zaposlenih več, natančneje 3022 profesionalcev (Statistični urad RS v Kolarič in drugi, 2002: 117).

Največje število zaposlenih je v športnih in gasilskih društvih, to pa sta tudi področji, kjer deluje največ društev. Delež zaposlenih na področju socialnega varstva, natančneje v invalidskih in humanitarnih društvih, pa predstavlja kar 15,6 odstotkov vseh zaposlenih v slovenskih društvih. Društva v okviru socialnega varstva namreč obsegajo le 3,3 odstotke v strukturi društev. Tako je visoka stopnja profesionalizacije teh organizacij nadaljevanje njihovega posebnega položaja, ki so ga imele že v socializmu (Vojnovič, 1996).

Leta 1996 je bilo število zaposlenih za polni delovni čas v zasebnih neprofitnih organizacijah 0,54 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji⁶. Če temu številu dodamo še delovne ure, ki jih opravljajo pogodbeni in honorarni delavci, dobimo končno število zaposlenih za polni delovni čas, in sicer 0,73 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji. Kar 85,3 odstotkov zasebnih neprofitnih organizacij nima zaposlenih, natančneje 91 odstotkov društev in 81,3 odstotkov fundacij. Po enega zaposlenega ima 4,9 odstotke organizacij, dva zaposlene 3 odstotki organizacij in več kot dva zaposlena 6,8 odstotkov zasebnih neprofitnih organizacij (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Podatki mednarodne raziskave⁷ kažejo, da je povprečni delež zaposlenih v zasebnem neprofitnem sektorju 4,9 odstotkov vseh zaposlenih. Zahodna Evropa in druge razvite države imajo najvišji povprečni delež vseh zaposlenih, in sicer 6,9 odstotkov. Sledijo jim države Latinske Amerike z 2,1 odstotnim povprečnim deležem vseh zaposlenih. Najmanjše število zaposlenih v zasebnem neprofitnem sektorju pa imajo države Vzhodne Evrope, in sicer povprečno 1,3 vseh zaposlenih (Salamon, Anheier in drugi, 1998: 5).

Slovenija se tako uvršča med države z najmanjšim številom zaposlenih v zasebnem neprofitnem sektorju. Omenjene številke tako na eni strani dokazujejo relativno slabo razvit zasebni neprofitni sektor, na drugi strani pa govorijo o specifičnem razvoju tega sektorja pri nas. V njem so namreč v preteklosti prevladovala predvsem ljubiteljska društva, zlasti na področju športa in kulture, bistveno manj pa je tistih organizacij, katerih storitve so namenjene širši javnosti. Prav tako v Sloveniji skoraj ne obstajajo servisne

⁶ Podatki so bili zbrani leta 1997 (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič) na podlagi ankete, ki je temeljila na reprezentativnem vzorcu zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji. Pri izvedbi ankete so bila uporabljena metodološka izhodišča mednarodne primerjalne raziskave (glej opombo 7).

⁷ Primerjava temelji na osnovi mednarodne primerjalne raziskave, ki sta jo izvedla L. M. Salamon in H. K. Anheier (1998) z naslovom »The Nonprofit Sector in Comparative Perspective – An Overview«. Avtorja sta podatke za leto 1995 zbrala v dvaindvajsetih državah, ki sta jih razdelila v štiri osnovne skupine:

- Zahodna Evropa: Nizozemska, Irska, Belgija, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Španija, Avstrija, Finska;
- Vzhodna Evropa: Češka, Madžarska, Slovaška, Romunija;
- druge razvite države: Avstralija, ZDA, Izrael, Japonska;
- Latinska Amerika: Argentina, Peru, Brazilija, Kolumbija, Mehika.

zasebne neprofitne organizacije, kot so bolnišnice, šole, muzeji, gledališča in drugo (Črnak-Meglič, Vojnovič, 1997).

Zanimivo je pogledati še, koliko svojega časa zasebnim neprofitnim organizacijam prispevajo volonterji. Število delovnih ur, ki jih ti opravijo v Sloveniji, ustreza 53 odstotkom dela, ki ga opravijo zaposleni profesionalci. Največje število volonterjev najdemo v športu (17,2 odstotka) in v gasilstvu (22,2 odstotka), prav tako na teh področjih volonterji opravijo največje povprečno število ur. To sta tudi področji, kjer deluje največ zasebnih neprofitnih organizacij (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Mednarodna primerjava pokaže, da v povprečju volonterji opravijo 45 odstotkov dela zaposlenih. Največ volonterjev v zasebnem neprofitnem sektorju sodeluje v državah Srednje in Vzhodne Evrope, in sicer opravijo 85 odstotkov dela zaposlenih. V Sloveniji pa je prispevek volonterjev približno na ravni držav Zahodne Evrope (prav tam). Človeški viri so tako za tovrstne organizacije še posebej pomembni. V primerjavi z drugimi organizacijami razpolagajo z razmeroma manj kapitala, potrebujejo pa več dela in znanja zaposlenih in volonterjev. Zaradi posebnega poslanstva teh organizacij se denar kot motivacijsko sredstvo uporablja v omejenem obsegu. Zato je treba računati na take sodelavce, katerih motiv za delo ni denar, ampak želja po delu z ljudmi in altruistična nagnjenja, kar še posebej velja za volonterje. Natančneje povedano, sodelavci zasebnih neprofitnih organizacij morajo imeti čim širše strokovno znanje, razvite socialne sposobnosti, morajo biti čustveno stabilni, k delu pa naj bi jih spodbujali višji, nedenarni, predvsem socialni motivi. Tako so človeški viri v tem sektorju najpomembnejši in če organizacija odpove na tem področju, odpove v celoti (Svetlik, 2002).

FINANCIRANJE ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

V Sloveniji so leta 1996 glavne vire prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij predstavljali:

- članarine (19,7 odstotkov),
- občina (18,9 odstotkov),
- donacije podjetij (14,3 odstotke),
- prihodki iz neprofitne dejavnosti (10,5 odstotkov),

- donacije občanov (9,6 odstotkov),
- država (6,7 odstotkov),
- prihodki iz profitne dejavnosti (5,7 odstotkov),
- prenos iz predhodnega obdobja (3,6 odstotkov),
- donacije fundacij (1,6 odstotka),
- donacije sorodnih organizacij (1,6 odstotka),
- donacije drugih skladov (0,7 odstotkov)
- zapuščine (0,7 odstotkov),
- drugo (6,3 odstotke) (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 124).

Če vse vire prihodkov združimo v skupine prihodkov, na njihovi osnovi lahko izvedemo mednarodno primerjavo, ki pokaže tri glavne sektorje prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji v letu 1996:

1. plačila za storitve (43,8 odstotkov),
2. donacije posameznikov, podjetij in fundacij (28,8 odstotkov),
3. dotacije in subvencije države (27,3 odstotke) (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Slovenija se na podlagi mednarodne primerjave uvršča v skupino organizacij, kjer prevladujejo prihodki iz lastne dejavnosti. V to skupino se poleg držav Vzhodne Evrope uvrščajo še države Latinske Amerike, skandinavske države, Španija, ZDA, Avstralija in Japonska. V drugi skupini prevladuje državno financiranje, vanjo pa se uvrščajo države Zahodne Evrope (prav tam).

Kolaričeva in drugi (2002) še ugotavljajo, da je koleracija med višino prihodkov in zaposlenostjo visoka. Tako je bilo leta 1996 kar 95,4 odstotke organizacij, s prihodki nižjimi od 3 milijonov tolarjev, brez zaposlenih. Med organizacijami, ki imajo prihodke v višini od 3 do 10 milijonov tolarjev, jih je bilo brez zaposlenih 74,4 odstotkov, med organizacijami, ki imajo prihodke višje od 10 milijonov tolarjev, pa jih je bilo brez zaposlenih 36,7 odstotkov (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 122).

Sicer so skupni prihodki zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji znašali 50 milijard tolarjev, kar predstavlja 1,92 odstotka BDP. Mednarodna primerjava pokaže, da je ta delež

pri nas zelo majhen, saj je povprečni delež prihodkov 22 držav leta 1995 znašal 4,7 odstotke BDP (prav tam).

ODNOS MED ZASEBNIM NEPROFITNIM SEKTORJEM IN DRŽAVO

V Sloveniji se nadaljuje vzorec odnosov iz socialističnega obdobja⁸, le da se je zmanjšal nadzor države nad delovanjem zasebnih neprofitnih organizacij. Tako je po drugi svetovni vojni država razvila dva načina financiranja zasebnih neprofitnih organizacij, in sicer:

1. kontinuirano financiranje: skoraj v celoti neposredno ali posredno prek loterijskih sredstev⁹,
2. časovno omejeno financiranje: s katerim zagotavlja le manjši delež potrebnih sredstev za delovanje zasebnih neprofitnih organizacij, gre pa za letne subvencije in projektno financiranje (Črnak Meglič, 2000).

Dualistični način financiranja se je prenesel tudi v obdobje tranzicije. Vendar opisani način financiranja ne odговarja polovici zasebnih neprofitnih organizacij, čeprav jih le 16 odstotkov ne prejema državnih subvencij. Tako so državni viri najpomembnejši vir 30 odstotkom teh organizacij. Polovica zasebnih neprofitnih organizacij (49,6 odstotkov) pa meni, da je premajhno državno financiranje ovira za njihovo delo. Še več, večina organizacij bi želela, da država financira njihovo dejavnost na podlagi letnih subvencij, ki je bolj zanesljiva oblika kot financiranje na podlagi projektov. Čeprav prihodki iz javnih virov v povprečju predstavljajo zgolj četrtino prihodkov teh organizacij, pa lahko neuspeh na javnem razpisu zmanjša ali celo ogrozi obstoj zasebne neprofitne organizacije (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

⁸ Ta model predpostavlja, da ima država vodilno vlogo tako pri financiranju kot tudi pri produkciji javnih dobrin in storitev. Pri tem se naslanja na davčni sistem in zaposlene državne profesionalce, da lahko zagotovi omenjene storitve (Gidron, Kramer, Salamon, 1992: 17).

⁹ »Loterijska sredstva predstavljajo posredni vir državnega financiranja, ki se je ohranil do danes. S sredstvi loterije – FIHO – Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v RS – ta fundacija upravlja sredstva, ki jih pridobi s plačevanjem dajatev za prirejanje iger na srečo (Črnak Meglič, 2000: 158).«

Kolaričeva in drugi (2002: 129) tako ugotavljajo, da uveljavljeni način financiranja vpliva na destabilizacijo sektorja, saj vzpostavlja nepotrebno konkurenco med šibkimi in premalo razvitimi zasebnimi neprofitnimi organizacijami. Na drugi strani v državah Zahodne Evrope uporabljajo kombinacijo financiranja dolgoročnih subvencij, ki predstavljajo pretežni del prihodka, in financiranja prek projektov. Tak način financiranja teh organizacij bi bil ustrežnejši tudi za Slovenijo. Tako priporočilo so kot nujni pogoj za pospeševanje pluralizacije izvajalcev storitev podali tudi svetovalci Phare¹⁰ (prav tam).

V preteklosti naj bi bila stopnja odvisnosti zasebnih neprofitnih organizacij od države še višja, kot je danes. Stopnja kontaktov in komunikacij med obema entitetama pa se ni spremenila. To pomeni, da vlada oziroma država ne računa resno na zasebne neprofitne organizacije, da bodo zadovoljevale potrebe ljudi oziroma zagotavljale blaginjo za državljane (Kolarič, 1994: 120).

Na drugi strani Črnak Megličeva (2000) ugotavlja, da se danes obseg in pogostost komuniciranja med zasebnimi neprofitnimi organizacijami in državo razlikuje od predhodnega socialističnega obdobja, in sicer se je močno zmanjšala kontrola države nad delovanjem zasebnega neprofitnega sektorja.

2.2. SKLEPNE UGOTOVITVE

Zasebne neprofitne organizacije so pri nas v toku razvoja močno spremenile svojo vlogo. V obdobju pred drugo svetovno vojno so namreč imele ob neformalnem sektorju primarno vlogo pri oskrbi z javnimi dobrinami in storitvami. V obdobju socializma so bile te organizacije potisnjene na obrobje družbenega dogajanja, saj je država regulirala ali celo prepovedala njihovo delovanje, javni sektor pa je prevzel dominantno vlogo pri zagotavljanju javnih dobrin in storitev. Leta 1974 je bil sprejet Zakon o društvih, ki je vplival na pospešeno ustanavljanje društev (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). Šele sredi devetdesetih let pa je bila sprejeta zakonodaja, ki je urejala delovanje vseh vrst

¹⁰ Priporočilo je bilo podano v okviru projekta Strateški plan razvoja socialnih storitev v RS v kontekstu pluralizacije sistema blaginje (Morganti, James and Associates v Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 129).

zasebnih neprofitnih organizacij, z zakonom je bil tudi odpravljen monopol javnih zavodov pri zagotavljanju socialnih in drugih servisov. Zakonsko blokado za ustanavljanje in delovanje vseh vrst zasebnih neprofitnih organizacij (npr. fundacij, zasebnih zavodov in cerkvenih organizacij) so odpravili šele zakoni, ki opredeljujejo te organizacije. Z njimi sta bili na minimalno dopustno raven zmanjšana tudi nadzor in možnost za poseganje države v delovanje teh organizacij. Treba je poudariti, da se je kljub novi zakonodaji ohranil monopolni položaj javnih izvajalcev, ki izhajajo iz opredelitve javne mreže. Ta je namreč že zapolnjena z obstoječimi javnimi izvajalci, belih lis pa v javni mreži skorajda ni. Le vstop v javno mrežo bi nejavnim izvajalcem omogočil enake finančne možnosti za opravljanje storitvene dejavnosti, vendar imajo večinoma omogočene zgolj možnosti za sodelovanje pri uresničevanju dopolnilnih programov. Zanje pa država in občine namenjajo le minimalna razpoložljiva sredstva (Črnak-Meglič, 2000).

V Sloveniji bi bilo nujno treba spremeniti še sistem davčnih olajšav, ki so za donatorje premalo spodbudne, da bi z njimi lahko pospeševali pluralizacijo izvajalcev storitev (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). Natančneje povedano, davčna politika lahko predstavlja pomemben instrument države za spodbujanje razvoja zasebnih neprofitnih organizacij, saj imajo te v primeru upravičenosti do davčnih olajšav ugodnejši položaj in nižje stroške za delovanje. Stimulativna davčna politika lahko poleg tega še spodbuja posameznike in podjetja, da prispevajo del svojega prihodka tem organizacijam, s tem da jim priznava davčne olajšave pri plačilu davkov. Zasebne neprofitne organizacije pa na ta način pridobivajo dodatne neodvisne vire financiranja. Vendar država pri nas s svojo davčno politiko ne stimulira razvoja teh organizacij v zadostni meri. Nizke so zlasti davčne olajšave za donatorje, posameznike in podjetja, zato ne pomenijo zadostne finančne stimulacije in so bolj izraz dobre volje le-teh (Črnak-Meglič, Vojnovič, 1997: 166, 167). O pomenu ustrezne davčne politike govori tudi Svetlik (1995: 306), ko pravi, da lahko država s finančnimi oziroma davčnimi sredstvi posredno spodbuja posameznike in podjetja k socialnovarstvenim ukrepom, zasebne neprofitne organizacije pa k zagotavljanju socialnih storitev.

Kljub spremenjeni zakonski regulaciji imajo zasebne neprofitne organizacije še vedno zanemarljiv delež zaposlenih, majhen obseg sredstev, struktura sektorja pa ostaja nespremenjena (prevladujeta področji športa in kulture). Tako sta majhen obseg in vloga zasebnih neprofitnih organizacij pri produkciji javnih dobrin in storitev tudi posledica

slabih finančnih spodbud in subvencij države. Poleg tega sta majhen obseg in vloga tega sektorja posledica majhnega prostora za delovanje sektorja, saj javni sektor pokriva potrebe po javnih dobrinah in storitvah. Vloga zasebnih neprofitnih organizacij je tako omejena na suplementiranje produkcije javnega sektorja. Zato v odnosu med zasebnim neprofitnim sektorjem in državo še vedno prevladuje model dominacije države. Natančneje, za odnos med obema entitetama je značilna velika oddaljenost v komunikaciji in sodelovanju ter nizka stopnja nadzora države nad zasebnimi neprofitnimi organizacijami. Država pa še vedno vztraja pri modelu močnega javnega sektorja (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002). Zanemarljiv delež zaposlenih, majhen obseg sredstev in tako rekoč nespremenjena struktura sektorja dokazujejo, da spremembe zakonskih regulacij niso zadosten pogoj za povečevanje obsega in vloge zasebnega neprofitnega sektorja (Črnak-Meglič, 2000).

Kolaričeva in drugi (2002: 136, 137) opozarjajo, da je treba oblikovati partnerski odnos, v katerem bi zasebne neprofitne organizacije postale enakovreden komplementarni partner javnim organizacijam. Posledično bi se morali javni zavodi zaradi konkurence preoblikovati, da bi zmanjšali administrativno in organizacijsko entropijo ter povečali dostopnost in kakovost storitev po meri ljudi. Na drugi strani pa bi se morale zasebne neprofitne organizacije bolj profesionalizirati ter strokovno in organizacijsko razviti.

Pri oblikovanju partnerskih odnosov med obema sektorjema sta potencialna partnerja razvoja Katoliška cerkev in sindikati. Vendar kljub temu, da sta se začela v obdobju tranzicije obseg in vloga cerkvenih neprofitnih organizacij povečevati, odnos med državo in Cerkvijo še vedno ni določen. Na drugi strani je sindikalno gibanje razdrobljeno in nepovezano, posveča se boju za zagotovitev socialnih potreb delavcev v okviru socialnega pakta med njimi, državo in delodajalci. Veliko oviro pri procesu oblikovanja partnerskih odnosov pa predstavlja tudi zasebni neprofitni sektor sam. Ta je namreč nepovezan, brez kanalov v političnem sistemu za neposredno sodelovanje predstavnikov tega sektorja. Še več, Kolaričeva in drugi (2002) ugotavljajo, da bi le močnemu in v javnosti razvidnemu zasebnemu neprofitnemu sektorju uspelo prodreti v politične in državoupravne strukture, ki zdaj branijo javni sektor in porazdeljujejo javna sredstva predvsem v korist javnih zavodov.

Podobno ugotavlja tudi Svetlik (1992: 203), ko pravi, da je razlog za slabo razvit neprofitni sektor v Južni in Vzhodni Evropi vrzel med državo in civilno družbo. Država pogosto prevzema vlogo nadzora in se tako vmešava v civilno družbo in omejuje t.i. grass-root iniciativo. Na drugi strani pa agenti civilne družbe ostajajo deljeni in zato prešibki, da bi lahko učinkovito naslavljali svoje zahteve na državo in da bi jih država lahko prepoznala kot enakovrednega partnerja.

Črnak-Megličeva (2000: 194) pa ugotavlja, da bo prav vključevanje Slovenije v Evropsko unijo vplivalo na povečanje pritiskov za razvoj več zasebnih in mešanih oblik zagotavljanja blaginje.

2.2.1. SINDIKAT ZAPOSLENIH V NEVLADNIH ORGANIZACIJAH

Vendar lahko opazimo prve spremembe pri oblikovanju močnega in povezanega zasebnega neprofitnega sektorja pri nas. Še več, zaposleni v teh organizacijah so se začeli v večji meri zavedati nujnosti povečanja profesionalizacije sektorja. Tako so začeli z ustanavljanjem Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah¹¹.

Statut sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah (glej prilogo A) opredeljuje sindikat kot nepolitično, nestrankarsko, samostojno in prostovoljno interesno organizacijo članov, ta pa se lahko pri uresničevanju svojih nalog trajno ali občasno povezuje tudi z drugimi sindikati in sindikalnimi zvezami. Ustanovljen je bil z namenom, da bi učinkoviteje uveljavljali in varovali svoje delovno-pravne in socialno-ekonomske pravice ter poklicne in druge interese. Za uresničevanje teh interesov bo tako zastopal interese in pravice zaposlenih v nevladnih organizacijah v odnosih z delodajalci, državo in njenimi organi ter drugimi organizacijami in podjetji (Statut Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah).

Statut v 5. členu določa naloge sindikata, kot so:

¹¹ Termin nevladne organizacije je enakovreden terminu zasebne neprofitne organizacije. Gre torej za različno poimenovanje istih organizacij. V tem poglavju bo tako za opis sindikata izjemoma uporabljen termin nevladne organizacije, saj je ta uporabljen v samem poimenovanju sindikata. Več o problemu poimenovanja tega sektorja je bilo napisanega že v prvem poglavju.

- ugotavljati in zahtevati čim boljši gmotni in socialni položaj svojih članov v primerjavi z drugimi zaposlenimi,
- sklepati kolektivne pogodbe in nadzirati njihovo izvajanje,
- organizirano s pobudami in predlogi vplivati na zakonodajo, ki se tiče nevladnih organizacij in zaposlenih v njih,
- sodelovati pri odločanju in pogajanjih o urejanju delovnih razmerij, vrednotenju dela in urejanju delovnih pogojev zaposlenih,
- zagotavljati varstvo pravic in zaščito zaposlenih ter po potrebi organizirati razne oblike protesta, vključno s stavko,
- pospeševati razvoj soodločanja zaposlenih v nevladnih organizacijah,
- razvijati vzajemnost in solidarnost med člani,
- organizirati izobraževanje članov,
- skrbeti za medsebojno obveščanje in informiranje javnosti (prav tam).

Člani sindikata so lahko vsi, ki so zaposleni v nevladnih organizacijah za nedoločen ali določen čas, lahko pa so včlanjeni tudi v druge sindikate. Članstvo v sindikatu je prostovoljno, v njem pa so lahko redni in pridruženi člani. Kot pridružene člane sindikat opredeljuje tiste, ki delajo v nevladnih organizacijah na drugih pravnih podlagah in niso redno zaposleni (prav tam).

Pravice članov opredeljuje 9. člen statuta, in sicer:

- da svobodno izražajo svoje interese in jih usklajujejo z interesi drugih članov,
- da sodelujejo pri oblikovanju in uresničevanju programa in aktivnosti sindikata,
- da volijo in so voljeni v organe sindikata,
- da se strokovno izobražujejo za potrebe sindikalnega dela,
- da imajo pravico do zaščite, če bi bili zaradi izvajanja sindikalnih aktivnosti postavljeni v manj ugoden položaj (prav tam).

Organi Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah so skupščina, izvršilni in nadzorni odbor ter predsednik sindikata. Skupščino sestavljajo vsi redni člani sindikata, njene pristojnosti pa so med drugim sprejemanje sprememb statuta ter programa in poslovanja sindikata, spremljanje in nadzorovanje dela organov sindikata, voljenje predsednika ter članov izvršilnega in nadzornega odbora in drugo. Izvršilni odbor je organ, ki ga sestavlja pet članov, njegova naloga pa je skrb za izvedbo sklepov skupščine, priprava vsebinskih

gradiv za obravnavo na skupščini in drugo. Nadzorni odbor je nadzorno in finančno kontrolni organ sindikata, ki ga sestavljajo trije člani. Njegove glavne pristojnosti so nadzorovanje dela izvršilnega odbora in predsednika predvsem iz stališča pridobivanja in razpolaganja s finančnimi sredstvi sindikata in ocenjevanje letnega finančnega poročila o poslovanju. Predsednik Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah predstavlja sindikat v pravnem prometu (prav tam).

Sindikat se financira iz članarin in drugih prispevkov članov, sredstev, pridobljenih s poslovanjem in drugih virov, če ti ne ogrožajo neodvisnosti sindikata. Letne načrte porabe sredstev sprejema skupščina (prav tam).

Že pri ustanavljanju pa je sindikat naletel na prve ovire. Ustanovna seja, ki je bila napovedana za 7. februar 2003, je bila zaradi majhne udeležbe spremenjena v posvetovalno¹². Prav tako Sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah ne bo pokrival celotnega sektorja. Področje kulture namreč že ima svoj sindikat, prav tako tudi nekatera področja socialnega varstva. Organizacije, ki delujejo na področju športa, pa se ne povezujejo z drugimi nevladnimi sektorji. Tako kljub dobremu namenu zasebni neprofitni sektor še vedno ostaja razdeljen in ne predstavlja tega sektorja s skupnim glasom. Glavno oviro pri ustanavljanju sindikata predstavlja preobremenjenost zaposlenih v teh organizacijah. Prav tako predstavlja oviro pri odzivanju zaposlenih k ustanavljanju sindikata časovna stiska, pa tudi velike razlike med organizacijami in pestra izobrazbena struktura v tem sektorju. Po besedah enega od ustanoviteljev imajo organizacije več razlik kot stičnih točk. Ustanovitelji z delovanjem sindikata pričakujejo, da bo ta predvsem povečal stopnjo zaposlovanja v tem sektorju, saj po njihovih besedah brez profesionalizacije ni mogoče vzdrževati kontinuitete v kvaliteti in stabilnosti ponudbe (neformalni pogovor z Rafom Pinoso).

¹² Ustanovna seja sindikata je sicer že bila, vendar so se na njej odločili, da projekt začasno ustavijo, dokler stvari ne dozori za nadaljevanje (neformalni pogovor z Rafom Pinoso).

3. PROCESI RAZVOJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ

V tem delu diplomske naloge bo predstavljen razvoj zasebnih neprofitnih organizacij s posebni poudarkom na njegovem učinku na formalni volonterizem¹³. Razvoj omenjenih organizacij namreč definiramo kot tesen preplet treh procesov, in sicer procesa profesionalizacije, procesa etatizacije in procesa komercializacije. Slednja, torej procesa etatizacije in komercializacije, krepita težnjo po profesionalizaciji zasebnih neprofitnih organizacij. Vrsta sistema blaginje pa pogojuje, h kateremu procesu se bodo zasebne neprofitne organizacije v določeni državi nagibale. Tako je proces etatizacije značilen za države s konservativno-korporativističnim tipom sistema blaginje, proces komercializacije pa za države z liberalnim tipom sistema blaginje. Treba je poudariti, da vsi trije procesi spreminjajo vlogo volonterjev v zasebnih neprofitnih organizacijah. Etatizacija namreč omogoča, zahteva in krepi profesionalizacijo teh organizacij in s tem spreminja vlogo volonterjev v njih. Tudi komercializacija omogoča profesionalizacijo zasebnih neprofitnih organizacij, saj zahteva njihovo specializiranje in tako posredno oži prostor za sodelovanje z volonterji (Kolarič, 2003). V nadaljevanju bodo podrobneje predstavljeni vsi trije procesi.

3.1. RAZVOJ ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ KOT PREPLET TREH PROCESOV

Razvoj zasebnih neprofitnih organizacij je tesen preplet treh procesov:

- procesa profesionalizacije: ki je inherenten razvoju vsakršnih organizacijskih entitet in ga definiramo kot težnjo, da organizacija izvaja svoje dejavnosti z zaposlenimi, plačanimi profesionalci (Van Til v Kolarič, 2003: 39);

¹³ Formalni volonterizem označuje organizirano pritegovanje prostovoljcev v izvajanje dejavnosti organizacije za razliko od neformalnega volonterizma, katerega pojavna oblika je medsebojna pomoč med sorodniki, sosedi in prijatelji (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 154).

- procesa etatizacije: v okviru katerega postajajo zasebne neprofitne organizacije producentke storitev za socialno državo. Natančneje, država naroči in plača določeno količino in določene vrste javnih storitev pri zasebnih neprofitnih organizacijah. Gre za tiste storitve, ki jih država zagotavlja vsem državljanom pod enakimi pogoji;
- procesa komercializacije: ki označuje penetracijo tržnih odnosov v zasebne neprofitne organizacije (Salamon v Kolarič, 2003: 39). Ti odnosi pomenijo konkurenco med zasebnimi neprofitnimi organizacijami samimi ter njimi in zasebnimi profitnimi organizacijami za tiste uporabnike, ki lahko plačajo za storitve in dobrine, ki so produkt njihovega delovanja (Kolarič, 2003).

Procesa etatizacije in komercializacije krepi težnjo po profesionalizaciji, vsi trije procesi skupaj pa omejujejo možnost za pritegovanje volonterjev k izvajanju dejavnosti zasebnih neprofitnih organizacij¹⁴. Še več, vrsta sistema blaginje v določeni državi pogojuje, ali se bodo te organizacije nagibale bolj proti procesu etatizacije (v smeri proti državi) ali pa bolj k procesu komercializacije (v smeri proti trgu). Logika delovanja konservativno-korporativističnega sistema je tista, ki opravičuje etatizacijo zasebnih neprofitnih organizacij, prek nje pa omogoča, zahteva in krepi proces njihove profesionalizacije. Na drugi stani pa logika delovanja liberalnega sistema blaginje usmerja zasebne neprofitne organizacije na trg. S tem omogoča njihovo profesionaliziranje in celo zahteva njihovo specializiranje in tako tudi posredno oži prostor za sodelovanje volonterjev¹⁵ (Kolarič, 2003).

¹⁴ Najboljši način, da bi se izognili konfliktu med volonterji in zaposlenimi profesionalci, je postavitve jasnih in pozitivnih organizacijskih vrednot o vlogi volonterjev. Teh ne bi smeli gledati kot nadomestilo za plačane profesionalce, ampak kot dopnilo ali pozitivno alternativo (Sheard, 1995: 123).

¹⁵ Razlogi, zakaj se ljudje odločajo za prostovoljno delo, so:

- altruizem,
- osebni interes v določeni aktivnosti,
- odgovor na direkten klic na pomoč,
- stvar verskega prepričanja,
- zapolnjevanje prostega časa,
- pridobivanje delovnih izkušenj (Sheard, 1995: 121).

3.1.1. PROCES PROFESIONALIZACIJE IN FORMALNI VOLONTERIZEM

Proces profesionalizacije je torej težnja, da dejavnost zasebnih neprofitnih organizacij izvajajo zaposleni in od organizacije plačani profesionalci. Natančneje, proces profesionalizacije pomeni zaposlovanje ustrezno usposobljenih posameznikov v zasebnih neprofitnih organizacijah. Zahteva po usposobljenosti se ne veže le na tiste zaposlene, ki izvajajo temeljno dejavnost organizacije, ampak tudi na tiste, ki opravljajo administrativna, pripravljalna ali pomožna dela. Tako je pokazatelj stopnje profesionaliziranosti določene organizacije število delavcev v njej. Organizacija z večjim številom zaposlenih je više profesionalizirana kot organizacija z manj zaposlenimi. Delež zaposlenih v vseh zasebnih neprofitnih organizacijah glede na vse zaposlene v določeni državi pa je pokazatelj stopnje profesionaliziranosti celotnega zasebnega neprofitnega sektorja (Kolarič, 2003).

Primarni element, ki določa stopnjo profesionaliziranosti zasebnih neprofitnih organizacij, je vrsta dejavnosti oziroma programa, ki ga te organizacije izvajajo. Delež zaposlenih je namreč višji v tistih organizacijah, ki producirajo storitve, kot v tistih, ki zgolj podpirajo neko dejavnost. Producentke storitev so večina zasebnih neprofitnih organizacij, ki delujejo na področju zdravstva, izobraževanja in socialnega varstva. Tako je visok delež zaposlenih v teh organizacijah determiniran z vrsto dejavnosti, ki jo izvajajo (Kramer v Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 157).

Po splošnem prepričanju je odnos med profesionalizmom in volonterizmom odnos igre ničelne vsote. Natančneje, čim več je profesionalcev (zaposlenih) v organizaciji, tem manj je volonterjev in obratno (Kramer v Kolarič, 2003: 41). Bolj so se organizacije v svojem razvoju profesionalizirale, z večjim nezaupanjem so gledali na volonterje. Ti so bili označeni kot nezanesljivi in ne dovolj usposobljeni (Kramer v Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 158).

Vendar lahko navsezadnje odnos med profesionalizmom in volonterizmom opredelimo kot igro ničelne vsote (čim več je profesionalcev, tem manj je zaposlenih), pa tudi kot igro pozitivne vsote (čim več je profesionalcev, tem več je volonterjev). Proces profesionaliziranja zasebnih neprofitnih organizacij sam po sebi namreč niti ne omejuje niti ne povečuje možnosti sodelovanja z volonterji. Prvina, ki ta odnos determinira, je

upravljaljska ideologija in znotraj nje še posebej stališče, ki ga imajo do volonterjev tisti vodilni, ki skrbijo za vsakodnevno delovanje organizacije (Kramer v Kolarič, 2003: 43).

Poznamo dve različni ideologiji upravljanja:

- Tehnokratska ideologija: zagovarja dejstvo, da so izvedenci tisti, ki morajo oblikovati programe in voditi organizacijo. Volonterji ne morejo bistveno prispevati niti k formuliranju programov (kot člani upravnih odborov), niti k sami izvedbi teh programov.
- Demokratska ideologija: pa opredeljuje odnos med profesionalci in volonterji kot partnerski odnos, v katerem lahko oboji bogatijo proces oblikovanja in izvedbe programov. Pomembna naloga menedžerja je tako pritegnitev volonterjev k izvajanju dejavnosti organizacije (prav tam).

Torej, čim bolj se menedžment zasebne neprofitne organizacije nagiba k tehnokratskemu načinu vodenja, tem manj spodbuja sodelovanje volonterjev pri izvajanju dejavnosti organizacije. In nasprotno, čim bolj se menedžment nagiba k demokratičnemu načinu vodenja organizacije, tem več je možnosti za pritegovanje volonterjev k izvajanju organizacijske dejavnosti. Kolaričeva (2003: 43) še ugotavlja, da je sodelovanje z volonterji nedvomno stvar odločitve menedžmenta. Vendar pa opozarja, da je odločitev menedžmenta za sodelovanje z volonterji bolj kot z menedžersko ideologijo pogojena z določenimi objektivnimi pogoji, ki jih mora menedžment pri oblikovanju svojih odločitev upoštevati. Natančneje povedano, ali gre za proces etatizacije v državah z liberalnim tipom sistema blaginje ali za proces komercializacije v državah s konservativno-korporativističnim tipom sistema blaginje.

Podobno o vlogi menedžmenta ugotavlja Svetlik (2002), in sicer da je za volonterje najpomembnejši spoštljiv odnos vodij do njih. Volonterji so se namreč v določeno organizacijo vključili zato, ker se identificirajo z njenim poslanstvom, zato jim morajo vodje priznati njihov prispevek k uresničevanju poslanstva.

Sheard (1995: 123) navaja prednosti, ki jih lahko organizaciji prinese sodelovanje z volonterji, in sicer:

- organizacija razširi vire, ki jih ima na voljo, s tem pa tudi raven in vrsto storitev,

- volonterji dodajo organizaciji neformalni in osebni pečat, saj naredijo storitve bolj »uporabnikom prijazne«,
- zagotavljajo vezi z viri in mrežami v lokalni skupnosti,
- pomagajo pri procesu »normalizacije«, kajti profesionalne storitve lahko včasih stigmatizirajo uporabnike,
- izboljšajo stroškovno učinkovitost, tako da razbremenijo zaposlene, da se lahko ti posvetijo profesionalnim nalogam,
- zagotovijo dodatno dimenzijo fleksibilnosti v razvijanju inovativnih storitev,
- ponujajo širšo izbiro uporabnikom storitev.

Salamon in Anheier (1996, 127) ugotavljata, da zaposlitev v zasebnem neprofitnem sektorju pogosto zaznamuje nizke plače, omejeno število ugodnosti in odsotnost dodatnega izobraževanja. Te značilnosti opravičujejo s tem, da se zanašajo na volonterje, iz česar sledijo neformalni značaj same organizacije, njeno izogibanje oziroma neupoštevanje togih profesionalnih norm in posledično fleksibilnost. S tem, ko se zasebne neprofitne organizacije vse bolj pomikajo v središče reševanja družbenih problemov, narašča tudi pritisk nanje, da bi postale bolj učinkovite in profesionalne.

Kolaričeva in drugi (2002) še opozarjajo, da so odnosi med profesionalizmom in volonterizmom vendarle bolj kompleksni. Proces profesionaliziranja zasebnih neprofitnih organizacij, ki temelji na etatizaciji (državnih virih), spreminja vlogo volonterjev v teh organizacijah. Proces profesionaliziranja, ki temelji na procesu komercializacije (tržnih virih), pa omejuje možnosti za sodelovanje volonterjev pri izvajanju dejavnosti teh organizacij.

3.1.2. PROCES ETATIZACIJE

Etatizacijo lahko označimo kot proces, med katerim postajajo zasebne neprofitne organizacije producentke storitev za socialno državo. Tako je etatizacija zasebnih neprofitnih organizacij proces, med katerim država pri teh naroči določene količine in določene vrste javnih storitev, torej tiste, ki jih zagotavlja vsem državljanom pod enakimi pogoji. Za produkcijo teh storitev država zagotovi tudi finančna sredstva. Operacionalizacija tega procesa je torej državno financiranje zasebnih neprofitnih

organizacij. Pokazatelj stopnje etatiziranosti pa je dominanten delež državnega oziroma javnega financiranja v strukturi letnih prihodkov organizacije. Ko organizacije oblikujejo svoje programe in zagotavljajo storitve, upoštevajo tiste standarde in pravila, ki jih določa država, znotraj njih pa se še izoblikuje delitev dela in hierarhični vzorec avtoritet. Tako postajajo zasebne neprofitne organizacije podobne javnim organizacijam (Smith, Lipsky v Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 162).

Proces etatizacije zasebnih neprofitnih organizacij se je pričel ob koncu 19. oziroma v začetku 20. stoletja predvsem v tistih evropskih državah, v katerih se je začel vzpostavljati konservativno-korporativistični tip sistema blaginje¹⁶. Tudi danes proces etatizacije teče v evropskih državah, kjer je močno razvit javni sektor, torej v državah s socialnodemokratskim tipom sistema blaginje¹⁷. Proces etatizacije teče še v tistih evropskih družbah, kjer poskušajo vlade omejiti nadaljnje širjenje javnega sektorja tako, da prepuščajo zasebnim neprofitnim organizacijam vlogo producentk tistih javnih storitev, ki jih javni sektor ne zagotavlja v zadostnem obsegu ali v zadostni raznovrstnosti. Sicer pa

¹⁶ Na prvem mestu hierarhije konservativno-korporativističnega tipa sistema blaginje se nahaja sfera trga. Sledi ji sfera države, ki v tem tipu blaginje deluje v dveh smereh. Na eni strani država prisili vse zaposlene v obvezne sisteme socialnih zavarovanj in tako podpre njihovo sposobnost, da si sami zagotovijo vire na trgu. Na drugi strani pa država za tiste, ki se ne morejo zaposliti ali s trga delovne sile izpadejo, poskrbi tako, da naroči storitve zanje pri zasebnih neprofitnih organizacijah. Tu gre predvsem za socialnovarstvene storitve. Tako so zasebne neprofitne organizacije producentke predvsem socialnovarstvenih storitev za državo oziroma za tiste marginalne skupine, ki jim država zagotavlja socialno varnost in blaginjo. Zato v omenjenem sistemu blaginje razvoj zasebnih neprofitnih organizacij temelji na javnem financiranju. Konservativno-korporativistični tip sistema blaginje je značilen za Nemčijo, Avstrijo, Francijo, Belgijo in Nizozemsko (Kolarič, 2002).

¹⁷ Na prvem mestu hierarhije socialnodemokratskega tipa sistema blaginje najdemo sfero države. Javne neprofitne organizacije tako zagotavljajo vse storitve, ki jih posamezniki potrebujejo. Posameznikom pa ostaja možnost, da zadovoljijo svoje potrebe na trgu ali v sferi civilne družbe. Na drugem mestu hierarhije tako najdemo sfero trga, na tretjem pa sfero civilne družbe. Zasebne neprofitne organizacije tu niso pomembne kot producentke storitev. Nastopajo namreč kot posredniki med državo in njenimi institucijami ter tistimi posamezniki in skupinami, katerih specifične potrebe ostajajo še vedno nezadovoljene. Tako te organizacije delujejo na vseh področjih. Dominanten vir financiranja je mešanica komercialnih virov (tudi članarine), javnih virov in zasebnih donacij (posameznikov, podjetij in fundacij). Socialnodemokratski tip sistema blaginje najdemo v skandinavskih družbah (Kolarič, 2002).

imajo najvišjo stopnjo etatiziranosti države s konservativno-korporativističnim tipom sistema blaginje (Kolarič, 2003).

Javno financiranje kot operacionalizacija etatizacije ima lahko različne oblike, in sicer letne donacije, koncesijske pogodbe, projektno financiranje in drugo. Vse te oblike krepijo težnjo po profesionalizaciji zasebnih neprofitnih organizacij skozi tri med seboj prepletene učinke:

1. Javno financiranje omogoča profesionalizacijo, saj prinaša za to potrebna sredstva. Na njihovi podlagi se organizacije lahko stabilizirajo, širijo svojo dejavnost ter dolgoročno načrtujejo več in bolje plačane zaposlene.
2. Skozi javno financiranje država zahteva profesionalizacijo, saj postavlja določene standarde o kadrih, ki jih morajo zasebne neprofitne organizacije upoštevati pri produkciji storitev, ki jih naroča država. Tudi če je želja po zaposlovanju v teh organizacijah že prisotna, jo vladne kadrovske zahteve še krepijo in sprožijo proces profesionaliziranja.
3. S financiranjem država še krepí proces profesionalizacije, saj meri kakovost storitev zasebnih neprofitnih organizacij s stopnjo profesionalne usposobljenosti zaposlenih v njih. Tako te organizacije iščejo zmeraj više usposobljene kadre in povečujejo število zaposlenih (Smith, Lipsky v Kolarič, 2003: 47, 48).

Državno financiranje torej omogoča, zahteva in krepí profesionalizacijo zasebnih neprofitnih organizacij. Še več, državno financiranje tudi spreminja vlogo volonterjev, ki sodelujejo v teh organizacijah. Zaradi omenjenega načina financiranja namreč prihaja do ločevanja osrednje dejavnosti organizacije (produkcija storitev, ki jih naroči država) od drugih pomožnih, dejavnosti (lobiranje, nabiranje sredstev, sodelovanje v upravnih odborih in drugo). Osrednjo dejavnost izvajajo zaposleni (profesionalci), volonterji pa so prisiljeni izvajati le pomožne dejavnosti in opravila (Smith, Lipsky v Kolarič, 2003: 48).

Državni uradniki namreč postavljajo standarde in pravila za zaposlene v zasebnih neprofitnih organizacijah, ki jih morajo ti upoštevati pri izvajanju dejavnosti organizacije. Prek teh pravil postajajo zaposleni predvidljivi in obvladljivi za državne uradnike. Na drugi strani volonterji opravljajo naloge, ki niso posebej definirane in za svoje delo niso plačani, zato so za državne uradnike nepredvidljivi in neobvladljivi. V želji, da bi tudi ti postali predvidljivi in obvladljivi, se vedno bolj definirajo tudi pomožna opravila, ki jih

izvajajo volonterji, procesi njihovega rekrutiranja, usposabljanja in nadziranja pa vse bolj formalizirani (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Vključevanje volonterjev k izvajanju dejavnosti (čeprav samo pomožnih) je pod takšnimi pogoji, kjer mora biti vse v naprej definirano in formalizirano, za vodilne v zasebnih neprofitnih organizacijah zahtevna naloga. Če je le mogoče, se ji zato izognejo in raje zaposlijo profesionalce (Kolarič, 2003).

3.1.3. PROCES KOMERCIALIZACIJE

Komercializacija zasebnih neprofitnih organizacij zajema povečevanje komercialnih dejavnosti teh organizacij. Še več, ta proces zajema tudi tekmovanje oziroma konkurenco med samimi zasebnimi neprofitnimi organizacijami ter med njimi in zasebnimi profitnimi organizacijami za tiste uporabnike, ki lahko za ponujene produkte in storitve plačajo več. Tako tekmovanje poteka v prostoru med čistim trgom in kvazitrgom, kjer so zasebne neprofitne organizacije pogosto označene kot nelojalna konkurenca profitnim organizacijam. Zasebne neprofitne organizacije imajo namreč posebne davčne olajšave (Rose-Ackerman v Kolarič, 2003: 49).

Proces komercializacije zasebnih neprofitnih organizacij operacionaliziramo kot prodajo dobrin in storitev, skozi katero si te organizacije skušajo pridobiti čim večji delež prihodkov. Pokazatelj stopnje komercializiranosti je tako prevladujoč delež tržnih sredstev (s prodajo pridobljenih sredstev) v strukturi letnih prihodkov organizacije. Najobičajnejša oblika prodaje je zaračunavanje prispevkov uporabnikom (npr. muzeji zaračunavajo vstopnine). Vendar to ni edina oblika prodaje, saj lahko gre tudi za »pravo prodajo«. Organizacije namreč iščejo nove možnosti za prodajo rezultatov svoje dejavnosti s čim večjim dobičkom tako, da iščejo nove uporabnike ter oblikujejo nove produkte in storitve (npr. muzeji odpirajo trgovine, v katerih prodajajo reprodukcije svojih eksponatov) (Weisbrod v Kolarič, 2003: 49).

Proces komercializacije je najintenzivnejši v državah z liberalnim tipom sistema blaginje¹⁸, saj je njegova logika delovanja tista, ki primarno pogojuje nagibanje zasebnih neprofitnih organizacij k trgu. Značilen pa je še za katoliški tip sistema blaginje¹⁹, katerega logika delovanja temelji na načelu subsidiarnosti²⁰. Sicer komercializacija teh organizacij omogoča proces njihovega profesionaliziranja, saj zagotavlja za to potrebna sredstva (Kolarič, 2003).

¹⁸ Liberalni tip sistema blaginje temelji na predpostavki, da so si vsi posamezniki sposobni na trgu zagotoviti vire, ki jih potrebujejo. Tako je trg na prvem mestu hierarhije in s tem zasebne profitne organizacije. Tisti posamezniki, ki na trgu ne morejo ali nočejo participirati, se lahko obrnejo na neformalne socialne mreže. Tu gre predvsem za lokalno organizirane mreže zasebnih neprofitnih organizacij. Tako na drugem mestu hierarhije najdemo sfero civilne družbe. Sferi države pa ostaja zadnje mesto hierarhije. Ta namreč s svojimi javnimi neprofitnimi organizacijami poskrbi le za tiste posameznike, ki svojih potreb niso zadovoljili preko neformalnih socialnih mrež in mrež zasebnih neprofitnih organizacij. Opisana logika liberalnega tipa sistema blaginje odpira širok manevrski prostor prav zasebnim neprofitnim organizacijam. Te so pomembne kot producentke kolektivnih dobrin in storitev, kajti ne trg ne država jih ne zagotavljata v zadostnem obsegu. Te organizacije tako na komercialni osnovi ponujajo predvsem zdravstvene in izobrazbene storitve. Komercialni viri so dominanten vir financiranja. Liberalni tip sistema blaginje se je vzpostavil v ZDA, Avstraliji in delno v Angliji (Kolarič, 2002).

¹⁹ Katoliški tip sistema blaginje temelji na načelu subsidiarnosti (glej opombo 19). Na prvem mestu hierarhije tako najdemo sfero civilne družbe. Posamezniki namreč v prvi vrsti zadovoljijo svoje potrebe znotraj družine in sorodstva. Drugo možnost predstavljajo mreže zasebnih neprofitnih organizacij, ki jih ustanavlja in regulira predvsem Katoliška cerkev. Na tretjem mestu hierarhije se nahaja sfera trga. Državo pa najdemo na zadnjem mestu, saj ta poskrbi le za tiste posameznike, ki ne morejo zagotoviti svojih potreb niti v okviru civilne družbe niti trga. Podobno kot pri liberalnem tipu sistema blaginje ima država rezidualno vlogo. Na načelu subsidiarnosti vztraja Katoliška cerkev, saj omenjeno načelo odpira široko področje za razvoj in delovanje njenih neprofitnih organizacij. Tako zasebne neprofitne organizacije zagotavljajo legitimiteto Katoliški cerkvi, delujejo pa na področju izobraževanja in socialnega varstva. Dominanten viri njihovega financiranja je mešanica komercialnih virov in zasebnih donacij. Katoliški tip sistema blaginje najdemo v Italiji, Španiji in Portugalski, zato ga nekateri imenujejo tudi mediteranski tip (Kolarič, 2002).

²⁰ Subsidiarnost pomeni, da naj bi večje socialne enote (država) nudile pomoč manjšim socialnim enotam (družini) samo v primeru, ko se manjše enote ne morejo več zanašati na svoje vire. Subsidiarnost nastopa hierarhično, in sicer se začne s posameznikom, nadaljuje se z ožjo in razširjeno družino, skupnostjo, cerkvijo in se konča z državo. Na vsaki stopnji hierarhije je višja raven oziroma socialna enota dolžna tako zaščititi kot tudi nuditi pomoč nižjim enotam, obenem pa mora spoštovati njihovo neodvisnost (Anheier, 1992: 32,33).

Komercializacija pa ne pomeni samo prodaje rezultatov dejavnosti teh organizacij, ampak tudi penetracijo tržnih odnosov v neprofitni sektor (Salamon v Kolarič 2003: 51). Kot že povedano, gre za konkurenco med samimi zasebnimi neprofitnimi organizacijami ter med njimi in profitnimi organizacijami v prostoru med čistim trgom in kvazitrgom za tiste kupce, ki so za ponujene storitve pripravljeni plačati več. V konkurenčnem boju so uspešnejše tiste organizacije, ki so sposobne zagotoviti posebne potrebe posebnih skupin uporabnikov, zato te organizacije zaposlujejo posebej usposobljene profesionalce na vseh ravneh organizacijskih dejavnosti. Tako komercializacija ne le omogoča profesionalizacijo zasebnih neprofitnih organizacij, ampak zahteva tudi specializacijo znotraj teh organizacij. Tam, kjer so potrebna posebna znanja in usposobljenost, da bi se zadovoljile posebne potrebe uporabnikov, pa je dejansko zelo malo prostora za volonterje (Smith, Lipsky v Kolarič, 2003: 51, 52).

Komercializacija zasebnih neprofitnih organizacij torej ne le omogoča njihovo profesionaliziranje, ampak zahteva tudi njihovo specializiranje. Zato omenjeni proces posredno zožuje oziroma omejuje možnosti za sodelovanje volonterjev v njih (Kolarič, 2003).

3.2. PROCES RAZVOJA ZASEBNIH NEPROFITNIH ORGANIZACIJ V SLOVENIJI

Ugotovitve kažejo, da do leta 1996 oziroma 1997 v Sloveniji ni prišlo niti do procesa etatizacije niti komercializacije²¹. To pa sta procesa, na katerih bi lahko temeljila profesionalizacija zasebnega neprofitnega sektorja. Vsi trije procesi bodo stekli šele, ko se

²¹ Slovenijo skupaj z drugimi socialističnimi državami uvrščamo v etastični tip sistema blaginje. Ta se je vzpostavil v specifičnih pogojih bivših socialističnih družb, v katerih je sfera države dominirala. Država je bila namreč ustanovitelj, financer in kontrolor vseh organizacij, ki so zagotavljale storitve posameznikom, saj ti niso imeli veliko možnosti, da bi jih zagotovili v drugih sferah. Vloga zasebnih neprofitnih organizacij je bila šibka, trg v sferi produkcije storitev pa legalno ni obstajal. Zasebne neprofitne organizacije so podpirale sposobnosti družine oziroma neformalnih socialnih mrež, da so zagotavljale storitve svojim članom. Zato so v največji meri delovale na področju športa in rekreacije ter kulture. Njihov razvoj je temeljil na članarinah, pa tudi na sponzorskih sredstvih podjetij in donacijah posameznikov. Tako je dominanten vir financiranja mešanica javnih in komercialnih virov ter zasebnih donacij (Kolarič, 2002).

bo spremenila struktura zasebnega neprofitnega sektorja, v kateri prevladujejo predvsem društva. Povečati bi se namreč moral delež drugih tipov organizacij (Kolarič, 2003).

Vendar statistični podatki za leto 2001 dokazujejo, da je v zadnjih letih prišlo do rasti ustanavljanja drugih tipov zasebnih neprofitnih organizacij. To so na eni strani organizacije, ki delujejo v javno koristne namene, kot so zasebni zavodi, invalidska oziroma socialna podjetja, fundacije in cerkvene organizacije. Na drugi strani pa gre za organizacije, ki delujejo v skupno dobro svojih članov, kot so zadruge, zbornice, sindikati in politične stranke. Profesionalizacija teh organizacij temelji predvsem na javnih sredstvih, v večini pridobljenih na podlagi koncesijskih pogodb. Te organizacije tako postajajo producentke storitev za državo oziroma se etatizirajo. Ta proces pa bo zahteval zmeraj višjo stopnjo profesionalizacije ter formalizacijo nalog in vloge volonterjev (Kolarič, 2003).

Z naročanjem storitev pri zasebnih neprofitnih organizacijah država omejuje širjenje javnega sektorja. Na drugi strani pa proces etatizacije še ne pomeni nujno, da bodo javna sredstva postala dominanten vir zasebnih neprofitnih organizacij. Prav tako se pojavlja pripravljenost podjetij, da z donacijami poleg kulturnih organizacij podpirajo še organizacije v zdravstvu, socialnem varstvu in izobraževanju. Pri tem so bistvenega pomena ustrezne davčne olajšave. Vendar kljub temu tako pridobljena sredstva ne morejo biti osnova za profesionalizacijo zasebnega neprofitnega sektorja, lahko pa olajšajo sodelovanje z volonterji (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

Vsekakor bi tak razvoj nevtraliziral pritisk po komercializaciji zasebnih neprofitnih organizacij. Te se namreč na komercialne vire obračajo takrat, ko sredstva iz zasebnih donacij ne zadoščajo, javna sredstva pa jim niso na razpolago. To seveda ne pomeni, da usmeritev na trg ni koristna. Ta namreč omogoča profesionalizacijo, pa tudi povečuje konkurenco na kvazitrgu in tako sili te organizacije k ponudbi kvalitetnih storitev, uporabnikom pa omogoča izbiro (prav tam).

Če bi nadaljnji razvoj zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji temeljil na uravnoteženi kombinaciji javnih, komercialnih in zasebnih virov, bi se te organizacije zares lahko vzpostavile kot vmesne strukture, ki so sposobne kombinirati logike delovanja, vire in potenciale iz svojega okolja na inovativen način, torej iz sfere države, sfere trga in sfere

skupnosti²². Tak razvoj pa bo možen le, če se bo v slovenski družbi ohranila javna odgovornost za socialno, kar pomeni, da javno financiranje teh organizacij ne bo pomenilo nadomestila za tisto, kar mora zagotoviti javni sektor, ampak dopolnilo za tisto, česar javni sektor ne zagotavlja v zadostnem obsegu ali dovolj kvalitetno (Kolarič, 2003: 55).

²² V Sloveniji se je začela oblikovati nova hierarhija sektorjev, ki pomeni nastajanje posebnega sistema blaginje, ki ga ne najdemo nikjer v Evropi. Sestavljajo ga štiri strukturne prvine:

1. Na prvem mestu hierarhije najdemo javni sektor, saj si država iz legitimizacijskih razlogov ne more privoščiti spremembe tega položaja.
2. Drugo mesto hierarhije pripada zasebnemu neprofitnemu sektorju. Natančneje, zasebni neprofitni sektor bo ostal na drugem mestu le, če bodo te organizacije sposobne kombinirati različne cilje, nabirati sredstva iz različnih virov, če se bodo sposobne povezovati in bodo hkrati ohranile razdaljo od entitet v drugih sektorjih.
3. Tretje mesto hierarhije bi tako pripadlo neformalnemu sektorju oziroma neformalnim socialnim mrežam. Te so bile pred tem temeljna konstitutivna prvina slovenskega sistema blaginje skupaj z močno razvitim javnim sektorjem.
4. Zadnje mesto pa bi pripadlo zasebnemu profitnemu sektorju. Storitve tega sektorja bi dale možnost izbire tistim posameznikom, ki si te storitve lahko privoščijo. Na drugi strani pa bi možnost teh organizacij, da konkurirajo za koncesijske pogodbe, prisilila ostale akterje, da zagotavljajo večjo kakovost storitev (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002).

4. ANALIZA PROCESA PROFESIONALIZACIJE ZASEBNEGA NEPROFITNEGA SEKTORJA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA IN KULTURE V SLOVENIJI

4.1. NAMEN ANALIZE IN HIPOTEZE

Osnovni namen analize je ugotoviti stopnjo profesionaliziranosti zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji. Ker bi bila analiza celotnega sektorja preobsežna, sta bili izbrani dve področji delovanja teh organizacij, in sicer socialnega varstva in kulture. V prvi vrsti nas je zanimalo, koliko je zaposlenih, plačanih profesionalcev v zasebnih neprofitnih organizacijah. V nadaljevanju smo se osredotočili na volonterje. Z analizo smo skušali razumeti odnos med profesionalizmom in volonterizmom oziroma kako povečana stopnja profesionalizacije vpliva na obseg sodelovanja z njimi. Teoretične ugotovitve namreč kažejo, da naj bi profesionalizacija ožila prostor sodelovanja s prostovoljnimi delavci. Nenazadnje pa smo želeli še ugotoviti, kakšna je letna struktura prihodkov teh organizacij oziroma na katerem finančnem viru temelji profesionalizacija sektorja.

Kot podlago za analizo zbranih podatkov smo postavili tri hipoteze:

Hipoteza 1: Zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju socialnega varstva, so bolj profesionalizirane kot zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju kulture.

Hipoteza 2: Odnosa med profesionalizmom in volonterizmom ne moremo opredeliti kot odnos igre ničelne vsote.

Hipoteza 3: Višji kot so prihodki iz javnih virov, višja je stopnja profesionaliziranosti zasebnih neprofitnih organizacij.

4.2. METODOLOGIJA

4.2.1. VZOREC

Podlaga za raziskavo so bili podatki o neprofitnih organizacijah Ministrstva RS za kulturo ter Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve, in sicer za leto 2001. V socialnovarstveni vzorec so bile zajete tiste organizacije, ki so na podlagi javnega razpisa prejele petletne pogodbe o sofinanciranju s strani Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve. Ker na Ministrstvu RS za kulturo večletnih pogodb nimajo, so bile v kulturni vzorec izbrane tiste organizacije, ki so že več let zaporedoma sofinancirane s strani ministrstva.

V naslednjem koraku so bili izločeni vsi javni zavodi in združene podružnice istih krovnih zasebnih neprofitnih organizacij. Na podlagi tako pridobljenega seznama organizacij sta bila narejena dva naključna vzorca. Na področju kulture je bila izbrana vsaka četrta organizacija, na področju socialnega varstva pa vsaka druga. Tako je končni naključni vzorec vseboval dvajset zasebnih neprofitnih organizacij, in sicer deset s področja kulture in deset s področja socialnega varstva (glej tabelo 4.1.).

Tabela 4.1.: Vzorec

SOCIALNO VARSTVO	KULTURA
Altra - Odbor za novosti v duševnem zdravju	Akademski pevski zbor Tone Tomšič
Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja	Društvo prijateljev glasbe Koper
Papilot - Zavod za razvijanje in vzpodbujanje kvalitete življenja	Društvo prijateljev slovenskega verskega muzeja
Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC	Društvo slovenskih skladateljev
Svit - Društvo za pomoč odvisnikom in njihovim družinam	Društvo za pomoč ženskam v kulturi - Mesto žensk
Šent - Slovensko združenje za duševno zdravje	Galerija Equrna
Zavod Janeza Smrekarja	Lutkovno gledališče Papilu
Združenje za socialno gerontologijo in gerontagogiko Slovenije	SCCA - Zavod za sodobno umetnost
Zveza Sonček	P.A.R.A.S.I.T.E. Museum - Zavod za kulturne dejavnosti
Ženska svetovalnica	Zveza glasbene mladine Slovenije

VIR: Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstvo RS za kulturo.

Že na tem mestu je treba poudariti, da podatkov ni moč posploševati, ker je vzorec za kakršnokoli splošno sklepanje premajhen.

4.2.2. OPIS SPREMENLJIVK

Osnovne spremenljivke, ki so bile zajete v raziskavo, so:

- stopnja profesionalizacije,
- zaposleni,
- volonterji,
- prihodki.

Stopnja profesionalizacije sektorja je merjena kot delež zaposlenih v določenem sektorju v primerjavi z vsemi zaposlenimi v državi.

Spremenljivka zaposleni vsebuje polno, delno in pogodbeno zaposlene v zasebnih neprofitnih organizacijah. Kategorija polno zaposleni vsebuje zaposlene za osem ur, kategorija delno zaposleni zaposlene za štiri ure, pri kategoriji pogodbeno zaposleni pa je vprašalnik vseboval še vprašanje o številu ur, ki jih opravijo pogodbeni delavci. Tako skupaj spremenljivka zaposleni predstavlja število zaposlenih za polni delovni čas v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture oziroma socialnega varstva.

Spremenljivka volonterji je bila definirana v okviru pojma formalnega volonterizma, ki označuje organizirano pritegovanje volonterjev v izvajanje dejavnosti organizacije (Kolarič, Črnak-Meglič, Vojnovič, 2002: 154). Tudi pri tej spremenljivki je vprašalnik vseboval vprašanje o številu ur, ki jih volonterji prispevajo organizaciji. Tako je bila omogočena primerjava med številom ur, ki jih opravijo volonterji na eni strani in zaposleni na drugi. Število ur, ki jih na leto opravijo volonterji, je bilo deljeno s standardnim številom ur zaposlenega za polni delovni čas.

Podatki za spremenljivko prihodki so bili zbrani za dve leti, in sicer za leto 1998 in 2001. Spremenljivka prihodki vsebuje osem finančnih virov, in sicer državne vire, občinske vire, članarine, dohodke od prodaje dobrin in storitev, donacije posameznikov, donacije podjetij,

donacije fundacij in vire iz tujine. Da bi zbrani podatki omogočili mednarodno primerjavo, so bili združeni v tri osnovne vire prihodkov:

1. javni viri: državni in občinski viri,
2. komercialni viri: dohodki od prodaje dobrin in storitev,
3. donacije: članarine, donacije posameznikov, donacije podjetij, donacije fundacij in viri iz tujine.

4.2.3. METODA OBDELAVE PODATKOV

Podatki so bili zbrani na podlagi vprašalnika (glej prilogo B), ki ga je izpolnilo dvajset zasebnih neprofitnih organizacij, natančneje, deset na področju socialnega varstva in deset na področju kulture. Podatki so bili obdelani s kvalitativno analizo, in sicer na vsakem raziskovanem področju posebej. Nato je bila izvedena primerjalna analiza dobljenih kvantitativnih podatkov, ki omogoča primerjavo med sektorjema.

4.3. ANALIZA IN INTERPRETACIJA PODATKOV

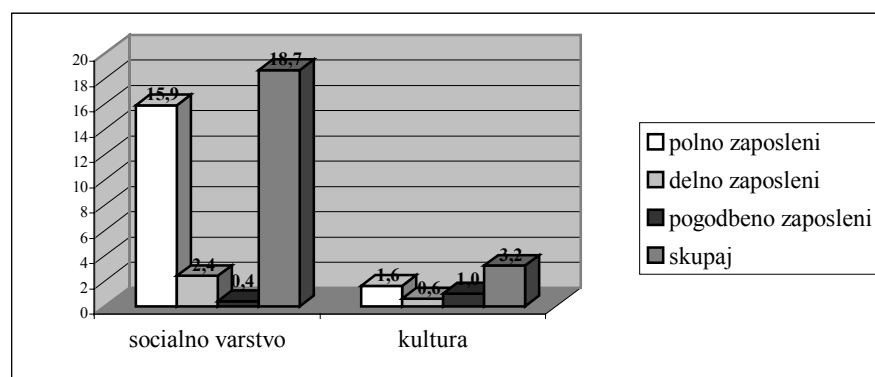
Ta del diplomskega dela je namenjen preverjanju postavljenih hipotez. Tako bodo predstavljeni zbrani podatki in njihova interpretacija.

4.3.1. ZAPOSLENI

Analiza je pokazala, da je število zaposlenih²³ v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju socialnega varstva skoraj šestkrat višje kot na področju kulture (glej graf 4.1.). Tako lahko že na začetku interpretacije podatkov potrdimo hipotezi 1, da so socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije v Sloveniji bolj profesionalizirane kot kulturne.

²³ V okviru analize so v termin zaposleni vključeni polno, delno in pogodbeno zaposleni.

Graf 4.1.: Število polno, delno in pogodbeno zaposlenih v socialnovarstveni in kulturni zasebni neprofitni organizaciji

VIR: Podatki iz vprašalnika²⁴.

Polno zaposleni delavci opravijo v socialnovarstveni organizaciji letno 33199,2 delovnih ur, kar predstavlja 15,9 polno zaposlenih profesionalcev. Delno zaposleni opravijo 4906,8 delovnih ur, kar ustreza 2,4 zaposlenim. Pogodbeni delavci pa opravijo še dodatnih 897,8 ur na leto, kot bi naredilo 0,4 zaposlenega. Število delovnih ur v kulturni organizaciji je bistveno manjše. Tako polno zaposleni opravijo letno 3340,8 ur, kar ustreza 1,6 polno zaposlenemu delavcu. Delno zaposleni opravijo še 1148,4 ur oziroma toliko, kot 0,6 polno zaposlenega. Pogodbeni delavci pa opravijo toliko ur kot približno en polno zaposleni delavec ali 2090,7 delovnih ur na leto. Če število ur polno, delno in pogodbeno zaposlenih združimo, se pokaže, da je v povprečju v socialnovarstveni organizaciji 18,7 zaposlenih, ki opravijo 39051,5 delovnih ur na leto. V kulturni organizaciji pa so povprečno 3,2 zaposleni, ki opravijo 6579,9 delovnih ur na leto.

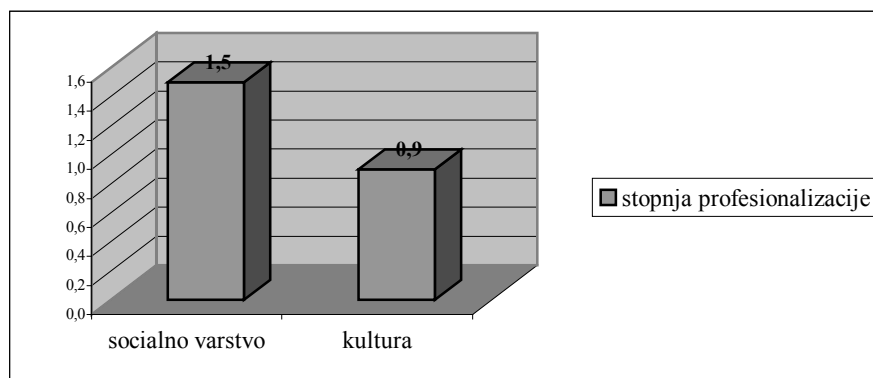
Statistični podatki nam omogočajo izračunati stopnjo profesionalizacije le za društva, ki jih je bilo leta 2002 17.950 (VIR: statistične informacije²⁵). Na področju kulture deluje 11,6 odstotkov društev, na področju socialnega varstva pa 3,5 odstotka le-teh. Kljub temu da je kulturnih društev bistveno več, je stopnja profesionalizacije socialnovarstvenih organizacij

²⁴ Vprašalnik je bil pripravljen za zbiranje podatkov za Analizo stopnje profesionalizacije zasebnih neprofitnih organizacij v Sloveniji na področju socialnega varstva in kulture, in sicer v okviru tega diplomskega dela.

²⁵ Statistični letopis 2003 s podatki za leto 2002, bo izšel v novembru, zato so vir podatkov statistične informacije, ki jih posreduje Statistični urad Republike Slovenije. Podatki veljajo za dan 31. 12. 2002.

vseeno višja (glej graf 4.2). Tako je v društvih na področju socialnega varstva zaposlenih 1,5 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji, v kulturnih društvih pa 0,9 odstotka vseh zaposlenih²⁶. Če številki primerjamo z oceno stopnje profesionalizacije zasebnega neprofitnega sektorja iz leta 1997, ugotovimo, da je število zaposlenih v teh organizacijah naraslo. Takrat je bilo namreč v celotnem sektorju 0,73 odstotkov vseh zaposlenih. Na tem mestu je treba poudariti, da podatki o stopnji profesionalizacije v tem diplomskem delu veljajo samo za društva, pa še teh zaradi majhnega vzorca ne moremo posploševati. Vendar lahko kljub temu trdimo, da stopnja profesionalizacije zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji počasi narašča.

Graf 4.2.: Stopnja profesionalizacije socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za društva

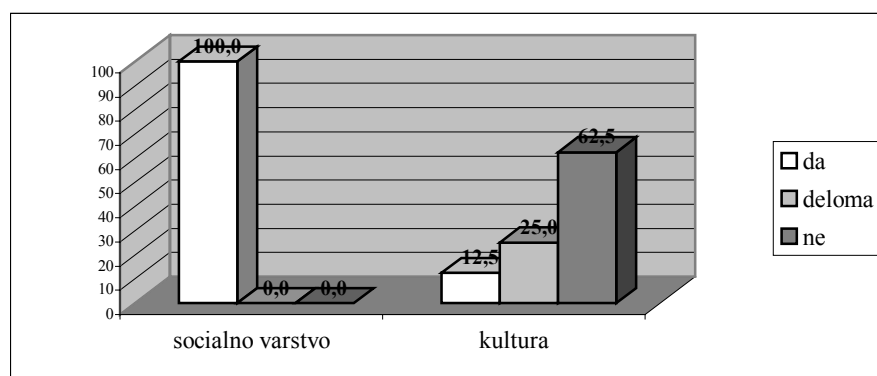
VIR: Podatki iz vprašalnika.

Potrdimo lahko hipotezo 1, ki pravi, da so socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije bolj profesionalizirane od kulturnih. Tako na eni strani ugotavljamo, da je vrsta dejavnosti osnovni element, ki določa stopnjo profesionaliziranosti. Delež zaposlenih je namreč višji v tistih organizacijah, ki so producentke storitev, med njimi so prav zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju socialnega varstva. Na drugi strani pa opazamo, da je v vzorec kulturnih organizacij zajetih več društev kot v socialnovarstveni vzorec. Tako je nižja stopnja profesionalizacije kulturnih organizacij delno posledica tudi tega dejstva, saj društva ne potrebujejo velikega profesionalnega jedra. Tega zahtevajo drugi tipi zasebnih neprofitnih organizacij.

²⁶ Leta 2002 je bilo vseh društev 17 950, od tega 628 socialnovarstvenih (3,5 odstotka) in 2082 kulturnih (11,6 odstotka). Tako lahko izračunamo, da je bilo v prvih skupaj zaposlenih 11743,6 delavcev (povprečno

V vseh socialnovarstvenih organizacijah menijo, da izobrazba zaposlenih ustreza delu, ki ga opravljajo (glej graf 4.3.). V nasprotju s socialnovarstvenimi organizacijami, pa nekaj manj kot tretjina (62,5 odstotkov) kulturnih organizacij meni, da izobrazba zaposlenih ustreza. Četrtnina jih je prepričanih, da izobrazba zaposlenih ustreza le deloma, ostalih 12,5 odstotkov pa njihove izobrazbe ne prepoznava kot ustrezne za delo, ki ga opravljajo.

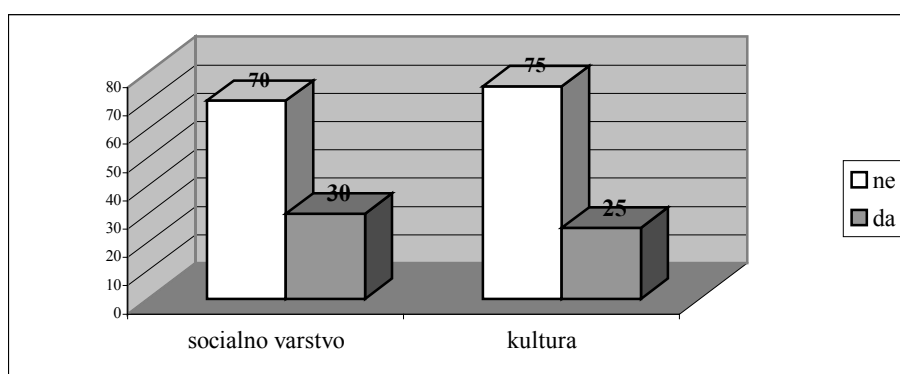
Graf 4.3.: Ustreznost izobrazbe zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

V socialnovarstvenih organizacijah je torej povprečno več zaposlenih kot v kulturnih. Vendar sedanje število zaposlenih ni zadostno v 70 odstotkih socialnovarstvenih in v 75 odstotkih kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah (glej graf 4.4.).

Graf 4.4.: Zadostnost števila zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

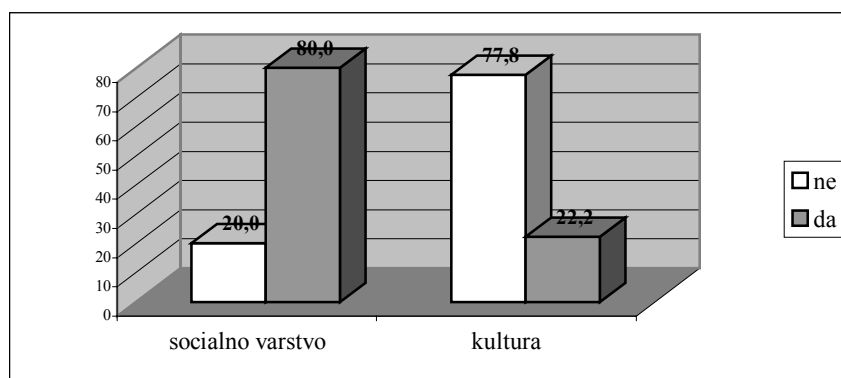

VIR: Podatki iz vprašalnika.

18,7 v socialno-varstvenem društvu), v drugih pa 6662,4 (povprečno 3,2 v kulturnem društvu). Delovno aktivnih prebivalcev je bilo v tem letu 783 499 (VIR: statistične informacije).

Analiza je pokazala, da bo v prihodnosti zaposlovalo kar 80 odstotkov organizacij, ki delujejo na področju socialnega varstva, ostalih 20 odstotkov pa tega ne namerava (glej graf 4.5.). Zanimivo je dejstvo, da se bo za ta korak odločila le dobra petina kulturnih organizacij, čeprav je v njih delež nezadostnega števila zaposlenih nekoliko višji, in sicer za pet odstotkov. Ostalih 77,8 odstotkih zasebnih neprofitnih organizacij s kulturnega področja ne bo zaposlovalo. Takih organizacij je na področju socialnega varstva le petina.

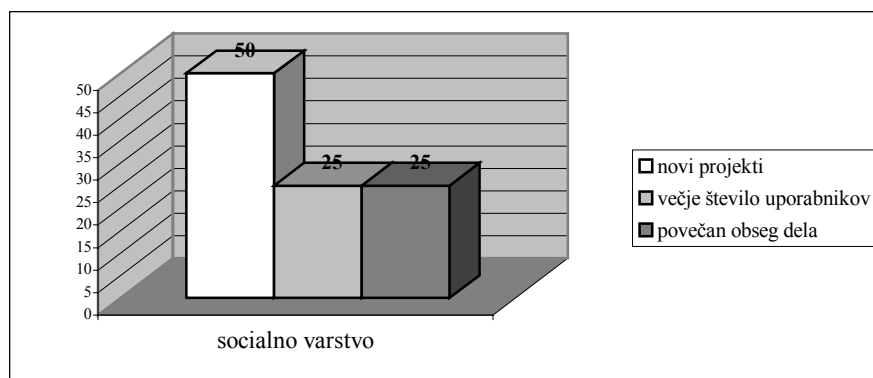
Graf 4.5.: Načrtovanje nadaljnjega zaposlovanja v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Razloge za nadaljnje zaposlovanje smo uspeli zbrati le za socialnovarstvene organizacije (glej graf 4.6.). Polovica se jih bo za ta korak odločila na podlagi novih projektov. Četrtnina jih pričakuje povečano število uporabnikov in s tem potrebo po več zaposlenih. Preostala četrtnina pa pričakuje povečan obseg dela in bo zato potrebovala večjo delovno silo.

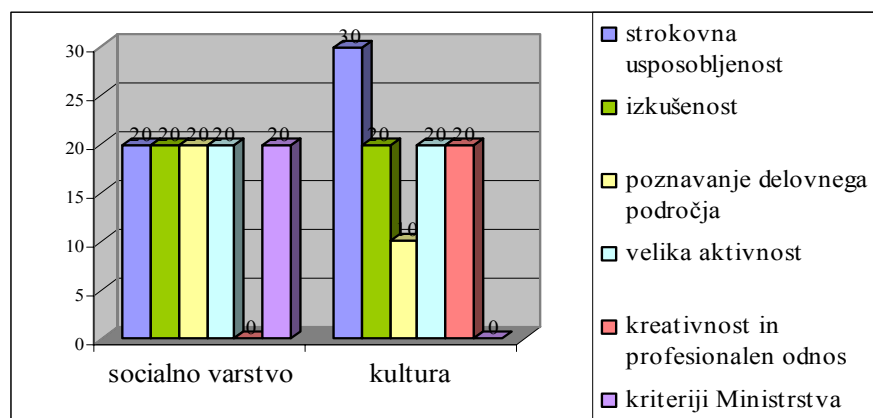
Graf 4.6.: Razlogi za nadaljnje zaposlovanje v socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Kriterije za nadaljnje zaposlovanje smo zbrali za obe raziskovani področji delovanja (glej graf 4.7.). Kot najpomembnejši kriterij so kulturne organizacije navedle strokovno usposobljenost kandidatov, in sicer je bilo takih 30 odstotkov organizacij. Na področju socialnega varstva je takih organizacij 20 odstotkov. Kot naslednji kriterij organizacije navajajo izkušnost kandidatov, in sicer je takih petina tako socialnovarstvenih kot tudi kulturnih organizacij. Kriterij poznavanja delovnega področja socialnovarstvene organizacije prepoznavajo kot pomembnejšega kot kulturne organizacije. Takih je namreč 20 odstotkov socialnovarstvenih in 10 odstotkov kulturnih organizacij. Kot enako pomemben kriterij so organizacije na obeh področjih delovanja označile veliko aktivnost kandidatov, saj je takih petina socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij. Petina kulturnih organizacij je kot kriterij za zaposlovanje navedla kreativnost in profesionalen odnos kandidatov, med tem ko ga socialnovarstvene organizacije ne prepoznavajo kot pomembnega pri zaposlovanju. Te namreč večji pomen pripisujejo kriterijem Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, saj je takih 20 odstotkov socialnovarstvenih organizacij. Kulturne organizacije pa kriterijev Ministrstva ne prepoznavajo kot bistvenih pri izbiri kandidatov za zaposlitev.

Graf 4.7.: Kriteriji za nadaljnje zaposlovanje v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

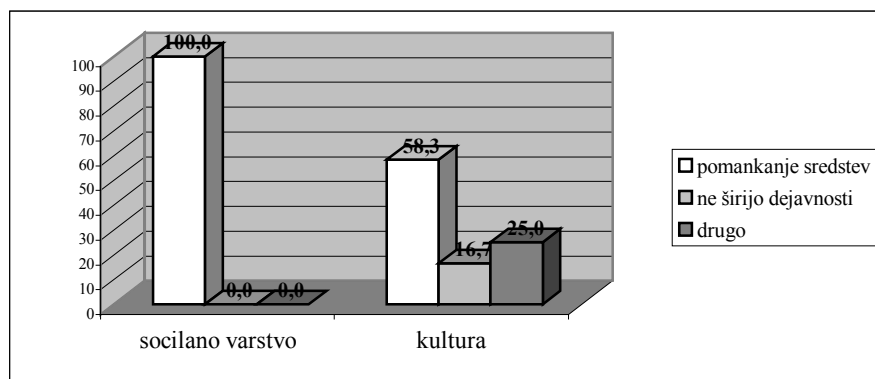

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Kateri so razlogi, da nekatere organizacije ne bodo več zaposlovale, prikazuje graf 4.8. Ugotavljamo, da so se vse organizacije s področja socialnega varstva, ki ne načrtujejo nadaljnjega zaposlovanja, tako odločile zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Takih je 58,3 odstotkov kulturnih organizacij. Nekatere (16,7 odstotkov) so se tako odločile zato, ker ne nameravajo širiti svoje dejavnosti. Ostala četrtnina pa zaposlovanja ne načrtuje zaradi

drugih razlogov. Ti so: zaposlovalna politika ne spodbuja zaposlovanja, avtorski honorarji in pogodbe so za te organizacije primernejši ter da je za občasna dela treba dati čimveč možnosti mladim močem.

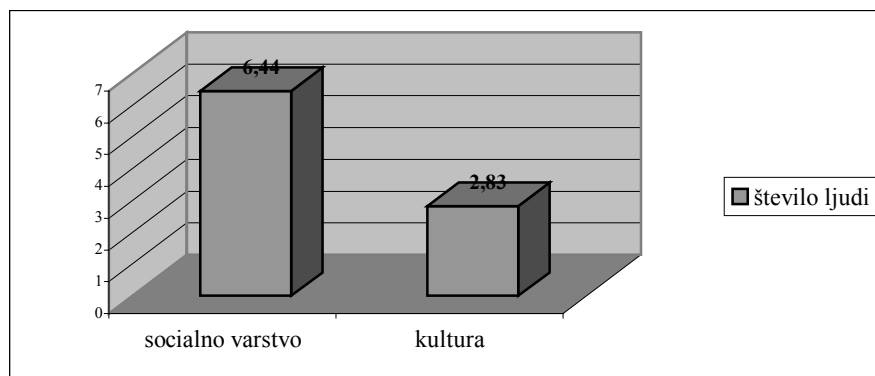
Graf 4.8: Razlogi proti nadaljnemu zaposlovanju v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Koliko ljudi bi v zasebnih neprofitnih organizacijah na obeh opazovanih področjih še potrebovali, da bi lahko uresničili zastavljeno vizijo, prikazuje graf 4.9.

Graf 4.9.: Število ljudi, ki bi jih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah še potrebovali

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Opazimo lahko, da bi več zaposlenih potrebovali na področju socialnega varstva. Natančneje, v teh organizacijah bi v povprečju potrebovali še nekaj več kot šest zaposlenih. V kulturnih organizacijah je potreba po številčnejšem kadru manjša, vendar bi v teh organizacijah vseeno v povprečju potrebovali še skoraj tri ljudi.

Če povzamemo rezultate analize zaposlenih, ugotavljamo, da je stopnja profesionalizacije višja v zasebnih neprofitnih organizacijah, ki delujejo na področju socialnega varstva, in sicer jo lahko zaradi pomanjkanja podatkov izračunamo le za društva. Tako je v društvih na področju socialnega varstva zaposlenih 1,5 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji, v kulturnih društvih pa 0,9 odstotka vseh zaposlenih. Sicer je v socialnovarstveni zasebni neprofitni organizaciji v povprečju za polni delovni čas zaposlenih 18,7 delavcev, v kulturni pa 3,2 delavca. Pričakujemo lahko, da bo stopnja profesionalizacije v zasebnem neprofitnem sektorju še naraščala, saj v prihodnosti namerava zaposlovati 80 odstotkov vprašanih socialnovarstvenih in 22,2 odstotka kulturnih organizacij. Število zaposlenih je namreč nezadostno v več kot dveh tretjinah tako socialnovarstvenih kot tudi kulturnih organizacij, v slednjih je odstotek še nekoliko višji. Zato bi v socialnovarstveni organizaciji povprečno potrebovali še 6,4 zaposlenega, v kulturni pa nekaj manj, in sicer 2,8 zaposlenega.

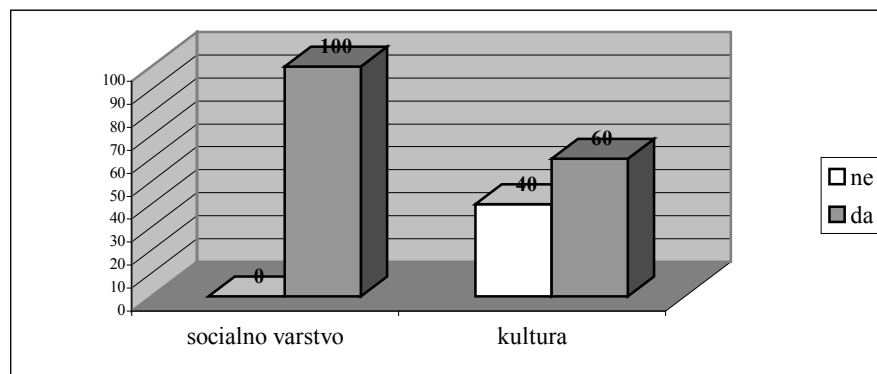
Posebej lahko izpostavimo dejstvo, da se bo za nadaljnje zaposlovanje odločila le dobra petina kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij, čeprav je v njih delež nezadostnega števila zaposlenih nekoliko višji kot v socialnovarstvenih organizacijah. V povprečju je za polni delovni čas v kulturni organizaciji zaposlenega 3,2 delavca, potrebovali pa bi še 2,8 zaposlenega, kar je skoraj polovica trenutnega števila zaposlenih. V socialnovarstvenih organizacijah, kjer namerava zaposlovati 80 odstotkov vprašanih, pa bi potrebovali še približno tretjino trenutnega števila zaposlenih.

4.3.2. VOLONTERJI

V drugem sklopu analize smo se osredotočili na volonterje. Predvsem nas je zanimal obseg sodelovanja z njimi in kaj povečana stopnja profesionalizacije vpliva na to sodelovanje.

V prvi vrsti je analiza pokazala, da na področju socialnega varstva vse zasebne neprofitne organizacije, ki so bile zajete v vzorec, sodelujejo z volonterji. Na področju kulture je takih 56 odstotkov organizacij, 44 odstotkov pa jih z volonterji ne sodeluje. Sklepamo torej lahko, da socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije v večji meri sodelujejo z volonterji kot tiste, ki delujejo na področju kulture. Primerjavo med sektorjema prikazuje graf 4.10.

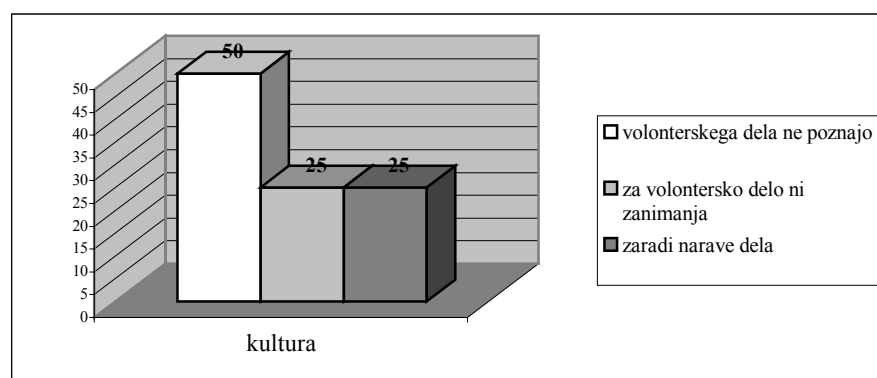
Graf 4.10.: Sodelovanje z volonterji v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Slaba polovica (44 odstotkov) kulturnih organizacij z volonterji torej ne sodeluje. Polovica od teh se je tako odločila zato, ker volonterskega dela ne poznajo. Četrtnina jih meni, da za volontersko delo ni zanimanja, ostala četrtnina organizacij pa z volonterji ne sodeluje zaradi narave dela. Graf 4.11. prikazuje razloge, zakaj nekatere organizacija z volonterji ne sodelujejo, in sicer samo za področje kulture, saj vse socialnovarstvene organizacije, ki so bile zajete v analizo, poznajo volontersko delo.

Graf 4.11.: Razlogi proti volonterskemu delu v kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

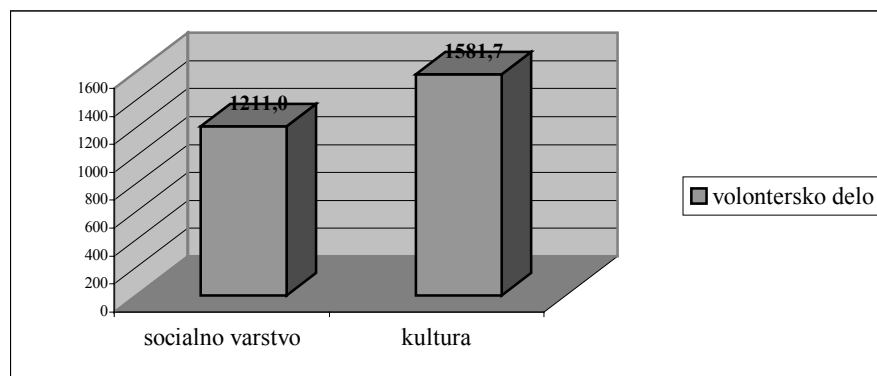

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Sodelovanje z volonterji je torej v večji meri prisotno v zasebnih neprofitnih organizacijah, ki delujejo na področju socialnega varstva. Zanimivo pa je dejstvo, da je prispevek delovnih ur volonterjev večji v kulturnih organizacijah (glej graf 4.12.), čeprav z njimi sodeluje le slaba polovica teh organizacij. Tako volonterji v kulturnih organizacijah

opravijo povprečno 1581,7 delovnih ur na leto oziroma toliko, kot opravi ur 0,8 polno zaposlenega delavca. V socialnovarstvenih organizacijah pa opravijo volonterji toliko ur kot 0,6 polno zaposlenega delavca ali 1211 ur na leto.

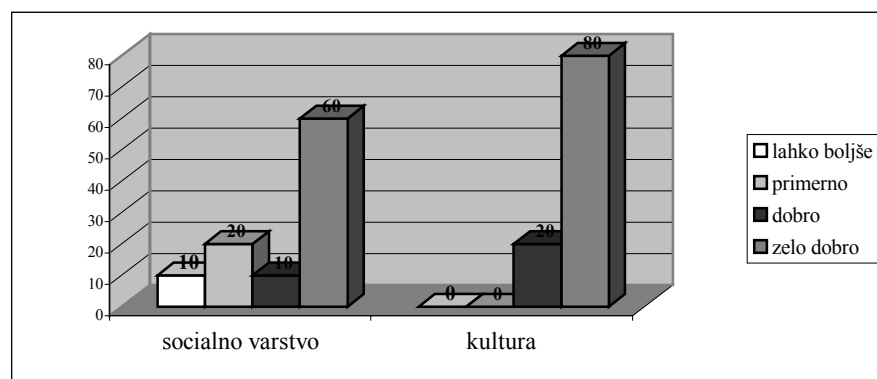
Graf 4.12.: Prispevek volonterskega dela v urah na leto v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Dvajset odstotkov kulturnih organizacij, ki z volonterji sodeluje, je to sodelovanje ocenilo kot dobro, ostalih 80 odstotkov organizacij pa kot zelo dobro (glej graf 4.13.). Kot tako je ocenilo sodelovanje z volonterji šestdeset odstotkov organizacij s področja socialnega varstva, deset odstotkov je sodelovanje ocenilo kot dobro, dvajset kot primerno, ostalih deset odstotkov pa meni, da bi bilo sodelovanje z volonterji lahko boljše. Tako lahko sklepamo, da so zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju kulture in z sodelujejo volonterji, bolj zadovoljne z njihovim delom kot socialnovarstvene organizacije.

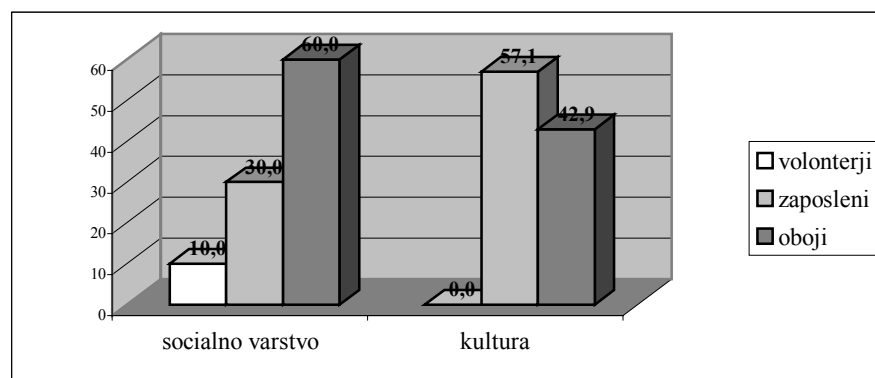
Graf 4.13.: Ocena sodelovanja z volonterji v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Da je sodelovanje z volonterji bolj učinkovito kot z zaposlenimi profesionalci, meni deset odstotkov organizacij na področju socialnega varstva (glej graf 4.14.). Trideset odstotkov jih je takih, ki menijo, da so zaposleni bolj učinkoviti od volonterjev, šestdeset odstotkov pa jih je prepričanih, da so za dobro poslovanje potrebni oboji. Zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju kulture, ne prepoznavajo volonterjev kot bolj učinkovitih od zaposlenih. Da so za dobro poslovanje potrebni oboji, meni dobrih 42 odstotkov organizacij, dobra polovica oziroma 57 odstotkov pa jih prepozna zaposlene kot najbolj učinkovite za delo.

Graf 4.14.: Ocena učinkovitosti volonterjev in zaposlenih profesionalcev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

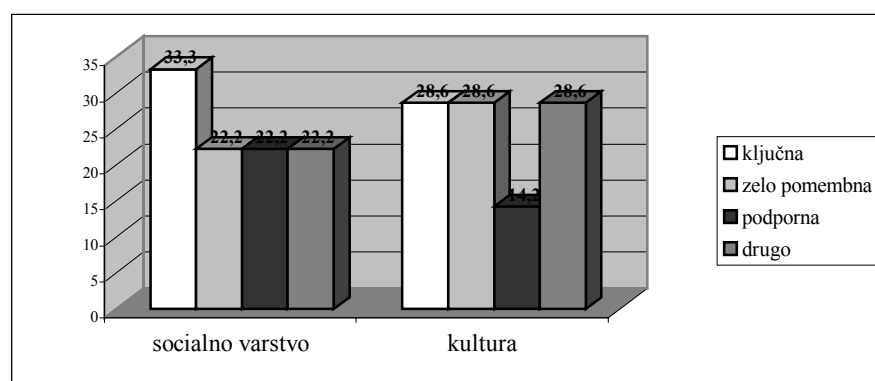
VIR: Podatki iz vprašalnika.

Opazimo lahko, da zasebne neprofitne organizacije s področja kulture v večji meri prepoznavajo zaposlene kot bolj učinkovite od volonterjev kot socialnovarstvene organizacije. Na drugi strani so socialnovarstvene organizacije v največji meri prepričane, da so za uresničevanje organizacijskega poslanstva potrebni oboji, torej zaposleni profesionalci in volonterji. Da kulturne organizacije prepoznavajo zaposlene kot bolj učinkovite, je lahko posledica dejstva, da skoraj polovica teh organizacij nima izkušenj z volonterskim delom.

Kakšna je vloga volonterjev glede na vizijo organizacije na obeh opazovanih področjih, prikazuje graf 4.15. na naslednji strani. Tretjina socialnovarstvenih organizacij je vlogo volonterjev označila kot ključno pri uresničevanju zastavljene vizije. Dvaindvajset odstotkov je njihovo vlogo označilo kot zelo pomembno, prav tako 22 odstotkov pa kot podporno. Volonterje kot ključne za uresničevanje vizije prepozna dobrih 28 odstotkov

kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij, prav toliko organizacij pa kot zelo pomembne. Štirinajst odstotkov kulturnih organizacij meni, da je vloga volonterjev podporna. Kot drugo je vlogo volonterjev označilo 22,2 odstotka socialnovarstvenih organizacij. Natančneje, označili so jih kot ne ključne pri uresničevanju vizije in jim pripisali vlogo v mejah zmožnosti. Kot drugo je vlogo volonterjev glede na vizijo označilo 28,6 odstotka organizacij, ki delujejo na področju kulture. Natančneje, kažejo se vse večje potrebe po sodelovanju z volonterji, vendar jih je težko pridobiti, saj so predvsem mladi zelo zahtevni glede plačila. V eni kulturni organizaciji pa z volonterji ne sodelujejo, vendar razmišljajo o uvedbi tovrstnega sodelovanja.

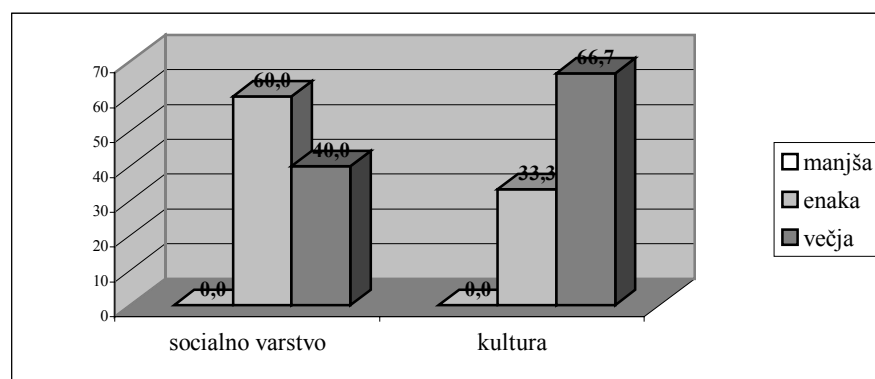
Graf 4.15.: Vloga volonterjev glede na vizijo socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Sicer v prihodnosti nobena od zasebnih neprofitnih organizacij niti na področju socialnega varstva niti kulture volonterjem ne pripisuje manjše vloge, kot jo imajo danes (glej graf 4.16.). Na področju socialnega varstva 60 odstotkov organizacij meni, da bo njihova vloga ostala enaka, 40 odstotkov organizacij pa jim v prihodnosti pripisuje še večjo vlogo pri uresničevanju poslanstva. Na področju kulture je takih še več organizacij, natančneje 66,7 odstotkov. Ostalih 33,3 odstotka pa volonterjev v prihodnosti ne vidi v pomembnejši vlogi kot danes. Iz navedenega lahko sklepamo, da se bo vloga volonterjev pri uresničevanju organizacijskega poslanstva v prihodnosti nekoliko bolj povečala v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture, kjer z volonterji sicer manj sodelujejo kot v organizacijah na področju socialnega varstva.

Graf 4.16.: Vloga volonterjev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v prihodnosti v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Že na tem mestu lahko delno potrdimo hipotezo 2, ki pravi, odnosa med profesionalizmom in volonterizmom ne moremo opredeliti kot odnos igre ničelne vsote. Ugotovili smo namreč, da namerava v prihodnosti nadalje zaposlovati 80 odstotkov socialnovarstvenih in dobrih 22 odstotkov kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij. Ugotovili smo še, da vloga volonterjev v prihodnosti v nobeni od organizacij ne bo manjša. Ta se bo še povečala v 40 odstotkih socialnovarstvenih in skoraj 67 odstotkih kulturnih organizacij. Torej večje število zaposlenih ne bo nujno skrčilo obsega sodelovanja z volonterji. Več o tem vprašanju še na koncu analize.

Analiza obsega sodelovanja z volonterji je torej pokazala, da z njimi sicer v večji meri sodelujejo socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije, vendar je njihov prispevek v povprečju višji v kulturnih organizacijah. V teh torej z volonterji manj sodelujejo, vendar je v tistih kulturnih organizacijah, kjer so se za sodelovanje odločili, prispevek prostovoljnih delavcev v povprečju višji kot v socialnovarstvenih organizacijah. Sodelovanje z volonterji večina tako socialnovarstvenih kot kulturnih organizacij ocenjuje kot zelo dobro, zadovoljstvo z njihovim prispevkom je še nekoliko višje v kulturnih organizacijah. Samo vlogo volonterjev je največ socialnovarstvenih organizacij označilo kot ključno, kulturnih pa kot zelo pomembno. Nobena od organizacij niti na področju socialnega varstva niti kulture ne namerava omejevati sodelovanja z volonterji v primeru večjega števila zaposlenih. Nasprotno, v nekaterih organizacijah bo njihova vloga v prihodnosti še večja.

Pri analizi sodelovanja z volonterji velja posebej izpostaviti dejstvo, da je prispevek delovnih ur volonterjev večji v kulturnih organizacijah, čeprav z njimi sodeluje le slaba polovica teh organizacij in vse vprašane socialnovarstvene organizacije. Volonterji na področju kulture v povprečju namreč opravijo toliko ur na leto kot 0,8 polno zaposlenega delavca, na področju socialnega varstva pa 0,6 zaposlenega. Omenjeno vprašanje lahko pojasnimo z dejstvom, da bi v kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah potrebovali še skoraj polovico trenutnega števila zaposlenih, v socialnovarstvenih pa tretjino. Zato so morda tiste kulturne organizacije, ki z volonterji sodelujejo, še toliko bolj odvisne od njihovega prispevka.

4.3.3. STRUKTURA PRIHODKOV

Na začetku analize strukture prihodkov bodo najprej predstavljeni podatki o letni strukturi kulturnih, nato pa še socialnovarstvenih organizacij. Sledila bo še njihova primerjava.

Tabela 4.2.: *Struktura prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij na področju kulture v letu 1998 in 2001 v odstotkih*

VIRI PRIHODKOV	1998	2001
državni viri	37,3	40,0
občinski viri	21,8	16,8
članarine	0,0	0,0
dohodki od prodaje	25,6	25,8
donacije posameznikov	0,0	0,0
donacije podjetij	2,5	4,0
donacije fundacij	3,0	4,9
viri iz tujine	9,8	8,5
SKUPAJ	100,0	100,0

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Zasebne neprofitne organizacije, ki delujejo na področju kulture, so imele leta 1998 največ prihodkov iz državnih virov, in sicer 37,3 odstotke (glej tabelo 4.2.). Sledijo prihodki od prodaje dobrin in storitev s 25,6 odstotki, tem pa občinski viri z 21,8 odstotki in viri iz tujine s skoraj 10 odstotki. Odstotek donacij podjetij in fundacij je v obeh primerih manj kot pet, prihodkov od donacij posameznikov in članarin pa niso imeli. Tri leta kasneje (leta

2001) so se prihodki iz državnih virov povišali za dobra dva odstotka, medtem ko so se prihodki iz občinskih virov znižali za pet odstotkov. Prav tako so se za približno odstotek znižali prihodki iz virov iz tujine. Prihodki od prodaje dobrin in storitev so se sicer povišali, vendar za zanemarljiva 0,2 odstotka. Nekoliko so se še povišali prihodki od donacij podjetij in fundacij. Prihodkov od članarin in donacij posameznikov pa tudi v tem letu ni bilo.

V kulturnih organizacijah so se trendi financiranja po mnenju 20 odstotkov vprašanih organizacij z leti spreminjali le malo (glej tabelo 4.3.). Prav toliko organizacij je prepričanih, da so letni prihodki odvisni od uspešnega kandidiranja na razpisih. Deset odstotkov organizacij meni, da se v letni strukturi prihodkov kaže težnja nižanja, na drugi strani pa jih prav toliko opaža, da prihodki počasi rastejo. V desetih odstotkih organizacij se je delež državne podpore ustalil kar visoko, v desetih odstotkih organizacij pa se kažejo velika nihanja v višini javnih virov, tako državnih kot občinskih. Višanje prihodkov iz občinskih virov je prisotno v desetih odstotkih kulturnih organizacij, v prav toliko odstotkih organizacij delež iz tega vira pada, raste pa podpora državnega financiranja.

Tabela 4.3.: Spreminjanje trendov financiranja v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture v odstotkih

spreminjanje trendov	odstotek
zelo malo	20
odvisno od uspeha na razpisu	20
težnja nižanja	10
počasi rastejo	10
delež državne podpore ustalil kar visoko	10
višanje prihodkov iz občinskih virov	10
delež občinskih virov pada, delež državnih pa narašča	10
velika nihanja v višini javnih virov (država in občina)	10
SKUPAJ	100

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Če vire prihodkov združimo v tri osnovne skupine, se pokaže, da so leta 1998 prevladovali javni viri z 59 odstotki. Drugi najpomembnejši vir so bili prihodki od prodaje dobrin in storitev, ki so bili za več kot polovico manjši od javnih virov. Na zadnjem mestu pa so s 15 odstotki prihodki od donacij. Pri opazovanju podatkov za leto 2001 vidimo, da so se

prihodki iz javnih virov znižali za dobra dva odstotka, vendar so v letni strukturi prihodkov še vedno prevladovali. Tako so se le rahlo povišali komercialni viri, in sicer za 0,2 odstotka. Prihodki od donacij pa so se povišali za dva odstotka in so v letu 2001 predstavljali dobrih 17 odstotkov vseh prihodkov kulturnih organizacij. Strukturo združenih skupin prihodkov prikazuje tabela 4.4.

Tabela 4.4.: *Združene skupine prihodkov v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju kulture v letu 1998 in 2001 v odstotkih*

VIRI PRIHODKOV	1998	2001
javni viri	59,0	56,8
komercialni viri	25,6	25,8
donacije	15,4	17,4
SKUPAJ	100,0	100,0

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Na podlagi podatkov zgornje tabele lahko sklepamo, da so v obeh opazovanih letih v zasebnih neprofitnih organizacijah, ki delujejo na področju kulture, dominirali javni viri prihodkov. V obdobju treh let so ti sicer nekoliko padli, na drugi strani pa so se na ta račun povečali predvsem prihodki od donacij.

V nadaljevanju so predstavljeni podrobnejši podatki o financiranju socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacij. Tabela 4.5. prikazuje letno strukturo njihovih prihodkov.

Tabela 4.5.: *Struktura prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij na področju socialnega varstva v letu 1998 in 2001 v odstotkih*

VIRI PRIHODKOV	1998	2001
državni viri	48,2	47,0
občinski viri	12,8	18,0
članarine	0,4	0,3
dohodki od prodaje	15,5	17,3
donacije posameznikov	2,2	2,7
donacije podjetij	1,2	3,9
donacije fundacij	4,4	6,7
viri iz tujine	15,3	4,1
SKUPAJ	100,0	100,0

VIR: Podatki iz vprašalnika.

V socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah so prihodki iz državnih virov višji kot v kulturnih. Natančneje, leta 1998 je bila skoraj polovica ali 48,2 odstotka vseh prihodkov iz državnih virov. Drugi najpomembnejši vir so prihodki od prodaje dobrin in storitev, ki so kar trikrat manjši od javnih virov, in sicer predstavljajo 15,5 odstotka vseh prihodkov. Le 0,2 odstotka manj prihodkov je bilo virov iz tujine. Sledijo prihodki iz občinskih virov z 12,8 odstotki. Vsi ostali viri imajo vrednost manjšo od petih odstotkov. Natančneje, donacij fundacij je bilo 4,4 odstotka vseh prihodkov, donacij podjetij je bilo 1,2 odstotka, za razliko od kulturnih organizacij pa je bilo nekaj prihodkov tudi od donacij posameznikov (2,2 odstotka) in članarin (0,4 odstotka). Leta 2001 so se vrednosti prihodkov nekoliko spremenile. Državni viri so se znižali, in sicer le za dober odstotek, vendar so vseeno predstavljali dominanten vir prihodkov. Za dobrih pet odstotkov so se povišali občinski viri in so predstavljali drugi najpomembnejši finančni vir. Opazno je bistveno znižanje prihodkov iz tujih virov, in sicer za več kot deset odstotkov. Sledijo dohodki od prodaje, ki so v letu 2001 predstavljali 17,3 odstotke vseh prihodkov, kar je za približno dva odstotka več kot tri leta prej. Za nekoliko manj kot tri odstotke so se povišali še prihodki od donacij podjetij, donacije posameznikov pa so se povišale le za 0,5 odstotka. Zmanjšali so se prihodki od članarin, in sicer za 0,1 odstotka. Tako so v letu 2001 predstavljali le še 0,3 odstotka vseh prihodkov, lahko pa rečemo, da je ta vir prihodkov v obeh opazovanih letih zanemarljivo majhen.

Po mnenju 22,3 odstotka vprašanih socialnovarstvenih organizacij se trendi financiranja z leti niso spreminjali, približno enak delež organizacij (22,2 odstotka) pa opaža naraščanje prihodkov iz javnih virov (glej tabelo 4.6.). Povišanje prihodkov opaža še 22,2 odstotka organizacij, in sicer 11,1 odstotek organizacij povišanje prihodkov od prodaje, 11,1 odstotek pa povišanje prihodkov od donacij. V 11,1 odstotku organizacij se je pokazal trend občasnega financiranja iz tujine. Da je višina letnih prihodkov odvisna od vloženega dela pri pridobivanju sredstev, je prepričanih 11,1 odstotka socialnovarstvenih organizacij, prav toliko jih meni, da so se trendi financiranja spreminjali glede na podpisane pogodbe.

Tabela 4.6.: Spreminjanje trendov financiranja v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju socialnega varstva v odstotkih

spreminjanje trendov	odstotek
se ne spreminjajo	22,3
povišanje javnih virov	22,2
povišanje prihodkov od prodaje	11,1
povišanje prihodkov od donacij	11,1
občasna sredstva iz tujine	11,1
odvisno od vloženega dela pri pridobivanju sredstev	11,1
glede na podpisane pogodbe	11,1
SKUPAJ	100,0

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Podobno kot v kulturnih organizacijah tudi na področju socialnega varstva po združitvi virov prihodkov ugotavljamo, da so dominantni javni viri (glej tabelo 4.7.). Tako so leta 1998 ti prevladovali z 61 odstotki vseh prihodkov. S 23,5 odstotki so donacije drugi najpomembnejši vir, tem pa sledijo komercialni viri s 15,5 odstotki. Ti deleži so se v letu 2001 spremenili. Natančneje, javni viri so se povečali za 4 odstotke, tako da so predstavljali 65 odstotkov vseh prihodkov teh organizacij. Upadli so odstotki prihodkov od donacij, in sicer so predstavljali le 17,7 odstotkov. To verjetno lahko pojasnimo z dejstvom, da so se močno znižali viri iz tujine (za 10 odstotkov). V Slovenijo namreč vedno manj vlagajo tuji donatorji z obrazložitvijo, da smo bogata država z visokim standardom, ki lahko sama financira dejavnost zasebnega neprofitnega sektorja (Čandek, 2002). Najmanjši vir prihodkov še vedno ostajajo komercialni viri, ki so predstavljali nekoliko večji delež kot tri leta prej, in sicer 17,3 odstotka vseh prihodkov, kar je le za 0,4 odstotka manj kot virov od donacij.

Tabela 4.7.: Združene skupine prihodkov v zasebnih neprofitnih organizacijah na področju socialnega varstva v letu 1998 in 2001 v odstotkih

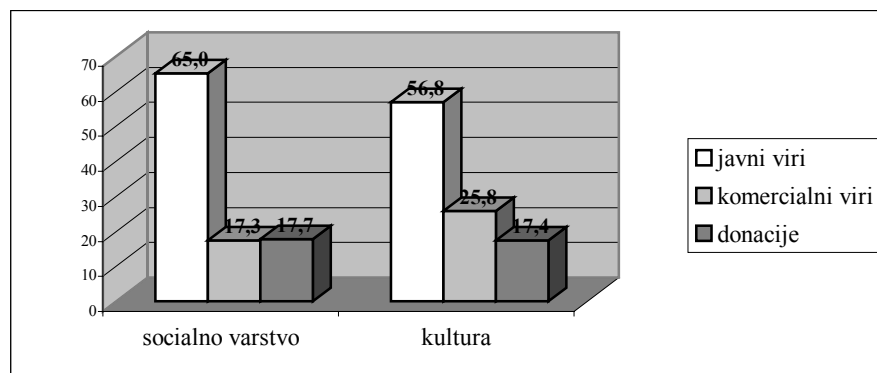
VIRI PRIHODKOV	1998	2001
javni viri	61,0	65,0
komercialni viri	15,5	17,3
donacije	23,5	17,7
SKUPAJ	100,0	100,0

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Tudi pri opazovanju podatkov zgornje tabele lahko ugotovimo, da so v obeh opazovanih letih v socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah dominirali javni viri prihodkov. Ti so v obdobju treh let narasli še za 4 odstotke. Tako ugotavljamo, da so leta 2001 skoraj dve tretjini vseh letnih prihodkov zasebnih neprofitnih organizacij na področju socialnega varstva predstavljali javni viri. Ostalo tretjino pa so s praktično enakim deležem predstavljali komercialni viri in donacije.

Na obeh opazovanih področjih, torej na področju socialnega varstva in kulture, v letni strukturi prihodkov prevladujejo javni viri. Primerjavo med sektorjema za leto 2001 prikazuje graf 4.17.

Graf 4.17.: Primerjava strukture prihodkov socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za leto 2001 v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

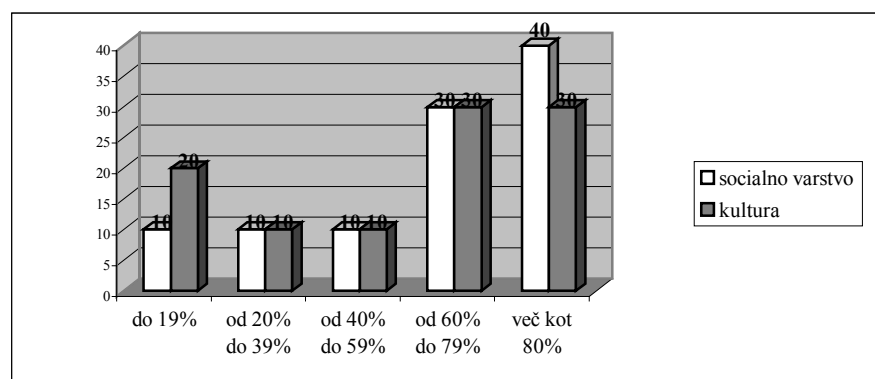
Kot lahko vidimo iz zgornjega grafa, je odstotek prihodkov iz javnih virov nekoliko višji v socialnovarstvenih organizacijah, in sicer za dobrih osem odstotkov, na obeh področjih pa je to dominanten vir prihodkov. V kulturnih organizacijah so komercialni viri na drugem mestu strukture letnih prihodkov, in sicer predstavljajo četrtno vseh finančnih virov. Najmanj je prihodkov od donacij. V socialnovarstvenih organizacijah med slednjima viroma prihodkov praktično ni razlik. Za razliko od kulturnih organizacij je nekoliko več prihodkov od donacij kot komercialnih virov, vendar za zanemarljivih 0,4 odstotka. Tako se pokaže, da v deležu prihodkov od donacij med sektorjema ni bistvenih razlik. Kot ugotovljeno, javni viri v socialnovarstvenih organizacijah predstavljajo dobrih osem odstotkov več letnih prihodkov kot v kulturnih organizacijah. Prav toliko več prihodkov pa predstavljajo komercialni viri v kulturnih organizacijah kot v socialnovarstvenih. Rečemo

lahko, da kulturne organizacije skušajo zapolniti nižji delež javnih virov v letni strukturi prihodkov s komercialnimi viri oziroma s prodajo dobrin in storitev.

Javni viri so torej dominanten vir prihodkov na obeh opazovanih področjih delovanja. Tretja hipoteza, ki smo jo postavili, pravi, da višji kot so prihodki iz javnih virov, višja je stopnja profesionaliziranosti zasebnih neprofitnih organizacij. Analiza je pokazala, da je stopnjo profesionaliziranosti moč izračunati le za društva. Tako je v društvih na področju socialnega varstva zaposlenih 1,5 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji, v kulturnih društvih pa 0,9 odstotka vseh zaposlenih. Ugotovili smo, da je delež javnih virov višji v socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah, in sicer so ti za dobrih osem odstotkov višji kot v kulturnih organizacijah. Tako lahko potrdimo hipotezo, da višji delež javnih virov pomeni višjo stopnjo profesionalizacije.

Odstotek prihodkov iz javnih virov pa znotraj posameznih organizacij močno niha (glej graf 4.18.). Tako je imelo leta 2001 deset odstotkov organizacij na področju socialnega varstva, ki so bile zajete v vzorec, manj kot 20-odstotni delež prihodkov iz javnih virov. V prav tako desetih odstotkih organizacij je bilo javnih virov med 20 in 39 odstotkov ter med 40 in 59 odstotkov. V kar 30 odstotkih socialnovarstvenih organizacij je delež prihodkov iz javnih virov predstavljal od 60 do 79 odstotkov vseh prihodkov. V največ organizacijah, in sicer v 40-ih odstotkih, pa so javni viri leta 2001 predstavljali več kot 80 odstotkov vseh letnih prihodkov. Primerjava s kulturnimi organizacijami nam pokaže razlike med organizacijami, ki imajo najmanjši delež javnih virov na eni strani, in med tistimi, kjer je javnih virov največ. Tako je med kulturnimi zasebnimi neprofitnimi organizacijami kar 20 odstotkov takih, ki imajo manj kot 20 odstotkov prihodkov iz javnih virov. Organizacij, ki imajo letnih prihodkov iz javnih virov več kot 80 odstotkov, pa je le 30 odstotkov, kar je 10 odstotkov manj, kot na področju socialnega varstva. Ugotavljamo, da je v socialnovarstvenih zasebnih neprofitnih organizacijah ne le višji odstotek prihodkov iz javnih virov, ampak je med njimi tudi več takih organizacij, kjer javni viri predstavljajo večino v letni strukturi prihodkov ali več kot 80 odstotkov vseh prihodkov.

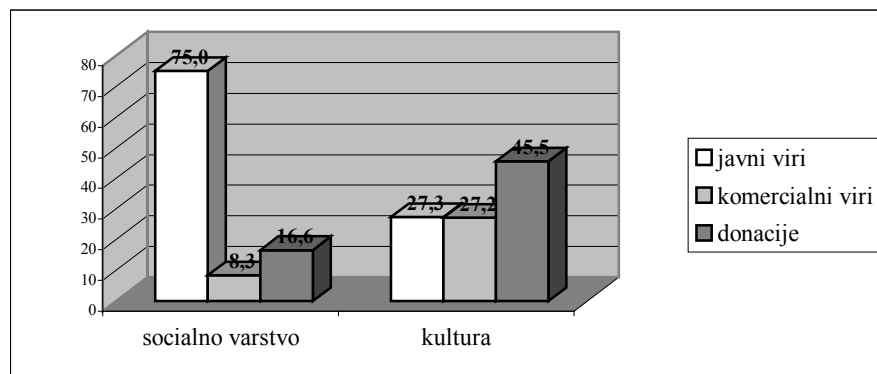
Graf 4.18.: Primerja višine prihodkov iz javnih virov znotraj socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij za leto 2001 v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Na obeh opazovanih področjih, torej kulture in socialnega varstva, prevladujejo javni viri. Analiza pa je pokazala, da se zadovoljstvo z viri financiranja na obeh področjih delovanja močno razlikuje (glej graf 4.19.). Tako je kar 75 odstotkov socialnovarstvenih organizacij najbolj zadovoljnih z javnim financiranjem, takih pa je le dobrih 27 odstotkov kulturnih organizacij. Socialnovarstvene organizacije so namreč v večji meri financirane iz državnih in občinskih virov kot kulturne. Najmanj socialnovarstvenih organizacij (8,3 odstotke) je prepričanih, da so komercialni viri najboljši vir prihodkov. Na področju kulture je takih organizacij več, in sicer 27,2 odstotka. Tako lahko opazimo, da je v kulturnih organizacijah zadovoljstvo z javnimi in komercialnimi viri približno enako, odstotek zadovoljstva se namreč razlikuje le za zanemarljivi 0,1 odstotek. Skoraj polovica (45,5 odstotkov) kulturnih organizacij pa je najbolj zadovoljnih s prihodki od donacij. Zanimivo je dejstvo, da je prav odstotek letnih prihodkov od donacij v teh organizacijah najnižji. Na področju socialnega varstva so organizacije daleč najbolj zadovoljne s prihodki iz javnih virov, najmanj pa s komercialnimi viri. Dobrih 16 odstotkov jih meni, da so donacije najboljši vir prihodkov teh organizacij.

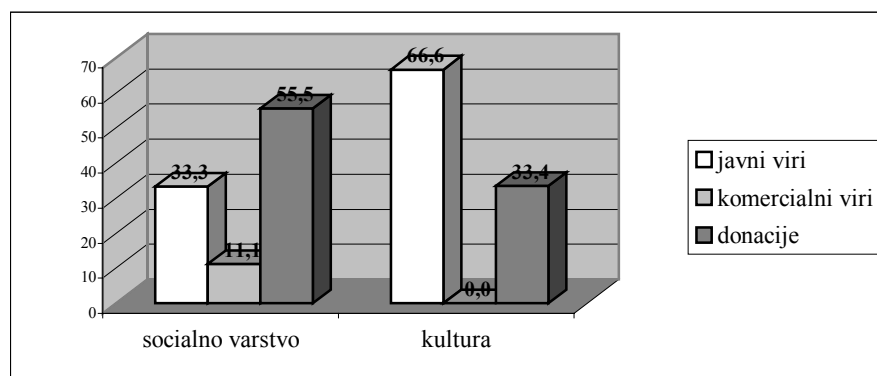
Graf 4.19.: Zadovoljstvo z virom sredstev socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacij v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Na drugi strani je tretjina socialnovarstvenih organizacij prepričana, da so javni viri najslabši vir prihodkov, taki pa sta kar dve tretjini kulturnih organizacij (glej graf 4.20.). Preostala tretjina kulturnih organizacij je najmanj zadovoljna s prihodki od donacij, komercialnih virov ne prepoznavaajo kot neustreznih. Več kot polovica (55,5 odstotkov) socialnovarstvenih organizacij je v največji meri nezadovoljna z donacijami, ostalih 11 odstotkov pa s komercialnimi viri.

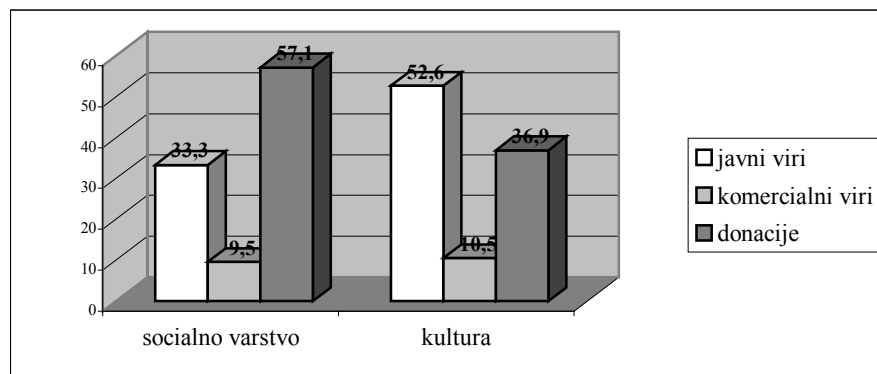
Graf 4.20.: Nezadovoljstvo z virom sredstev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Socialnovarstvene organizacije so torej najbolj zadovoljne z javnimi viri financiranja, najmanj pa z donacijami. Ravno obratna slika se pokaže v kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah, saj so te namreč v največji meri zadovoljne prav z donacijami, najmanj pa z javnim financiranjem.

Graf 4.21.: Največja pozornost viru sredstev v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v prihodnosti v odstotkih

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Kot pričakovano, bo več kot polovica (57,1 odstotek) socialnovarstvenih organizacij v prihodnosti namenila največ pozornosti povišanju prihodkov od donacij, saj so prav s tem virom prihodkov najmanj zadovoljne. Tretjina socialnovarstvenih organizacij se bo v največji meri posvečala pridobivanju sredstev iz javnih virov, preostalih 9,5 odstotka pa pridobivanju komercialnih virov. Zanimivo je dejstvo, da je odstotek zadovoljstva in nezadovoljstva, pa tudi odstotek posvečanja pozornosti komercialnim virom v prihodnosti, v teh organizacijah najmanjši. Tako lahko sklepamo, da socialnovarstvene organizacije komercialnih virov ne prepoznavajo kot pomembnejših za uresničevanje svojega poslanstva. Podobno kot organizacije na področju socialnega varstva bodo tudi kulturne organizacije namenjale največ pozornosti javnim virom financiranja, saj so z njimi najmanj zadovoljne. Takih je približno polovica oziroma 52,6 odstotkov. Približno tretjina (36,9 odstotkov) jih bo v prihodnosti največ pozornosti namenila pridobivanju prihodkov od donacij. Najmanj kulturnih organizacij, podobno kot na področju socialnega varstva, pa bo posvečalo pozornost pridobivanju komercialnih virov, in sicer 10,5 odstotka organizacij.

Na koncu vprašalnika, ki je podlaga za analizo, so bila dodana še tri vprašanja, povezana s politiko zaposlovanja. Tako so na vprašanje, ali dominanten vir vpliva na število zaposlenih, vse organizacije tako na področju kulture kot tudi na področju socialnega varstva odgovorile pozitivno (glej tabelo 4.8.).

Tabela 4.8.: *Vpliv dominantnega vira na število zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v odstotkih*

	socialno varstvo	kultura
da	100	100
ne	0	0
SKUPAJ	100	100

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Prav tako so v vseh organizacijah prepričani, da bi povečali število zaposlenih, če bi povišali enega od virov prihodkov (glej tabelo 4.9.).

Tabela 4.9.: *Povečanje števila zaposlenih v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v primeru povišanja enega od virov prihodkov v odstotkih*

	socialno varstvo	kultura
da	100	100
ne	0	0
SKUPAJ	100	100

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Zanimivi pa so rezultati vprašanja, ali bi več zaposlenih pomenilo omejevanje sodelovanja z volonterji. Na to vprašanje so vse organizacije na obeh opazovanih področjih odgovorile negativno (glej tabelo 4.10.). Teoretične ugotovitve namreč kažejo, da oba od procesov razvoja, na katerih lahko temelji profesionalizacija zasebnih neprofitnih organizacij, spreminjata vlogo volonterjev, in sicer se njihova vloga zmanjšuje. Rezultati raziskave pa so pokazali, da v nobeni od organizacij ne bi omejevali sodelovanja z volonterji ob večjem številu zaposlenih. Že pri interpretaciji rezultatov o volonterjih se je pokazalo, da v nobeni od organizacij ne nameravajo zmanjšati vloge volonterjev. Ta bo ostala enaka v 20 odstotkih kulturnih organizacij oziroma 60 odstotkih socialnovarstvenih organizacij. Še

več, njihova vloga pri uresničevanju organizacijskega poslanstva se bo povečala v 80 odstotkih kulturnih oziroma 40 odstotkih socialnovarstvenih organizacij.

Tabela 4.10.: Omejevanje sodelovanja z volonterji v socialnovarstvenih in kulturnih zasebnih neprofitnih organizacijah v primeru večjega števila zaposlenih v odstotkih

	socialno varstvo	kultura
da	100	100
ne	0	0
SKUPAJ	100	100

VIR: Podatki iz vprašalnika.

Dokončno lahko torej potrdimo drugo hipotezo, da odnosa med profesionalizmom in volonterizmom ne moremo opredeliti kot odnos igre ničelne vsote. Na ta odnos najverjetneje vplivajo drugi dejavniki, ki jih v okviru analize nismo posebej raziskovali. Teoretične ugotovitve pa kažejo, da je obseg sodelovanja z volonterji odvisen od upravljalvske ideologije vodilnih v posamezni organizaciji in ne od procesa profesionalizacije.

Analiza strukture prihodkov je torej pokazala, da tako v socialnovarstvenih kot tudi v kulturnih organizacijah dominirajo prihodki iz javnih virov. Natančneje, v socialnovarstvenih organizacijah so ti leta 2001 predstavljali 65 odstotkov letne strukture prihodkov in v kulturnih 56,8 odstotkov. Prav s prihodki iz javnih virov je najbolj zadovoljna večina socialnovarstvenih organizacij, najmanj pa so te zadovoljne s prihodki od donacij. Ravno obratno velja za kulturne organizacije, saj so te v največji meri zadovoljne s prihodki od donacij, najmanj pa z javnimi viri. Tako namerava večina socialnovarstvenih organizacij v prihodnosti namenjati največ pozornosti pridobivanju donacij, kulturne organizacije pa se bodo v največji meri osredotočile na pridobivanje javnih virov. Sicer so vse vprašane organizacije na obeh področjih prepričane, da dominanten vir prihodkov vpliva na število zaposlenih. Prav tako bi v vseh vprašanih organizacijah zaposlili več ljudi, če bi imeli višje prihodke. Analiza je še pokazala, da sami procesi razvoja ne vplivajo na obseg sodelovanja z volonterji, ampak je ta najverjetneje v večji meri odvisen od upravljalvske ideologije volilnih v organizacijah, kot predvidevajo teoretične ugotovitve.

Na koncu analize strukture prihodkov lahko posebej izpostavimo podatek, da je skoraj polovica (45,5 odstotkov) kulturnih organizacij najbolj zadovoljnih s prihodki od donacij, čeprav je njihov odstotek v letni strukturi prihodkov najnižji. Analiza je še pokazala, da delež prihodkov iz javnih virov v kulturnih organizacijah pada, saj je bil ta leta 2001 za dobra dva odstotka manjši kot tri leta prej. Sicer so v letni strukturi prihodkov javni viri še vedno prevladovali. Pri opazovanju strukture prihodkov v socialnovarstvenih organizacijah pa se je pokazalo, da so se javni viri v obdobju treh let povišali za štiri odstotke, vendar pri tem velja izpostaviti dejstvo, da so nekoliko upadli državni viri, občinski pa so narasli.

SKLEP

V teoretičnem delu diplomskega naloge smo ugotovili, da je bil pri nas zasebni neprofitni sektor dobro razvit že v obdobju pred drugo svetovno vojno, ko pa je po njej prišla na oblast komunistična partija, je bila tradicija močnega sektorja prekinjena. Družbene spremembe političnega sistema po letu 1989 so ponovno odprle možnost za avtonomnejši razvoj zasebnega neprofitnega sektorja. Danes se je kljub spremenjeni zakonodaji še vedno ohranil monopolni položaj javnih izvajalcev, zato bi bilo nujno potrebno oblikovati partnerski odnos med zasebnimi in javnimi neprofitnimi organizacijami za učinkovitejše delovanje obeh sektorjev. Veliko oviro pri oblikovanju teh odnosov predstavlja zasebni neprofitni sektor sam, saj ostaja nepovezan. Vendar lahko opazimo prve spremembe pri povezovanju teh organizacij, saj so začele ustanavljati Sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah, z njim pa naj bi predvsem povečali stopnjo zaposlovanja v sektorju.

Teoretične ugotovitve kažejo, da je razvoj zasebnega neprofitnega sektorja preplet treh procesov, in sicer profesionalizacije, etatizacije in komercializacije. Proces profesionalizacije pomeni zaposlovanje ustrezno usposobljenih posameznikov v zasebnih neprofitnih organizacijah. Etatizacija je proces, med katerim država pri teh organizacijah naroči določene količine in določene vrste tistih javnih storitev, ki jih zagotavlja vsem državljanom pod enakimi pogoji. Danes ta proces teče v družbah s socialnodemokratskim tipom sistema blaginje, najvišjo stopnjo etatiziranosti pa imajo države s konservativno-korporativističnim tipom sistema blaginje. Komercializacija zajema povečano komercialno delovanje teh organizacij, pa tudi konkurenco med samimi zasebnimi neprofitnimi organizacijami ter med njimi in zasebnimi profitnimi organizacijami za tiste uporabnike, ki lahko za ponujene produkte in storitve plačajo več. Ta proces je najintenzivnejši v državah z liberalnim tipom sistema blaginje, značilen je tudi za katoliški tip sistema blaginje. Ugotovili smo še, da procesa etatizacije in komercializacije krepita težnjo po profesionalizaciji zasebnih neprofitnih organizacij, vsi trije pa omejujejo možnost za pritegovanje volonterjev k izvajanju dejavnosti organizacij. Na podlagi preučene literature se je pokazalo, da pri nas do leta 1996/1997 ni prišlo niti do procesa etatizacije niti procesa komercializacije in s tem do profesionalizacije zasebnih neprofitnih organizacij.

V empiričnem delu diplomske naloge je bila predstavljena analiza stopnje profesionalizacije zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji, in sicer na področju socialnega varstva in kulture. V naključni vzorec je bilo zajetih po deset organizacij z vsakega področja, kvantitativna primerjalna analiza pa je temeljila na treh postavljenih hipotezah. Analiza podatkov je pokazala, da je področje socialnega varstva bolj profesionalizirano od kulturnega. V socialnovarstveni zasebni neprofitni organizaciji je v povprečju za polni delovni čas zaposlenih 18,7 delavcev, v kulturni pa 3,2 delavca. Tako je v socialnovarstvenih društvih zaposlenih 1,5 odstotka vseh zaposlenih v Sloveniji, v kulturnih pa 0,9 odstotka vseh zaposlenih. Stopnjo profesionalizacije je namreč moč izračunati le za društva. Vendar je število zaposlenih nezadostno v več kot dveh tretjinah tako socialnovarstvenih kot tudi kulturnih organizacij, v slednjih je odstotek še nekoliko višji. Zato bi v socialnovarstvenih organizacijah potrebovali še 6,4 zaposlenega, v kulturnih pa nekaj manj, in sicer 2,8 zaposlenega. Pričakujemo lahko, da bo stopnja profesionalizacije teh organizacij na področju socialnega varstva še nekoliko bolj narasla kot na področju kulture. To potrjuje tudi dejstvo, da bo v prihodnosti zaposlovalo kar 80 odstotkov socialnovarstvenih in le 22,2 odstotka kulturnih organizacij. Poglavitni razlog, da nekatere organizacije ne načrtujejo nadaljnjega zaposlovanja, je na obeh področjih delovanja pomanjkanje finančnih sredstev. Sicer bo najpomembnejši kriterij zaposlovanja v kulturnih organizacijah strokovna usposobljenost kandidatov, v socialnovarstvenih pa potrebe novih projektov. V prvem delu analize smo potrdili prvo hipotezo, da so socialnovarstvene zasebne neprofitne organizacije bolj profesionalizirane od kulturnih.

Analiza je še pokazala, da je prispevek volonterjev nekoliko višji v kulturnih organizacijah. V njih namreč v povprečju opravijo toliko ur na leto kot 0,8 polno zaposlenega, na področju socialnega varstva pa 0,6 zaposlenega. Podatek je zanimiv, ker le slaba polovica (44,4 odstotka) kulturnih organizacij sodeluje z volonterji, take so bile vse vprašane socialnovarstvene organizacije. V kulturnih organizacijah z volonterji torej manj sodelujejo, vendar je v tistih organizacijah, kjer so se za sodelovanje odločili, prispevek volonterjev v povprečju višji kot v socialnovarstvenih organizacijah. Sicer je poglavitni razlog za nesodelovanje nepoznavanje volonterskega dela, saj je tako odgovorila polovica tistih, ki z njimi ne sodeluje. Sodelovanje z volonterji večina tako socialnovarstvenih kot kulturnih organizacij ocenjuje kot zelo dobro, zadovoljstvo z njihovim prispevkom je še nekoliko višje v kulturnih organizacijah. Socialnovarstvene organizacije so v večji meri prepričane, da so za dobro poslovanje potrebni zaposleni profesionalci in volonterji. Delež

tako mislečih v kulturnih organizacijah je nekoliko nižji, v njih so v večji meri prepričani, da so zaposleni učinkovitejši. Samo vlogo volonterjev je največ socialnovarstvenih organizacij označilo kot ključno, kulturnih pa kot zelo pomembno. Njihova vloga v prihodnosti ne bo manjša v nobeni od organizacij. V večini kulturnih organizacij se bo še povečala, v večini socialnovarstvenih organizacij pa bo ostala enaka. Še več, v primeru večjega števila zaposlenih v nobeni od organizacij ne nameravajo omejevati sodelovanja z volonterji. Omenjeni podatki so tako potrdili drugo hipotezo, da odnosa med profesionalizmom in volonterizmom ne moremo opredeliti kot odnos igre ničelne vsote.

Dominanten vir prihodkov na obeh raziskovanih področjih so javni viri, in sicer so ti leta 2001 prevladovali s 56,8 odstotki v kulturnih in s 65 odstotki v socialnovarstvenih organizacijah. Prav z javnimi viri je najbolj zadovoljna večina socialnovarstvenih organizacij, najmanj pa so te zadovoljne s prihodki od donacij. Zato namerava večina v prihodnosti namenjati največ pozornosti pridobivanju donacij. Ravno nasprotni rezultati so se pokazali v kulturnih organizacijah. Te so v največji meri zadovoljne s prihodki od donacij, najmanj pa z javnimi viri. Zato bodo v prihodnosti največ pozornosti namenile pridobivanju javnih virov. Sicer so vse vprašane organizacije na obeh področjih prepričane, da dominanten vir prihodkov vpliva na število zaposlenih. Prav tako bi v vseh vprašanih organizacijah zaposlili več ljudi, če bi imeli višje prihodke. Analiza strukture prihodkov je tako potrdila še tretjo hipotezo, da višji kot so javni viri, višja je stopnja profesionalizacije. Socialnovarstvene organizacije imajo namreč več zaposlenih, prav tako pa imajo tudi več prihodkov iz javnih virov kot kulturne organizacije.

Na osnovi omenjenih ugotovitev v delu lahko zaključimo, da se zasebne neprofitne organizacije v Sloveniji vse bolj profesionalizirajo, saj stopnja profesionalizacije narašča. Dokaz, da se te organizacije v večji meri zavedajo pomena zaposlenih profesionalcev, je tudi v ustanavljanju Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah, s katerim želijo predvsem povečati zaposlovanje v sektorju. Vendar ima kljub razvoju zasebnega neprofitnega sektorja pri zagotavljanju blaginje državljanov javni sektor še vedno monopolni položaj. Prav tako neustrezna davčna politika ne spodbuja razvoja zasebnih neprofitnih organizacij v zadostni meri. Zasebni neprofitni sektor je nepovezan in zato brez vpliva na politične in državoupravne strukture, ki branijo javni sektor. Vendar prav Sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah pomeni prvi korak k oblikovanju močnega in povezanega sektorja.

LITERATURA

1. Čandek, Sonja (2002): »Tehnike iskanja in načrtovanja pridobivanja sredstev – dotacij, donacij v neprofitnem sektorju«. V: Dejan Jelovac (ur.): Jadranje po nemirnih vodah NPO. Radio Študent, Študentska organizacija Univerze, Ljubljana; Visoka šola za management, Koper, str. 249-264.
2. Črnak-Meglič, Andreja in Vojnovič, Maja (1997): »Vloga in pomen neprofitno-volonterskega sektorja v Sloveniji«. Družboslovne razprave, 13, 24/24, str. 152-178.
3. Črnak-Meglič, Andreja (1998): »Obseg, struktura in financiranje neprofitno-volonterskih organizacij v Sloveniji«. V: Milena Marega, Mateja Šepec (ur.): Vloga in financiranje NVO: možnosti za izboljšanje političnih, zakonskih, finančnih pogojev delovanja nevladnih organizacij. Regionalni center za okolje za vzhodno in srednjo Evropo, Ljubljana, str. 19-26
4. Črnak-Meglič, Andreja (2000): Vpliv (tipov) države blaginje na obseg in vlogo neprofitno volonterskega sektorja v sodobnih družbah. Doktorska disertacija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
5. Davis Smith, Justin, Rochester, Colin in Hedley, Rodney (1995): An introduction to the voluntary sector. Routledge, London and New York.
6. Gidron, Benjamin, Kramer, Ralph M. in Salamon, Lester M. (1992): Government and the third sector: emerging relationship in welfare state. Yossey-Bass Publishers, San Francisco.
7. James, Estelle (1990): »Economic Theories of the Nonprofit Sector: A Comparative Perspective«. V: Helmut K. Anheier, Wolfgang Seibel (ur.): The Third Sector: Comparative Studies of Nonprofit Organizations. De Gruyter studies of organization, New York, str. 21-29.

8. Kamnar, Helena (1999): Javni zavodi med državo in trgom. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
9. Kolarič, Zinka (1994): »Neprofitno-volonterske organizacije v Sloveniji«. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, 22, 168/169, str. 107-120.
10. Kolarič, Zinka (1997): »Prostovoljne-neprofitne organizacije v Sloveniji«. Neprofitni management, 1, 1, str 17-20.
11. Kolarič, Zinka, Črnak-Meglič, Andreja in Vojnovič, Maja (2002): Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
12. Kolarič, Zinka (2002): »Različni znanstveno-teoretski pristopi k preučevanju neprofitnih organizacij«. V: Dejan Jelovac (ur.): Jadranje po nemirnih vodah NPO. Radio Študent, Študentska organizacija Univerze, Ljubljana; Visoka šola za management, Koper, str. 29-43.
13. Kolarič, Zinka (2003): »Neprofitno-volonterske organizacije in njihov razvoj – od volontarizma k profesionalizmu«. Teorija in praksa, 40, 1, str. 37-56.
14. Kramer, Ralph M., Lorentzen, Hakon, Melief, Willem B. in Pasquinelli, Sergio (1993): Privatization in four European countries: comparative studies in government-third sector relationship. M.E. Sharpe, New York, London.
15. Kuhnle, Stein in Selle, Per (1992): Government and voluntary organizations: a relational perspective. Averbury, England.
16. Malenšek, Tina (2001): Neprofitne organizacije in odnosi z javnostmi: primer: Sonček – zveza društev za cerebralno paralizo. Diplomsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
17. Primožič, Jože (2001): Trženje v neprofitni nevladni organizaciji. Diplomsko delo. Ekonomska fakulteta, Ljubljana.

18. Salamon, Lester M. in Anheier, Helmut K. (1996): The emerging nonprofit sector: an overview. Manchester University Press, Manchester, New York.
19. Salamon, Lester M. in Anheier, Helmut K. (1997): Defining the Nonprofit Sector: A Cross-National Analysis. Manchester University Press, Manchester, New York.
20. Salamon, Lester, Anheier, Helmut K. and Associates (1998): The Emerging Sector Revisited: A Summary. Center for Civil Society Studies, Baltimore.
21. Sheard, Jos (1995): »From lady bountiful to active citizens. Volunteering and the voluntary sector«. V: Justin Davis Smith, Colin Rochester in Rodney Hedley (ur.): An introduction to the voluntary sector. Routledge, London and New York., str: 114-127.
22. Svetlik, Ivan (1992): »The Voluntary Sector in a Post-Comunistic Country – The Case of Slovenia«. V: Stein Kuhnle, Per Selle (ur.): Government and Voluntary Organizations. Averbury, England, str. 198-211.
23. Svetlik, Ivan (1995): »Socialna politika v Sloveniji – iskanje novega ravnotežja«. V: Veljko Rus (ur.): Slovenija po letu 1995: razmišljanja o prihodnosti. Fakulteta za družbene vede (zbirka Teorija in praksa), Ljubljana, str. 306-324.
24. Svetlik, Ivan (2002): »Menedžment človeških virov v neprofitnem sektorju«. V: Dejan Jelovac (ur.): Jadranje po nemirnih vodah NPO. Radio Študent, Študentska organizacija Univerze, Ljubljana; Visoka šola za management, Koper, str. 93-104.
25. Trstenjak, Verica (1998): »Statusne in davčne pravne podlage nevladnih organizacij v Sloveniji«. V: Milena Marega, Mateja Šepec (ur.): Vloga in financiranje NVO: možnosti za izboljšanje političnih, zakonskih, finančnih pogojev delovanja nevladnih organizacij. Regionalni center za okolje za vzhodno in srednjo Evropo, Ljubljana, str. 30-38.
26. Trunk Širca, Nada in Tavčar, Mitja I. (2000): Management nepridobitnih organizacij. Visoka šola za management, Koper.

27. Vojnovič, Maja (1996): Vloga neprofitno-volonterskega sektorja v pluralnem sistemu blaginje. Magistrsko delo. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

DRUGI VIRI

1. Seznam zasebnih neprofitnih organizacij Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve
2. Seznam zasebnih neprofitnih organizacij Ministrstva RS za kulturo
3. Predlog statuta sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah.
4. Statistične informacije Statističnega urada Republike Slovenije (27. junij 2003).

NEFORMALNI POGOVORI

- Rafo Pinoso, direktor Zavoda Janeza Smrekarja (17. februar 2003 in 26. avgust 2003).

PRILOGA A:

Predlog statuta zaposlenih v nevladnih organizacijah

Na podlagi Zakona o reprezentativnosti sindikatov je bil na ustanovni skupščini dne _____ sprejet naslednji

STATUT

Sindikata zaposlenih v nevladnih organizacijah

I. Splošne določbe

1. člen

Zaposleni v nevladnih organizacijah (v nadaljevanju: NVO) v Republiki Sloveniji se združujejo v Sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah (v nadaljevanju: Sindikat NVO) z namenom, da bi učinkoviteje uveljavljali in varovali svoje delovno-pravne in socialno-ekonomske pravice, poklicne in druge skupne interese. Sindikat NVO bo za uresničitev teh interesov preko svojih organov zastopal interese in pravice zaposlenih v NVO v odnosih z delodajalci, državo in njenimi organi in drugimi organizacijami in podjetji.

2. člen

(1) Ime sindikata je: Sindikat zaposlenih v nevladnih organizacijah.

(2) Skrajšano ime je: Sindikat NVO.

(3) Sedež je: -----

(4) Kratica je: -----

3. člen

Sindikat NVO ima svoj znak in žig, katerih obliko in vsebino določi izvršilni odbor.

4. člen

(1) Sindikat NVO je nepolitična, nestrankarska, samostojna in prostovoljna interesna organizacija članov. Sindikat NVO je pravna oseba.

(2) Sindikat NVO deluje samostojno in neodvisno od katerekoli državne, gospodarske, verske ali kakršnekoli druge institucije oziroma organizacije ali delodajalcev skladno s svojim programom, statutom in mednarodnimi konvencijami.

(3) Sindikat NVO se pri uresničevanju svojih nalog lahko trajno ali občasno povezuje tudi z drugimi sindikati in sindikalnimi zvezami, o čemer odloča izvršilni odbor.

5. člen

(1) Sindikat NVO želi s svojim delovanjem predvsem:

- ugotavljati in zahtevati čim boljši gmotni in socialni položaj svojih članov v primerjavi z drugimi zaposlenimi,
- sklepati kolektivne pogodbe in nadzirati njihovo izvajanje,
- organizirano s pobudami in predlogi vplivati na zakonodajo, ki se tiče NVO in zaposlenih v NVO,
- sodelovati pri odločanju in pogajanjih o urejanju delovnih razmerij, vrednotenju dela in urejanju delovnih pogojev zaposlenih,
- zagotavljati varstvo pravic in zaščito zaposlenih ter po potrebi organizirati razne oblike protesta, vključno s stavko,
- pospeševati razvoj soodločanja zaposlenih v NVO,
- razvijati vzajemnost in solidarnost med člani,
- organizirati izobraževanje članov,
- skrbeti za medsebojno obveščanje in informiranje javnosti.

(2) Sindikat lahko svoje naloge podrobneje opredeli v programu Sindikata NVO.

6. člen

Odnosi v Sindikatu NVO temeljijo na samostojnosti, enakopravnosti in odgovornosti članov in vodstva ter demokratičnem postopku v organih pri oblikovanju in sprejemanju odločitev in njihovem odgovornem uveljavljanjem.

II. Članstvo

7. člen

(1) Članstvo v Sindikatu NVO je prostovoljno. Člani sindikata NVO so lahko včlanjeni tudi v druge sindikate. Sindikat NVO ima lahko redne in pridružene člane.

(2) Redni člani Sindikata NVO so lahko vsi za nedoločen ali določen čas zaposleni v NVO. Do sprejema ustreznega zakona, ki ureja status nevladnih organizacij, se kot nevladna organizacija šteje organizacija, ki izpolnjuje naslednje pogoje:

- so prostovoljno ustanovljene in formalizirane,
- niso ustanovljene zaradi osebnih koristi ali pridobivanja dobička,
- so neodvisne od vlade, drugih organov oblasti, političnih strank, verskih skupnosti ali gospodarskih organizacij,
- se ne ukvarjajo z uresničevanjem gospodarskih ali stanovskih interesov svojih članov,

- katerih cilji in vrednote niso v službi lastnih koristi organizacije, ampak delovanje v javnem življenju nasploh v zvezi z vprašanji povezanimi s koristmi ljudi, posameznih skupin ali družbe kot celote.

(3) Redni člani ohranijo status članstva tudi, če ji je zaposlitev pri NVO iz kakršnegakoli razloga prenehala, ali so začasno prekinili delovno razmerje v NVO in sicer dokler ne dobijo nove zaposlitve.

(4) Pridruženi člani Sindikata NVO lahko postanejo vsi drugi, ki delajo v NVO na drugih pravnih podlagah in niso redno zaposleni. Pridruženi člani imajo enake pravice kot redni člani, vendar so brez pravice glasovanja.

(5) Vodilni delavec je lahko član Sindikata NVO, ne more pa biti član organov Sindikata NVO, razen v primeru, da je edini zaposleni v NVO.

(6) Zaposleni v sindikatu NVO, ki odločajo o pravicah, dolžnostih in odgovornostih delavcev v delovnem razmerju, ne morejo biti člani organov Sindikata NVO.

8. člen

(1) Člani in pridruženi člani zaprosijo za članstvo na posebnem obrazcu, ki ga določi izvršilni odbor. Izvršilni odbor tudi presoja izpolnjevanje pogojev za sprejem v članstvo v skladu s tem statutom.

(2) Izvršilni odbor mora vlogo zainteresiranega obravnavati v roku 60 dni po prejemu vloge. V primeru pozitivne odločitve mora izvršilni odbor o tem obvestiti zainteresiranega in ga pozvati na podpis pristopne izjave ter plačilo članarine. Sprejetemu članu teče članstvo od dneva podpisa pristopne izjave in plačila članarine.

9. člen

Pravice članov so:

- da svobodno izražajo svoje interese in jih usklajujejo z interesi drugih članov,
- da sodelujejo pri oblikovanju in uresničevanju programa in aktivnosti sindikata,
- da volijo in so voljeni v organe Sindikata NVO,
- da se strokovno izobražujejo za potrebe sindikalnega dela,
- do zaščite, če bi bili zaradi izvajanja sindikalnih aktivnosti postavljeni v manj ugoden položaj.

10. člen

Dolžnosti članov so:

- da spoštujejo določila statuta in drugih programskih in splošnih aktov sindikata,
- da aktivno sodelujejo v aktivnostih sindikata,
- da redno mesečno plačujejo članarino.

11. člen

(1) Članstvo v Sindikatu NVO preneha na podlagi:

- pisne izstopne izjave člana
- odvzema članstva na podlagi sklepa izvršilnega odbora
- črtanja zaradi neplačevanja članarine.

(2) Članu preneha članstvo na podlagi pisne izstopne izjave člana z dnem izročitve te izjave Sindikatu NVO.

(3) Razlogi za odvzem članstva so:

- groba kršitev statuta in sindikalnih načel,
- delovanje v škodo Sindikata NVO ali ravnanje, ki škodi dobremu imenu Sindikata NVO,
- drugi razlogi, ki jih člani sindikata ocenijo kot delovanje v nasprotju z interesi Sindikata NVO.

O odvzemu članstva odloča izvršilni odbor. O odločitvi mora izdati obrazložen pismeni sklep ter ga vročiti izključenemu članu. Izključeni član se lahko v roku 15 dni po prejemu pismenega sklepa zoper sklep pritoži na skupščino, ki njegovo pritožbo obravnava na prvi naslednji seji. Pritožba zadrži izvršitev oz. dokončnost sklepa izvršilnega odbora.

(4) Izvršilni odbor lahko člana črta z članstva zaradi neplačevanja članarine in sicer če gre za neplačevanje članarine v treh zaporednih mesecih ali če članarina ni plačana za štiri mesece v enem koledarskem letu. Izvršilni odbor ne more črtati člana zaradi neplačevanja članarine, če ga prej s pismenim opominom ne opozori na plačilo zapadlih obveznosti in mu da rok za poravnavo teh.

12. člen

(1) Z včlanitvijo v sindikat prejme vsak član člansko izkaznico, s katero lahko uveljavljajo tudi morebitne ugodnosti, ki jim jih omogoči Sindikat NVO. Ob prenehanju članstva, član vrne člansko izkaznico.

(2) Izvršilni odbor je zadolžen za organiziranje vodenja in ažuriranje evidence članov.

III. Organi

13. člen

(1) Organi sindikata NVO so:

- skupščina
- izvršilni odbor

– nadzorni odbor.

(2) Funkcijo predsednika Sindikata NVO opravlja predsednik izvršilnega odbora.

(3) Skupščina lahko po potrebi imenuje tudi druge stalne ali občasne organe. Sklep o imenovanju mora vsebovati namen zaradi katerega se organ oblikuje, imena izvoljenih članov, pristojnosti in naloge organa ter morebitni okvir za način delovanja organa.

(4) V okviru možnosti in glede na potrebe se lahko oblikuje tudi strokovna služba, ki jo vodi tajnik (sekretar) sindikata. O tem odloča skupščina.

Skupščina

14. člen

(1) Skupščino Sindikata NVO sestavljajo vsi redni člani Sindikata NVO, ki so pri glasovanju enakopravni. Seje skupščine so redne in izredne.

(2) Redna skupščina se skliče enkrat letno in sicer v roku treh mesecev po zaključku koledarskega leta. Redno skupščino skliče predsednik Sindikata NVO.

(3) Izredne skupščine se skliče izvršilni odbor, nadzorni odbor, predsednik ali najmanj 20% članov na lastno pobudo. Izredna skupščina lahko razpravlja le o vprašanjih zaradi katerih je bila sklicana.

15. člen

(1) Skupščina je pravilno sklicana, če so člani Sindikata NVO o skupščini, kraju in času seje ter dnevnem redu obveščeni 14 dni pred pričetkom zasedanja.

(2) Skupščina je sklepčna, če se seje udeleži najmanj 20% članov oziroma najmanj 20 članov. Sklep je sprejet, če ga sprejme večina navzočih članov.

(3) Skupščino vodi predsednik Sindikata NVO. O poteku skupščine se piše zapisnik, ki ga poleg predsednika podpišeta še dva člana sindikata, ki jih imenuje skupščina na vsakem zasedanju.

16. člen

Skupščina ima naslednje pristojnosti:

- sprejema statut in spremembe statuta Sindikata NVO,
- sprejema program sindikata in letne programe dela in poslovanja Sindikata NVO,
- voli predsednika in člane izvršilnega, člane nadzornega odbora ter člane morebitnih drugih organov, ki jih ustanovi,

- spremlja in nadzoruje delo organov Sindikata NVO ter jim daje navodila in naloge,
- odloča o sporih med posameznimi organi in člani Sindikata NVO,
- odloča o ugovorih oziroma pritožbah zoper posamične odločitve drugih organov, kadar je to določeno,
- določa višino članarine,
- obravnava pobude in predloge članov,
- obravnava in sprejema letno vsebinsko in finančno poročilo o delovanju Sindikata NVO,
- izvršuje druga pooblastila, ki jih določa ta statut.

Izvršilni odbor

17. člen

(1) Izvršilni odbor je operativno izvršilni organ skupščine Sindikata NVO. Za svoje delo je odgovoren skupščini.

(2) Izvršilni odbor sestavlja 5 članov, od katerih je eden predsednik. Predsednika in člane izvršilnega odbora izvoli skupščina izmed svojih rednih članov za mandatno dobo štirih let, po preteku katere so lahko ponovno imenovani.

(3) Predsednik izmed članov izvršilnega odbora imenuje svojega namestnika, ki v njegovi odsotnosti izvršuje njegova pooblastila.

18. člen

(1) Izvršilni odbor:

- skrbi za izvedbo sklepov skupščine in drugih nalog, ki jih določi skupščina,
- med dvema sejama skupščine sprejema vse odločitve za operativno delovanje sindikata NVO,
- pripravlja vsa vsebinska gradiva za obravnavo na skupščini,
- daje usmeritve in navodila predsedniku Sindikata NVO,
- o svojem delu poroča skupščini,
- izvršuje druga pooblastila, ki jih določa ta statut.

19. člen

(1) Izvršilni odbor deluje na sejah. Seje so lahko redne in izredne. Redne seje se opravijo najmanj vsake tri mesece. Redne seje skliče predsednik Sindikata NVO. Izredne seje lahko skliče katerikoli član izvršilnega ali nadzornega odbora. V nujnih primerih se seja izvršilnega odbora lahko opravi tudi korespondenčno.

(2) Seja izvršilnega odbora je sklepčna, če je prisotna večina članov izvršilnega odbora. Sklep je veljavno sprejet, če zanj glasuje večina navzočih članov.

Predsednik

20. člen

(1) Predsednik Sindikata NVO, ki je istočasno tudi predsednik izvršilnega odbora zastopa in predstavlja Sindikat NVO v pravnem prometu. Predsednik deluje na podlagi tega statuta, v okviru sprejetega programa Sindikata NVO, letnih programov, sklepov skupščine in izvršilnega odbora.

(2) Predsednik je za svoje delo odgovoren izvršilnemu odboru in skupščini.

(3) Izvršilni odbor lahko zadrži izvršitev posamezne določitve predsednika, kadar meni, da je ta v nasprotju s statutom, programom dela ali cilji ter interesi Sindikata NVO. O tem odločajo člani izvršilnega odbora (razen predsednika) z večino glasov.

21. člen

Predsednik mora pridobiti predhodno soglasje izvršilnega odbora za ravnanja, ki pomenijo razpolaganje z premičnim ali nepremičnim premoženjem ali investicijami, ki presegajo 4 osnovne izhodiščne plače, ki veljajo po kolektivni pogodbi za negospodarstvo ali ki pomenijo prevzemanje večjih vsebinskih obveznosti za Sindikat NVO.

Nadzorni odbor

22. člen

(1) Nadzorni odbor je nadzorni in finančno kontrolni organ skupščine Sindikata NVO. Za svoje delo je odgovoren skupščini.

(2) Nadzorni odbor je sestavljen iz treh članov, kijih izvoli skupščina za mandatno dobo štirih let. Člani nadzornega odbora so lahko ponovno imenovani, vendar ne več kot za dve zaporedni mandatni dobi.

(3) Člani nadzornega odbora izmed sebe imenujejo predsednika, ta pa izmed članov svojega namestnika. Namestnik v odsotnosti predsednika izvršuje pooblastila predsednika.

23. člen

Nadzorni odbor:

- nadzoruje delo izvršilnega odbora in predsednika predvsem s stališča pridobivanja in razpolaganja s finančnimi sredstvi Sindikata NVO,
- ocenjuje letno finančno poročilo izvršilnega odbora o poslovanju Sindikata NVO,

- skupščini poroča o svojem delu,
- izvršuje druga pooblastila, ki jih določa ta statut.

24. člen

(1) Nadzorni odbor deluje na sejah. Seje so lahko redne in izredne. Redne seje se opravijo najmanj dva krat letno in sicer v roku enega meseca po zaključku koledarskega leta in v roku enega meseca po prvem polletju. Redne seje skliče predsednik nadzornega odbora. Izredne seje lahko skliče katerikoli član izvršilnega ali nadzornega odbora. V nujnih primerih se seja nadzornega odbora lahko opravi tudi korespondenčno.

(2) Seja nadzornega odbora je sklepčna, če sta prisotna vsaj dva člana nadzornega odbora. Sklep je veljavno sprejet, če zanj glasuje večina članov nadzornega odbora.

IV. Materialno finančno poslovanje

25. člen

Sindikata NVO se financira iz:

- članarina in drugi prispevki članov,
- sredstva, pridobljena s poslovanjem Sindikata NVO,
- drugi viri, če ne ogrožajo neodvisnosti sindikata NVO.

26. člen

Letni načrt porabe sredstev sprejeme skupščina. O posameznih izdatkih v okviru letnega načrta odloča predsednik Sindikata NVO v okviru omejitev, ki jih določa ta statut.

(1) Izvršilni odbor deluje na sejah. Seje so lahko redne in izredne. Redne seje se opravijo najmanj vsake tri mesece. Redne seje skliče predsednik Sindikata NVO. Izredne seje lahko skliče katerikoli član izvršilnega ali nadzornega odbora. V nujnih primerih se seja izvršilnega odbora lahko opravi tudi korespondenčno.

(2) Seja izvršilnega odbora je sklepčna, če je prisotna večina članov izvršilnega odbora. Sklep je veljavno sprejet, če zanj glasuje večina navzočih članov.

V. Tajnik (sekretar)

27. člen

(1) Operativno administrativna dela in naloge, ki predstavljajo izvajanje konkretnih nalog sindikata NVO lahko opravlja tajnik (sekretar). Obstoj potreb ocenjuje in o aktiviranju te funkcije odloča skupščina Sindikata NVO.

(2) Tajnik (sekretar) je lahko redno zaposlen ali pa je pogodbeni (honorarni) sodelavec. V imenu Sindikata NVO sklene pogodbo o zaposlitvi s tajnikom (sekretarjem) predsednik Sindikata NVO na podlagi predhodnega soglasja izvršilnega odbora.

(3) Glede delovnih razmerij se upošteva kolektivna pogodba za negospodarstvo, veljavna delovno pravna zakonodaja ter statut in drugi splošni akti sindikata NVO.

VI. Javnost dela

28. člen

(1) Delo sindikata NVO je javno, za kar skrbi in je odgovoren predsednik sindikata NVO.

(2) Član vsakega organa in vsak član sindikata NVO ima pravico do vpogleda v finančno in drugo dokumentacijo o poslovanju sindikata NVO.

VI. Prenehanje Sindikata NVO

29. člen

Sindikata NVO preneha na podlagi sklepa skupščine, ki ga sprejme z večino glasov vseh svojih članov. V sklepu o prenehanju Sindikata NVO skupščina odloči tudi o razpolaganju s preostalim premoženjem Sindikata NVO.

Predsednik ustanovne skupščine:

PRILOGA B:

Vprašalnik

VPRAŠALNIK

Vprašalnik je sestavljen iz treh sklopov: sodelovanje z zaposlenimi profesionalci, sodelovanje z volonterji in viri financiranja. Podatki bodo podlaga za analizo stanja profesionalizacije zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji.

ORGANIZACIJA: _____

Izpolnjeno v _____, dne: _____

Podpis: _____

1. ZAPOSLENI

Koliko ljudi je v vaši organizaciji zaposlenih

- polno _____
- delno _____
- pogodbeno _____

Koliko ur povprečno na teden opravljajo pogodbeno zaposleni? _____

Ali njihova izobrazba ustreza delu, ki ga opravljajo?

Ali dosedanje število zaposlenih dejansko ustreza potrebam organizacije?

Ali načrtujete nadaljnje zaposlovanje?

- DA
- NE

Če ne: ZAKAJ?

Če da:

Na podlagi katerih kriterijev boste zaposlovali?

Koliko ljudi bi morali še zaposliti, da bi lahko uresničili zastavljeno vizijo?

2. VOLONTERJI

Ali sodelujete z volonterji?

- DA
- NE

Če ne: ZAKAJ?

Če da:

Koliko ur povprečno na teden opravljajo delo volonterji?

Kako ocenjujete dosedanje sodelovanje z volonterji?

Kaj, ocenjujete, je bolj učinkovito? Sodelovanje z volonterji ali z zaposlenimi profesionalci?

Kakšna je vloga volonterjev glede na vizijo organizacije?

Kakšna bo vloga volonterjev v vaši organizaciji v prihodnosti?

3. FINANCIRANJE

Kolikšen je delež prihodkov iz naslednjih sektorjev:

	leto 2001	leto 1998
• državni viri	_____	_____
• občinski viri	_____	_____
• članarine	_____	_____
• dohodki od prodaje dobrin in storitev	_____	_____
• donacije posameznikov	_____	_____
• donacije podjetij	_____	_____
• donacije fundacij	_____	_____
• viri iz tujine	_____	_____

Kako se ti deleži z leti spreminjali?

S katerim od virov sredstev ste najbolj zadovoljni?

S katerim od virov sredstev ste najmanj zadovoljni?

Kateremu od virov sredstev boste v prihodnosti namenjali največ pozornosti?

Katere trende sicer pričakujete v prihodnosti?

POVZETEK

Ali menite, da dominanten vir financiranja vpliva na to, s koliko zaposlenimi profesionalci lahko sodelujete?

Če bi lahko povišali katerega izmed virov financiranja, ali bi se odločili odpreti novo delovno mesto?

Če bi povečali število zaposlenih profesionalcev, ali bi to pomenilo omejevanje sodelovanja z volonterji?

Hvala za sodelovanje.
Joža Sinur